STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06379

EVEN SHELEMAH, ODER, TOLDOT HA-GAON RABENU ELIYAHU ZATSAL MI-VILNA ...

Shemuel ben Avraham Maltsan

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אבן שלמה

אָדער

תולדות הגאון רבינו אליהו זצ"ל מווילנא

איין קורצע באַשרייבונג ווי עס האָט פּאַסירט מיטן ווילנער גאון רבינו אליהו זכרונו לברכה, פון זיין געבאָרן טאָג אָן עד יום פטירתו לחיי העולם הבא, זייער אינטערעסאַנטע ספּורים פון זיין גרויסקייט אין דער תורה און אין אַלע חכמות.

אויך זייער שיינע ספורים פון זיינע וויכטיגע תלמידים און פון דובנער מגיד זכרונם לברכה.

גם האָבן מיר מעתיק געווען פיל הויכע ענינים און וויכטיגע ידיעות מספרי הגר"א ז"ל און פון נאָך וויכטיגע ספרים מיט זייער שיינע משלים.

כל זה נעשה על ידי:

הר"ר שלמה מאלצאן זצ"ל, והר"ר בנציון אלפס נ"י.

ווילנא

בהוצאת ובדפוס צבי הירש בן יהודה ליב ז"ל מ"ץ.

שנת תרפ"ד לפ"ק

בית-מסחר והוצאת ספרים

ניו-יורק, משה לייב לעווין תשי"ד

משה לייב לעווין
בית מסחר והוצאת ספרים
M. L. LEVIN
HEBREW BOOK STORE
202 Division Avenue Brooklyn, N. Y.

הגאון רבינו אליהו ז"ל מווילנא.

הקדמה

דער ווילנער גאון שרייבט אין פיל ערטער אז די דרכים פון עבודת השי"ת איז איין גיטיילט אין דריי טייל, תורה · מצות · מדות · דאס הייסט יעדער מענטש מוז לערנען תורה וויפיל ער קאן · אדר הערין דברי תורה · דאס אנדערע איז , יעדער מענטש מוז מקיים זיין אלע מצות וואס ער קען מקיים זיין · דאס דריטע איז מדות , דאס יעדער מענטש מוז זיך אפ ברעכין פון זיינע שלעכטע מדות דהיינו כעס · גאוה (וואס דער מענטש האלט זיך גרויס), תאוה · פוילקייט · אונ נאך אזעלכע זאכין וואס זיי ליגין אין דער טבע פון מענטשין · יעדער מענטש האט זיך אנאנדער טבע · עס גיפינט זיך אמענטש וואס ער איז בטבע אגרויסער כעסן · עס איז אים זייער שווער אפ צו ברעכין זיך דער פון, אונ איינער איז אגרויסער בעל תאוה עס איז אים זייער שווער צו ברעכין זיך · אונ נאך אזעלכע זאכין · אונ דיא אלע זאכין איז אגרויסער שטער צוא עבודת השי"ת אונ דאס אלץ וועט גירעט ווערין אין דעם ספר באריכות בעז"ת השי"ת · אויך וועלין מיר שרייבין נאך זייער פיל נוצליכע זאכין · אונ אמקצת פון דיא וואונדערליכע מעשים פון דעם גאון (אונ פון זיינע וויכטיגע תלמידים) אונ פון אנדערע צדיקים · בכדי מען זאל דער פון פאר שטיין די מעלה פון די וואס האבין יגיעה אויף דער תורה באמת · וואול איז צוא זייא אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט · וויא דער הייליגער תנא ר' מאיר זאגט · דער וואס איז עוסק בתורה לשמה (דאס הייסט גאר אן פניות) · איז ער זוכה צוא פיל זאכין וואס קיין מויל קען דאס גאר ניט אויס ריידין · הקב"ה זאל געבין אונזער חלק צוא וויסין זייא, אמן :

דער צווייטער חלק (הנקרא „קיצור אבן שלמה") איז צוא טיילט אויף פיר פרקים :

פרק א רעט וויא דער מענטש זאל ברעכין זיינע שלעכטע מדות · אונ פון מלחמה פון יצה"ר :

פרק ב רעט פון ענין לימוד התורה · אונ פון דברים בטלים וואס דאס איז אהיפוך פון דער תורה :

פרק ג רעט פון עונשים (רח"ל) אונ שכר וואס קומט אויף דעם מענטשין אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט :

פרק ד רעט פון חבלי משיח · אונ פון די גאולה וואס וועט זיין במהרה בימינו אמן :

תולדות הגאון רבינו אליהו ז״ל מווילנא

אין דיא שטאט סעליץ (ניט ווייט פון בריסק) איז געוועזען א גרויסער צדיק ער האט געהייסען ר׳ שלמה זלמן. ער שטאמט ארויס פון דעם גאון ר׳ משה ז״ל דער מחבר פון ספר באר הגולה (וואס אויף שולחן ערוך). איז בייא איהם געבארין געווארין א זוהן, דעם ערשטין טאג פסח שנת „שלח לכם אליהו״ (ת״פ) האט מען איהם א נאמין געגעבין „אליהו״. דאס קינד פון זיין געבארין טאג אן האבין אללע אן איהם ערקענט אז ער וועט פאר שיינען מיט זיין תורה אונ יראה די גאנצע וועלט. דיא געטליכע חכמה וואס אין איהם, האט געשיינט אויף זיין פנים. זיין געשטאלט איז געוועזען וויא איין מלאך. אללע וואס פלעגין איהם זעהען, פלעגין האבין פון איהם גרויס שמחה. דער שם פון זיין חכמה אונ פון זיין יראה איז פון טאג צו טאג געגאנגען אין מרחקים.

אז דאס קינד איז געווארין אלט זעקס יאהר. האט ער שוין מעהר ניט געדארפט לערנין אין איין חדר ביי א רעבין. אונ אז ער איז אלט געוועזען זעקס יאהר מיט א האלבס האט ער געזאגט שבת אין ווילנער שול איין דרוש (וואס דער פאטער האט איהם אויס געלערינט) אונ דארט אין שול זיינען געוועזען דיא גדולים פון ווילנא. אין יענער צייט איז געוועזען איין רב אין ווילנא ער האט געהייסען ר׳ העשיל. צוא שלש סעודות האט דער פאטער פון דעם קינד איהם געבראכט צוא דעם ר׳ העשיל. האט דער ר׳ העשיל געזאגט צו דיא גדולים וואס זיינען געוועזען דארטין. האט איהר וועהן געזעהן אזא וואויל קינד? האבין זייא איהם געזאגט עס איז ניט קיין ראיה אז ער איז אזוי וואויל. עס קען זיין אז זיין פאטער האט איהם דאס גוט אויס געלערינט. זאגט צוא זייא ר׳ העשיל איך פאר שטייא פון איהם אז ער וואלט אליין אויך קענין זאגין זייער טיפע געדאנקין. בקיצור זייא האבין איהם געגעבין צייט איין שעה ער זאל זייא זאגין נייעס אין דעם דרוש. האט ער זייא דער נאך געזאגט אזעלכע וואונדערליכע זאכין אז זייא זיינען אללע משתומם געווארין. זייא האבין איהם געקושין אונ האלזין אונ האבין געזאגט „אז אזוי איין חכם איז ניט צו געפינען״.

אז ער איז געוועזן אלט אכט יאר האט ער שוין אן גיהויבין צו לערנען ספרי קבלה · ער זאל גוט פאר שטיין דער פון דיא וואונדערליכע מאמרים פון דיא חכמים וואס ווערט גיבראכט אין מדרשים אונ אין אגדות · איין מאל האבין דיא צדיקים אונ דיא גדולים פון יענעם דור גיוואלט לערנען הלכות קידוש החודש להרמב"ם ז"ל. אונ עס איז ידוע אז דער צוא מוז מען גוט וויסין דיא חכמה פון תכונה (אסטראנאמיע) דאס הייסט וויא דיא גיינג פון דיא זון אונ דיא לבנה אונ דיא שטערין ווען זייא גייען אויף אונ ווען זייא גייען אונטער · אונ דיא צייטין וואס זייא באהעפטין זיך איינע מיט דיא אנדערע · אונ זייא האבין דאס גילערינט איין האלב יאר · אונ דער נאך האבין זייא גילאזט מאכין כדורים וויא דיא גישטאלט פון הימעל מיט דיא שטערין · אונ האבין אפ גישטעלט אצייט זייא זאלין זיך אלע צו זאמען קלייבין אום דאס גוט צוא בעטראכטין , אונ וויא דער גוט קינד האט דאס גיזעהן · האט ער גיוואלט אויך וויסין וואס זייא וועלין ריידין דערביין · אונ וויל ער האט ניט גיוואלט מבטל זיין פון לערנען · האט ער אזוא גיטאן · ווען ער פלעגט קומען אהיים אונ עס איז נאך ניט פארטיג גיוועזן דאס עסין · פלעגט ער מעיין זיין (אביין קוקין) אין דעם ספר תכונות השמים · וואס דארטין ווערט ערקלערט דיא ענינים פון תכונה אונ אזו האט ער זיך געפירט איין ערך פון צעהן טעג · אונ ער האט באשטעלט מאכין איין כדור מיט רייפין אונ צוא גישלאגין מיט נעגיל. אונ האט אפ געהיט דיא צייט וואס זייא האבין זיך צוא זאמען גיקליבין מיט זייערע כדורים: האט ער באטראכט וויא זייא האבין זיך אלע גימאטערט אצייט אונ האבין זיך גאר ניט גיקענט געבין קיין עצה רעכט מאכין זייערע ספיקות וואס זייא איז ניט רעכט גיוועזן. אונ דער נאך איז ער צוא גיגאנגען אונ האט צוא זייא גיזאגט „רבותי" איר זאלט מיר געבין רשות איך וויל פאר אייך עפעס זאגין. איך מיין ניט מיט דעם צוא מערין מיין כבוד אונ חלילה וואפין אייער כבוד · דען איך וויים וואס דיא חכמים זאגין · אז דער וואס וויל מערין זיין כבוד אונ מינערין דעם כבוד פון השי"ת · ווערט צום סוף זיין כבוד גימינערט · נאר

איך

איך וויל רעכט מאכין אייערע ספיקות מען זאל קענען גוט פאר שטיין דיא תורה הקדושה · האט ער זייא געוויזין דעם ארט וואס דיא בעלי מלאכות האבין פאר קרימט אין דער מלאכה פון דיא כרובים · אונ וויא זייא האבין זיך גוט בעטראכט האבין זייא גיזעהן אז זיינע רייד איז זייער ריכטיג דאבין זייא אלע גיזאגט אז ער וועט בעז״ה פאר שיינען דיא גאנצע וועלט מיט זיין תורה · אונ אלע טיפע חכמות וועט ער אויך בענוצען צוא דער תורה אונ עבודת השי״ת :

אונ אז ער איז אלט גיוועזן ניין יאר האט ער שוין גוט פאר שטאנען אין אלע הארבע ערטער פון גאנץ ש״ס אונ אין אלע פוסקים אונ אין מפרשים אונ אין תשובות אונ האט אוים גילערינט אלע ספרי קבלה פון דיא כתבי האריז״ל אין איין האלב יאר :

אז ער איז גיוועזן אלט צעהן יאר האט ער גיהאט איין חבר ער האט גיהייסין ר׳ ליב דער רב פון טשעכענאוויטש ער פלעגט מיט אים לערנען נאר ש״ס אונ פוסקים · אבער ספרי קבלה פלעגט ער אליין לערנען וויא פיל שעות אין טאג אונ האט אוים גילערינט אלע מפרשים פון דעם זהר הקדוש אין איין האלב יאר :

אז ער איז גיוועזן אלט עלף יאר האט קיין חכם ניט גיקענט באטראכטין זיין טיפע חכמה וואס האט תמיד גיקוואלין אזו וויא איין קוואל · איין מאל אז עס איז גיקומען דיא נאכט פון שמחת תורה · האט ער זיך דער מאנט אז מיט אצייט דער פאר האט ער אויף זיך מקבל גיוועזן ער זאל אוים לערנען די צוויי מסכתות זבחים אונ מנחות אונ זאל מאכין איין סיום אויף זייא אום שמחת תורה . אונ ער האט נאך. נאר ניט אן גיהויבין צוא לערנען דאס ביז אהער איז ער תיכף אוועק גיגאנגען אין איין חדר מיוחד אונ האט זיך גיזעצט לערנען אויף אגאנצע נאכט · אונ דארטין האט גינעכטיגט איין גרויסער גאון ער האט גיהייסין ר׳ מיכל דאטנעווער · האט ער זיך אויף גיכאפט פון זיין שלאף אין מיטין נאכט אונ פרעגט . וואו איז דאס דער גוט קינד · איז ער אריין גיגאנגען אין דעם חדר וואס ער האט גילערינט · האט ער אים גיפונען אז ער האט שוין אפ גילערינט פופציג בלאט אין (מסכת זבחים) · וויא ער האט דאס דער זעהען · האט ער אן גיהויבין צוא

שרייען

שרייען אויף אים וויא קען דאס זיין אז אין צוויי שעה האסטו שוין אפ גילערינט אזו פיל אין אזעלכע הארבע גמרא , דיין לערנען האט בודאי קיין שום טעם ניט · בקיצור ער האט אים אן גיהויבין צו פאר הערין אין דיא פופציג בלאט וואס ער האט אפ גילערינט אין אלע הארבע ערטער · האט ער אים אלץ גיענטפערט אויף די אלע שאלות וואס ער האט ביא אים גיפרעגט זייער וואול · האט זיך דער ר׳ מיכיל זייער פאר וואונדערט אונ איז אוועק גיגאנגען פון אים · אין דער פריא איז ער צוא אים נאך איין מאל אריין · האט ער איהם גיפונען אז ער האט שוין אפ גילערינט דיא גרעסטע העלפט פון (מסכת מנחות) · האט ער זיך ווייטער אן גיהויבין צוא טראכטין אין הארצין וויא איז דאס אסברה אז מען זאל קענען דאס אפ לערנען אזו גיך · האט ער אים אן גיהויבין ווייטער צוא פרובין אין די הארבע ערטער פון דעם וואס ער האט אפ גילערינט · האט ער אים גיענטפערט מיט גרוים טיפקייט נאך מער וויא ער האט גימיינט . האט ער זיך גיטראכט אין הארצין אז דאס איז גאר ניט קיין מענטשליכע זאך . דאס איז עפעס גאר איין (מלאך אלהים) · בקיצור ביז דעם דאוונען האט ער מסיים גיוועון די ביידע (מסכתות זבחים אונ מנחות) אונ האט גידאווינט מיטין ציבור מיט גרוים שמחה אונ דבקות :

אז ער איז גיוועז אלט צוועלף יאר האט ער גיוואוסט אלע זיבין חכמות וואס עס גיפינט זיך אין דער וועלט גאר ביז דעם גרונט · אונ אז ער איז גיוועז אלט דרייצין יאר · האט ער אויף זיך מקבל גיוועז ער זאל זיך פירין אין די הנהגות פון קדושה וואס גיפינט זיך ביא די היילינע תנאים ואמוראים אונ ער זאל קיין שום הנאה ניט האבין פון דער וועלט · אין דער יוגינט איז זיין עסין גיוועז אלע טאג ניט מער וויא שוחארקעס גיווייקט אין וואסער גרוים וויא צווייא כזית אין דער פריא אונ אויף דער נאכט · אונ ווינטער פלעגט ער ניט הייצין אין זיין חדר בכדי עס זאל אויף אים ניט פאלין קיין שלאף . און קיין מאל האט ער ניט גישלאפין מער ווי צוויי שעות אין מעת לעת און ער פלעגט דאס צו טיילין אויף פיר טייל. דהיינו איין האלבע שעה פלעגט ער שלאפין ביי טאג אין ד״י האלבע שעה פלעגט ער

שלאפין

שלאפין בייא נאכט · דען ווען ער פלעגט אפ שלאפין איין האלבע שעה פלעגט ער זיך שטארקין וויא איין לייב אונ פלעגט וואשין דיא הענט אונ אן הויבין צוא לערנען אויף איין הויכין קויל. אונ דער נאך פלעגט ער ווייטער שלאפין אהאלבע שעה אונ פלעגט זיך ווייטער אויף האפין אזו וויא פריער. אונ אזו פלעגט ער טאן אלע נאכט דריי מאל *) אונ אין דיא צייט פון זיין שלאף פלעגין אויך זיינע לעפצין

*) אזו שרייבט זיין זון הרב הגדול ר' אברהם אין ס' „סערת אליהו" אז העכער וויא פופציג יאר אז ער האט ניט גישלאפין בייא נאכט נאך אנאנד מער וויא אהאלבע שעה אונ פאר האלבע נאכט האט ער זיך גישטארקט וויא אלייב איז אויף גישטאנען באימה ויראה אונ גיוואשין דיא הענט אונ גיזאגט ברכות השחר מיט גרוים שמחה און גרוים אהבה צו השי"ת וואס עס איז גאר ניט אוים צו שרייבין און דער נאך פלעגט ער לערנען פון פאר האלבע נאכט ביז טאג *) העכער וויא אכט שעה (אין ווינטער נעכט) נאך אנאנד שטיין אויף דיא פיס אונ לערנען גמרא אונ פוסקים מיט איין פארכטיגע זיסע שטימע אז ווער עס האט דאס גיהערט האט זיך אין אים דער וועקט היילעגע גיפילין צוא אהבת השי"ת אונ אהבת התורה, אונ דער נאך האט ער זיך גיוואשין צום דאווענען אונ גישטעלט דאווענען מיטין צבור ווארט אין ווארט מיט אזיסע צימליכע שטימע אונ ווער עס האט אים גיהערט דאווענדיג אפילו איין מאל שבת אדער וואך האט זיך אין יענעם דער וועקט איין גיפיל פון יראת שמים אויף אלאנגע צייט. דער מענטש וואס האט גיהאט אפילו אשטיינענע הארץ איז צוא גאנגען וויא וואקס פון דיא ליכטיקייט אונ גישמאק פון זיין כוונה וואס ער האט מכוין גיוועזן אין יעדער ווארט אונ פון זיין זיסע צימליכע שטימע. נאכין דאווענען פלעגט ער לייענען איין פרשה פון דיא סדרה שנים מקרא ואחד תרגום אונ יעדער ווארט האט גיפערלט פון זיין

*) מזה משמע שהשלשה פעמים תלוי בעת שהיה ישן בלילה הי' קודם חצות ועי' ברכות (ג' ע"ב) עד חצות הי' מתנמנם כסוס מכאן ואילך התגבר כארי.

לעפצין ריידין תורה *) אונ קיין מאל איז ער ניט גינאנגען ד׳ אמות אן תורה אונ אן תפילין · אונ האט קיין מאל ניט גיקוקט ארוים פון זיינע ד׳ אמות · אונ האט קיין מאל ניט גירעט קיין ווארט פון דברים

בטלים

הייליגע מויל · דער נאך פלעגט ער עטוואס איבער בייסין אונ זיך צו גילייגט שלאפין איין האלב שעה, אין אהאלב שעה ארום האט ער זיך אויף גיחאפט מיט איין נעלטענע זריזות מיט אימה ויראה פונקט וויא איינער תאפט זיך אויף פאר אקיניג אונ תיכף זיך גיזעצט לערנען ביז מנחה — אונ אז ער איז גיוואר גיווארין אין מיטין טאג וועגין איין מצוה פון ראטעווען איין אומגליקליכען אדער אגמילות חסד דהיינו איין עני בן טובים (איין גיפאלענער בעל הבית) וואס האט נעבעך קיין ברויט ניט אונ טראגט נעבעך אויף זיין פנים איין מאסקע פון בושה אן צוא שטעלין אהאנד צוא בעטין האט ער תיכף ומיד חוקר ודורש גיוועזן צוא האט יענער עפעס פאמיליע אין שטאט אונ האט תיכף ומיד גישיקט זייא רופין צוא זיך אין שטוב אונ זייא זיינען שוין ניט אוועק פון אים ביז וואנען עס איז שוין גיווארין געלט צוא ראטעווען יענעם אומגליקליכען אדער מפרנס זיין ידעם גיפאלענעם בעל הבית · אונ כמה מאל האט ער אוועק גיגעבין זיין לעצטין מאלצייט אדער זיינע לעצטע כלי בית אונ פאר אים איז גאר ניט גיבליבין נאר יענעם אוים צוא העלפין — אונ ווען איינער פון דיא יראי אלקים האט גיהאט אטאכטער אוים צוא געבין וואס ער

האט

*) איינער פון דיא גדולים פון ווילנא וואס פלעגט אריין גיין צום גאון ער האט גיהייסין הגאון ר׳ שאול · האט ער גיזעהען אין דער צייט אז דער גאון האט גישלאפין איז פיל מאל גיווארין שינויים אין זיין פנים אזו וויא איינער האט גרוים צער · איין מאל האט ער שטארק גיבעטין דעם גאון ער זאל אים זאגין דעם טעם דער פון · האט ער אים מגלה גיוועזן אז ער האט גרוים צער פון די מתים וואס זייא האבין זייער ביטערע עונשים · אונ בפרט פון דיא לייט וואס ער האט זייא גיקענט פארין לעבין :

בטלים. און פון זיין גרויס באהעפטונג צוא השי"ת פלעגט פאסירן אז זיינע קינדער פלעגין צוא אים אמאל קומען תאטשע ער האט ניהאט גרויס שמחה דען ער האט זייא אלאנגע צייט ניט גיזעהען

פלעגט

האט זיך אליין ניט גיקענט העלפין און איז גיקומען צום גאון בעטין רחמים ער זאל אים אויס העלפין האט דאס פיל ניט גידויערט ביז ער פלעגט פון זיך אפ קארגין דאס לעצטע און פון וואס אים איז נאר אריין גיקומען אין האנט האט ער גיגעבין מיט ארות נדיבה' און אויב זיין גאב אליין האט ניט גיקלעקט פלעגט ער זיך משתדל זיין בייא יענעמס קרובים ביז וואנען עס איז גיווארין נדן און בגדים און אלע הצטרכות. איינער איין געוויסער תלמיד חכם וירא אלקים ר' יעקב סופר פון שטאט קידאן האט גיהאט אכט טעכטער איז וויא עס איז גיקומען איין טאכטער אויס צוא געבין פלעגט ער אריין שרייבין איין גיבעט בריף צום גאון און דער ר' יעקב האט ניט גיהאט אין ווילנא קיין שום קרוב און גואל און ער האט אים אויס גיהאלפין אויס געבין דיא טאכטער מיט נדן ובגדים און אלע הצטרכות און אזוא האט ער אים אויס גיהאלפין בייא אלע טעכטער הגם ער איז זיינער ניט גיוועזן קיין קרוב וגואל, אויך איין געוויסער ת"ח ירא אלקים פון סלוצק וואס ער האט אים אויס גיהאלפין מאכין חתונה זיינע טעכטער, און נאך כמה וכמה תלמידי חכמים און יראי אלקים וואס האבין זיך אויס גיהאלפין נאר דורך זיינע השתדלות, בקיצור וויא וייט ער איז גיוועזן אגאון אקדוש וטהור איז ער אויך גיוועזן אשרעקליכער מענטשין פריינד אבעל גומל חסדים און אגוט הערציגער צוא העלפין דעם צווייטין מיט לייב און לעבין. דיזער הייליגער מאן האט זוכה גיוועזן צו אלע מדות וואס דער הייליגער תנא ר' מאיר שרייבט אין פרקי אבות כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה בו' אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות, דאס הייסט דער איד וואס לערינט תורה לשמה איז זוכה צו זייער גרויסע זאכין ער איז זוכה ליב האבין דעם בורא ב"ה מיט א גרונד און איז זוכה צו זיין א מענטשין פריינד מיט א גרונד.

פלעגט ער ביא וויא גאר ניט פרעגין פון ענייני פרנסה · נאר ער פלעגט זאגין דוא האסט דאך אין וועג בודאי מבטל גיוועזן פון דיין שיעור וואס דוא לערינסט אלע טאג · בכן זאלסטו זיך אויס רוען פון דעם וועג אונ זאלסט דאס אלץ משלים זיין ביא מיר אין מיין הויז :

זיין שטייגער איז גיוועזן אין דער יוגינט פלעגט ער צו מאכין ביי טאג דיא פענצטער מיט דיא לאדין · אונ פלעגט לערנען פאר איין ליכט בכדי עס זאל אים ניט זיין קיין ביטול פון דיא גאס לייט · אונ פיל צייטין פלעגט ער לערנען אין איין וואלד אין איין חדר אליין · אונ קיינער האט ניט גיוואוסט פון אים · נאר אז ער איז עלטער גיווארין איז שוין זיינע מחשבות גיוועזן אזוי שטארק באהעפט צוא השי"ת אז עס איז אים קיין זאך ניט גיוועזן קיין ביטול · אין דער צייט אז ער האט גילערינט האט מען גיקענט טאן לעבין אים וואס מען האט גיוואלט אונ ער האט גאר ניט גיוואוסט פון קיין זאך · אונ אז דער שמש פלעגט אריין גיין צוא אים זאגין אז מען בעדארף שוין דאווענען מנחה · פלעגט גידויערין אלאנגע צייט ביז וואנען ער פלעגט אים דער וועקין פון זיינע טיפע גידאנקען . אזוי וויא מען מוז אויף וועקין איינעם וואס איז שטארק פאר שלעפערט — אונ איין מאל האט ער גילערינט מיט זיינע תלמידים האבין זיי אים גיזאגט אז עס האט גיטאן א שטארקין דונער . האט ער צו זיי גיזאגט אז באלד ווי מען רעט הערין אין מיטין לערנען וויא עס טוט איין דונער הייכט דאס ניט גוט אריין גילייגט אין לערנען :

— און זיינע ביאורים וואס ער האט גישריבין איף די כיר טייל פון שלחן ערוך האט ער דאס אלץ גישריבין פאר צכצין יאר (אך הליקוטים שנתוספו אח"כ בדפוס נסתמא כתבן אח"כ). און אז ער איז גיוועזן אלט אכצין יאר האט ער אויף זיך מקבל גיוועזן אפ צו ריכטין גלות און איז זיבין יאר צרום גיגאנגען נע ונד . — און אין אן פאנג אז ער פלעגט קומען אין איין שטאט האבין אנדערע פון אים גילאכט . דען מען האט גימיינט אז ער איז אוואה ויניגער וייל ער איז תמיד גיגאנגען אין טלית און אין תפילין און האט תמיד ניט אויף גיהערט צו שאקלען מיט זיינע לעפצין . און ער האט מיט קיינעם

גאר ניט גירעט . נאר צום סוף האט מען פיל מאל זיך דער וואוסט פון זיינע גרויסע וואונדער . איין מאל איז ער גיקומען ערב פסח קיין זאלקווע איז ער גיגאנגען צום רב און האט אים גיבעטין ער זאל אים נעמען אויף פסח . פרעגט דער רב ביי אים וואס איז דיר אזוי גיפעלין צוא זיין ביי מיר פסח . זאגט ער וויל ביי דעם רבי איז מסתמא אלע זאכין פון פסח זייער כשר . האט ער אים גינומען אז עס איז גיקומען ביי נאכט זאגט צוא אים דער רב אפשר ווילסטו מאכין דעם סדר פאר זיך אליין . זאגט ער צוא אים באלד וויא אייך איז דאס לרצון איז דאס ביי מיר אויך לרצון . האט דער רב גיזעהן אז ער טוט אין אנדערע זאכין ניט וויא דיא וועלט איז זיך נוהג (דען אים איז גיפעלין וויא דיא דעה פון אנדערע גאונים) האט דער רב דאס דער ציילט פאר דיא גדולים אין שול . איז ביי זייא גיבליבין איין הסכם אז מען זאל אים פרובירין אויב ער איז איין למדן זאל מען אים אפ לאזין . און אויב ניט זאל מען אים געבין איין פסק אזוי איין יונגער מאן זאל מאכין נייס . און אז עס איז גיקומען ביי טאג אין עסין האט אים דער רב גיבעטין ער זאל זאגין עפעס תורה האט ער ניט גיוואלט בשום אופן פרעגט דער רב ביי אים אפשר וועסטו קענען פאר שטיין אז איך וועל זאגין פאר דיר איין ענין אין דער תורה האט ער גישאקילט מיטין קאפ יוא . האט דער רב גיזאגט פאר אים איין שארפין פלפול און ער האט אלץ גישוויגין איז דער רב גיווארין אין כעס זאגט ער צוא אים אפשר פאר שטייסטו נאך ניט וועל איך דיר נאך איין מאל מוזין איבער זאגין . ענטפערט אים דער גאון וואס בעדארף זיך דער רבי אום זיסט מטריח זיין איך וועל פאר אייך אליין איבער זאגין . האט דער גאון איבער גיזאגט דעם גאנצין פלפול זייער בקיצור גאר אין עטליכע ווערטער האט דער רב דער פון פאר שטאנען אז ער מוז זיין איין גרויסער מענטש האט ער אים אפ גילאזין און דער גאון האט זיך אלץ ניט גיוועלט ארויס ווייזין , און אז עס איז גיקומען אויף מארגין נאך פסח איז ער תיכף אוועק פון דארטין און מען האט גיפונען אין זיין חדר אויף דעם טיש געלט מיט איין צעטיל אוים גירעכינט אלע הוצאות וואס ער האט זייא גיקאסט איבער פסח (דען

ער

ער האט ניט געוואלט מקבל זיין פון לייטין כל זמן ער האט געהאט אויף דער הוצאה)

און אז ער איז געוועזן אין פרייסין אין שטאט ליסא. האט זיך דארטין געענדיגט די צייט פון זיין גלות. און די שטאט לייט האבין אים אוועק געשיקט מיט גרויס כבוד דורך פאצט קיין בערלין. און זייא האבין אפריער געשריבין קיין בערלין אז דער גאון וועט דורך פארין ביי זייא. און דארט אין בערלין איז געוועזן איין גרויסער גביר און אויך זייער איין גרויסער מכניס אורח. ער האט געהייסין ר' יעקב צבי ז"ל, און דער גביר ווי ער האט דער הערט אז דער גאון דארף דא קומען. איז ער געשווינד געגאנגען צום פאצט מייסטער און האט אים געבעטין אז עס וועט קומען אויף פאצט איין מענטש וואס ער הייסט אליהו פון ווילנא זאלסטו מיר גלייך אן זאגין ווארום איך וויל אים פאר בעטין צוא זיך אין מיין הויז און דער גביר איז געגאנגען אהיים און האט אויס געצירט זיין הויז פאר דעם גאון און פאר די גדולים פון שטאט וואס זייא וועלין קומען הערין תורה פון דעם הייליגין גאון. און אז עס איז געקומען פרייטיג אין האלבין טאג איז אן געקומען דער גאון קיין בערלין. און דער גביר האט אים גענומען אין זיין הויז. און ער האט אן געגרייט פיל מאכלים אויף שבת פאר אלע גדולים פון שטאט. בכדי דער גאון זאל האבין פאר וועמען צוא זאגין תורה. און לעבין דעם גביר האט געוויינט אין פראג עפער איין גרויסער חכם. ער איז געוועזן איין מבונה איבער דריי קארעגיות און ווי דער פראפעסער האט געזעהן ביי דעם גביר אין הויז אזוי א גרויסין קאך, האט ער אים געפרעגט וואס דאס באטייט? האט ער אים דער ציילט די גאנצע מעשה פון דעם גאון. און ער האט געזאגט אז לבר וואס דער גאון איז זייער גרוים אין תורה און אין צדקות. איז ער נאך גרויס אין אלע חכמות גאר אן א שיעור. האט אים דער פראפעסער געבעטין אז ער זאל בעטין ביי דעם גאון אז ער זאל געבין רשות דעם פראפעסער ער זאל ביי אים פרעגין איין ענין אין תכונה (אסטראנאמיע) דען מיר האבין שוין יגיעה דערויף פון דריי יאר און מיר קענען דאס אלין ניט דער גיין. האט ער אים געענטפערט רעכט, איך וועל זעהען

פועל

פועל זיין ביא אים . אונ אגאנץ שבת האט דער גביר ניט גיוואגט זיך צוא גיין צום גאון רעדין מיט אים וועגין דעם . נאר צוא שלש סעודות איז ער צו אים צו גיגאנגען און האט אים גיזאגט איך וואלט בעטין דעם רבי איין ענין , וואס דער פון וועט ארוים קומען איין גרויסער קידוש השם אז די אומות זאלין אויך וויסין אז ביא די ישראל גיפינט זיך גרויס חכמה . און ער האט אים דער צײלט די מעשה מיט דעם פראפעסער . האט ער אים געהייסין קומען נאך הבדלה . און נאך הבדלה איז דער פראפעסער גיקומען און ווי ער איז גיקומען אונ מען האט דעם גאון גיזאגט דיא גאנצע שאלה וואס דער פראפעסר האט גיפרעגט . האט ער גינומען איין שטיקיל פאפיר . אונ האט גימאכט דערויף כמה ציורים . אונ וויא דער פראפעסער האט דאס גיזעהען איז אים שוין רעכט גיווארין אלע זיינע שאלות . האט ער זיך זייער פאר וואונדערט אונ איז אוועק פון דארטין מיט גרויס שמחה . אונ דער גביר מיט דיא לייט האבין בעלייט דעם פראפעסער . אונ וויא זייא זיינען ארוים פון דער טיר האט דער פראפעסער צוא זייא גיזאגט . איר זאלט ניט מיינען אז דער אורח וואס איז אין אייער הויז איז איין מענטש . דען ער האט אין זיך געטליכע חכמה וויא איין מלאך פון דעם הימיל . אונ דער פראפעסער איז ביא נאכט גיגאנגען צוא דיא חכמים פון קאדעמיע אונ האט זייא אן גיזאגט דיא בשורה . האבין דיא אלע חכמים גיוואלט גיין אין דער פריא צום גאון אונ בעדאנקען אים דער פאר . נאר זייא האבין אים שוין ניט גיפונען . דען ער איז שוין אוועק פון דארטין :

הגאון ר׳ שאול מווילנא האט דער צײלט אז ער האט דאס אליין גיהערט פון גאון ז״ל וואס עם האט זיך פאסירט בעת גלות אפ ריכטין אז אסתר תענית איז ער גיוועזן אין פרייסין אונטער דער וועגינס ווייט פון שטאט אונ ער האט ניט גיקענט אן ציהען קומען אין שטאט צוא דער מגילה בצבור אונ ער האט ניסט גיקראגין קיין פור נור אײנער וואס איז גיפארין מיט טעפ אין שטאט האט ער אים באדונגען נעמען אים אפין פור ביזין שטאט . אין וועג האט זיך אקער גיטאן דיא פור אונ האט זיך איבער גיקערט אונ זיינען אלע ארוים

גיפאליז

גיפאלן פון פור אונ איינינע טעפ האבין זיך צוא בראכין איז דער בַּעַל עגלה אין כעס גיווארין אונ האט גישלאגין דעם גאון פאר וואס ער האט זיך ניט גישטארקט איין האלטין די פור זיא זאל ניט פאלין איז דער גאון קאם אטריגנען גיווארין פון אים אונ איז גילאפין וואס צום גיכסטין אין שטאט צוא הערין דיא מגילה בצבור. קומענדיג אין שטאט האט ער שוין גיפונען נאך דער מגילה אונ נאך אלע השתדלות האט ער ניט גיקראגין קיין מנין צוא לייענען דיא מגילה האט ער גימוזט דינגען אמנין מענטשין אונ איין צאלין זייא פאר אויס יעדערין צעהען זילבער גראשין דאס איז צוא צווייא גילדין וויא ער האט זייא איין גיצאלט אונ האט אן גיהויבין צוא לייענען דיא מגילה האבין זיי זיך אויס גילאכט אונ זיינען צוא לאפין ביז עס איז ניט איינער גיבליבין אונ ער האט גימוזט לייענען פאר זיך דיא מגילה, אונ יעדער מאל וואס דער גאון פלעגט דער ציילין דיא מעשה פלעגט ער וויינען בעך טרערין, פון דעם קענען מיר פאר שטיין אז אפילו בעת זיין גלות אפ ריכטין האט ער ניט מבטל גיוועזן תפלה בצבור וויא ווייט מעגליך איז אונ אויך קיין שום דבר שבקדושה וואס דארף זיין בצבור אונ האט ניט מבטל גיוועזן קיין שום הדור מצוה אונ אז איין מאל האט אים דורך אסבה אויס גיפעלט האט דאס אים שטארק גיקריינקט אונ האט פאר גאסין טייכין טרערין, זאלין זיך רעכט פארטיגע לייט לערנען איין מוסר אז עס איז ניטא אזא דאגה וויא דיא דאגה פון מבטל זיין אמצוה אונ עס איז ניטא אזו איין שמחה וויא דיא שמחה פון מקיים זיין איין מצוה.

איין מאל האט ער גידונגען איין פור אונ האט אויס גירעט מיט דעם בַּעַל עגלה אז דיא צייט פון תפלה וואס ער וועט שטיין אין שמנה עשרה זאל ער ווארטין אויף אים אונ ער וועט אים דער פאר באצאלין. איין מאל האט ער זיך גישטעלט דאווענען איז דער בעל עגלה אוועק גילאפין מיט דעם וואגין מיט דיא אלע חפצים פון ד׳ גאון. איז דער גאון גיקומען אהיים נאר ליידיג. אונ האט גילערינט אין גרוים דוחק. אונ אז מען האט זיך דער וואוסט אין שטאט דער פון האט מען אן גיהויבין שיקין אים אלע וואך זיין הספקה דורך דעם שמש. איין מאל

האט

האט זיך דער שמש מישב גיוועזן אונ האט אויף גיהערט געבין דעם גאון דיא הספקה אונ ער פלעגט זיך אליין צוא נעמען דאס געלט. אונ דער גאון האט דאס קיינעם ניט מגלה גיוועזן ווייל ער האט ניט גיוואלט מבייש זיין קיין מענטשין אונ אויך ער האט גיהאט אגרויסין בטחון אז השי"ת וועט אים בודאי ניט פאר לאזין. אונ עס האט זיך אזו גיצויגין וויפיל יאר. אונ דער גאון האט גיליטין גרויס דוחק (דען השי"ת האט גיוואלט אוים פרובין אים אויב ער וועט קענען ביי שטיין ביא דעם נסיון) אונ דיא ווייב זיינע איז אויך גיוועזן אגרויסע צדקניות האט זיא אויך גיליטין גרויס דוחק. איין מאל איז זיא צוא אים אריין גינאנגען אונ האט אים גיזאגט פאר מיר אליין ארט מיר גאר ניט. נאר וואס זאל איך טאן מיט דיא קינדער זיי שרייען זייא ווילין עסין. האט ער איר גיזאגט אז זיא זאל גיין מיט דיא קליינע קינדער צוא די שכנים אין דער צייט אז זייא וועלין עסין. אונ דער שטייגער איז פון קליינע קינדער אז זיי זעהן אז מען עסט בעטין זייא עסין דען וועט מען זייא געבין. אונ ער האט אלץ ניט גיוואלט מגלה זיין פון דער מעשה פאר קיינעם., ביז דער שמש האט שוין גידארפט שטארבין האט ער זיך פארין טויט מתודה גיוועזן אז שוין פון אלאנגע צייט האט ער אויף גיהערט צוא געבין דעם גאון זיין הספקה:

איין מאל האבין צוא איר גיזאגט איינינע מענטשין וואס דארפט איר לעבין מיט אזא מענטשין אין אזעלכע דחקות ער קען דאך זיין ארב אין דיא גרעסטע שטאט אונ פאר דינען אסך געלט אונ לעבין וויא איין פירסט אונ ער וויל דאס ניט דרום בעט ביא אים גט ער איז דאך אצדיק וועט ער אייך ניט וועלין אן טאן קיין יסורים אונ וועט אייך מוזין געבין גט, האט זיא זיוא גיענטפערט ווארט איין ווילע איך וועל אייך עפעם ווייזין האט זיא ארוים גיטראגין צוויא העמדער איינע וואס דער גאון האט פרייטיג אוים גיטאן אונ דיא אנדערע צווייסע פון דיא וועסין נאר זיא האט איר גוט צוא קנייצט וויא איין גיטראגינע העמד אונ זאגט צוא זייא דער קענט וועלכע איז דיא גיטראגינע אונ וועלכע איז פון דיא וועסין האט מען ניט גיקענט דער קענען ווייל אן אים האט קיין שמוציגע זאך

ניט

ניט שולם געוועזן *) , רופט זיא זיך אב צו זייא נוא וויא קען מען זאך שיידין מיט אזא הייליגען גוף .

ווער קען אויס דער ציילין הייליגע מדות פון דעם געטליכין מענטשין וואס ער האט זיך אזו ווייט אויס גיבראכין אז ער איז כמעט געוועזן אנשמה אן אגוף אונ האט זיך שטענדיג מסתפק במועט געוועזן וואס אין לשער אונ האט ניט איין רגע מבטל געוועזן פון תורה צוא ליב אזאך וואס אים האט געפעלט אין עניני הגוף אונ פון דעסט וועגין פלעגט ער תמיד זאגין אז ער האט נאך ניט גיגרייכט צום גרונד פון פון מדת הסתפקות וויל איין מאל אין דיא צייט פון זיין גלות אפ ריכטין איז ער גיקומען אין אקליין שטעטיל איז אריין אין בית המדרש דאנערשטיג בייא נאכט אונ האט דארטין גילערינט אגאנצע נאכט אן אויף הערונג, אויף מארגין אין דער פריא נאכין דאוונען אז אלע מענטשין זיינען צוא גאנגען אהיים זעט ער איין אלטע אידינע האט גיבראכט עסין איר אלטין מאן איין סגי נהור וואס ער איז גיזעסין אין טלית ותפלין אונ האט גילערינט בקדושה ובטהרה אין מיטין עסין זאגט דער אלטער מאן צוא זיין ווייב גיב אכטונג ווער איז דא אין בית המדרש וואס ער האט דא גילערינט אגאנצע נאכט שטילער הייד ער גיפעלט מיר זייער פאר איין טייערער אונ אהייליגער אורח בעט אים אז ער זאל מיט מיר מיט שפייזין אונ אזו איז געוועזן דיא אלטע האט גיבעטין דעם גאון אז ער זאל מיט שפייזין מיט איר מאן האט דער גאון צום אן פאנג ניט גיוועלט ער האט זיך גיטראכט פיליכט איז דאס אסעודה וואס קאם אויס קומענעס פארין בעל הבית אליין היינט וויא אזו זאל ער קירצין זיין סעודה, ביז וואנען דער אלטער האט אים שטארק גיבעטין ער זאל מיט אים מיט שפייזין אונ זאגט

---

*) וויא אין מדרש שטייט אויף דעם פסוק (ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו) דאס הייסט ווען השי"ת איז צוא פרידין פון דיא מעשים פון דעם מענטשין ניט ער אים חן אין די אויגין פון אלע זיינע פיינדע אז זייא שליסין מיט אים שלום זאגט דר מדרש אז דר ווארט „גם" איז מרבה אפילו ,אינזעקטין' האבן אויף אים קיין שליטה ניט .

זאגט צוא אים איך האב ב"ה אפולע צוא עסן פרעגט אים דער גאון פון וואס שפייזט איר זיך? זאגט דער אלטער מין ווייב גייט אין מיל אונ נעמט דארטין צוא זאמען (מיט דיא ערלויבענעס פון מילנער) די פול אונ פון דעם שפייזין מיר זיך אונ האלטין אוים נאך ארימע לייט האט דער גאון מיט אים מיט גישפייזט אונ האבין גידאנקט אונ גילויבט השי"ת, פרייטיג פאר נאכט בעט דער אלטער דעם גאון ער זאל זיין בייא אים שבת פרעגט אים דער גאון פון וואנען מאכט איר שבת? זאגט דער אלטער אז שבת פירט ער זיך וויא דיא גרעסטע בעלי בתים וויל זיין אלטע פרויא איז אפליקערקע אין שחיטה שטיביל גיט מען איר דער פאר דיא קעפיל מיט דיא פיסלאך אונ פון דעם מאכין זייא שבת מיט פלייש לרוב אונ מעל האבין זייא פון מיל אונ דער זקן זאגט דאס מיט גרוים שמחה איז דער גאון בייא אים גיוועזן שבת האט ער גיזעהען אז אסך ארימע קינדער אונ קלויזניקעס עסין בייא אים שבת אונ פרייען זיך אויף דיא מאכלים וויא דיא שמחה פון סעודת שלמה בשעתה אונ לערנען ביין טיש אונ דאנקען דעם בורא ב"ה מיט אזעלכע היילינע גיפילין אונ נאך מעהר פון אלעמען דער אלטער אליין פשוט דיא שכינה רועט אויף אים פון גרוים שמחה, פון דעמסט מאל אן פלעגט דער גאון מקנא זיין דיא מדת הסתפקות וואס ער האט גיזעהן ביי דעם זקן אונ פלעגט שטענדיג זאגין בענות רוחו אז ער האט נאך ניט גיגרייכט צוא דיא מדת הסתפקות פון דעם היילינין זקן.

דאס גלייכין זיין גרוים ענוה האט ער זיך שטענדיג מצער גיוועזן אז ער איז ניט גיקומען צוא דיא גרויסע מדת ענוה וואס ער האט גיזעהן ביי אגרויסין רב הגאון ר"פ ז"ל וואס בעת גלות אפ ריכטין איז ער אמאל גיקומען אין יענע שטאט אין בית המדרש אונ האט דארטין גילערינט אונ קיינער האט אים ניט גיקענט אז ער איז דער גאון מווילנא האט אים דער רב פאר בעטין אויף אווינד ברויט נאך דעם עסין וואס איז אוים גיקומען נאך האלבע נאכט בעט אים דער רב ער זאל זיך לייגין שלאפין בייא אים אין שטוב וויל אויף דרויסין איז גיוועזן זייער פינצטער אונ אגרויסער רעגין האט דער רב אליין אים אוים גיבעט כדי מקיים צוא זיין מצות הכנסת אורחים בגופו אונ האט

אים

אים צוא גידעקט מיט איין פוטער פון עורות כבשים אונ דער רב האט זיך גיזעצט לערנען מיט גרויס התמדה אין מיטין לערנען גיט דר רב אכטונג אז דער אורח האט פון זיך אראפ גירוקט דעם פוטער האט ער אים ווייטער צוא גידעקט האט דער גאון ווייטער אראפ גירוקט פון זיך דעם פוטער האט דער רב דאס ווייטער באמבראכט אונ האט אים ווייטער צוא גידעקט אין אווייל ארום זעט ווייטער דער רב אז דער פוטער ליגט אויף דער ערד, האט דער רב אים אן גיהויבין צוא בעטין מיט תחנונים אז ער זאל אים ניט שטערין פון לערנען אונ זאל אליין היטין דער פוטער זאל פון עם ניט אראפ פאלין (דער רב האט ניט גיוואוסט אז דאס איז דר גאון) האט דר גאון אים גיענטפערט איך בין חושש פאר שעטנז לדעת הרמב"ם וויא דער רב האט דאס דער הערט האט ער אים צוא גידעקט מיט איין אנדער בגד האט דער גאון איבער גיחזרט עטליכע מאל שעטנז לדעת הרמב"ם האט דער רב גינומען אמעסער אונ פאר נאנדער גיטרענט דיא נעט וואס דיא שעפכין פעלכליך זיינען צוא גינייט איינע צוא דיא אנדערע מיט פאדים אונ איז גיזעסין אגאנצע נאכט אויף דעם מיט אזא גיפיל פון ענוה הערינדיג נור איין ווארט פון דעם אורח הגם אלע פוסקים זאגין ניט אזו אונ דער רב האט דאס גיוואוסט נאר פון גרויס ענוה האט ער דאס גיטאן צוא טאן אגיפעליגקייט דעם אורח ווייזין אז ביי אים איז טייער זיינע רייד, אין דער פריא האט דער רב גיוועלט מקרב זיין דעם אורח וויל ער האט גיזעהען אז ער איז איין תלמיד חכם נאר דער גאון איז שוין אוועק פון דארטין מען זאל זיך ניט דער וויסין פון אים, פלעגט זיך דער גאון שטענדיג מצער זיין וויא אזו איז מען זוכה צוא אזא הויכע מדרגה פון ענוה וויא דער רב דער צדיק*).

אונ

*) דיא מדה לערינט אונז דער וועלט חכם שלמה המלך ע"ה (משלי יב) יתר מרעהו צדיק, דאס הייסט דער שטייגער פון צדיקים איז צוא זיין בצניעות אונ פאר בארגין זייער גוטע מעשים נאר דער וואס וויל זיין אצדיק אונ גיין אין גאטעס וועגין איז אשפייג ער שפיגעוועט אויס פון זיין חבר דעם צדיק זיינע גוטע מדות נאך צוא טאן זייא.

און אין דעם דור פון דעם גאון איז געוועזן זייער גרויסע גאונים אין דער וועלט און פשיטא אין ווילנא (אויך דעם גאונס פיר ברידער זיינע געוועזן גדולים מפורסמים) און זייא אלע פלעגין זאגין אז זייער גאנצע חריפות איז נאר ביז זייא קומען צוא דער טיר פון דעם גאון. דען וויא זייא קומען אריין צום גאון איז דיא גרעסטע חומרא וואס זיי פרעגין בייא אים מאכט ער זייא רעכט נאר מיט אקלייניקייט אז זייא בלייבין אין ביוש וואס זייא האבין דאס גאר ביי אים געפרעגט אזוא אקלייניקייט *) און אז ער איז נאך געוועזן איין יונגער מאן. איז געוועזן איין גרויסער גאון און איין זקן. ער האט געהייסין ר' יונתן פראגער דער בעל המחבר פון ספר אורים ותומים און יערות דבש און נאך פיל ספרים. און האט געהאט פיל תלמידים גאוני ארץ. האט ער איין מאל געשריבין איין בריף צום גאון און האט אים געבעטין ער זאל אים געבין איין הסכמה אויף זיינע קמעות. און ער האט געשריבין אויף דעם גאון זייער אגרויסין שבח וואס גאר אן אשיעור:

פיל לייט פון מרחקים פלעגין פארין קיין ווילנא צוא זעהן דאס געשטאלט פון זיין געטליכין פנים און צוא הערין דיא זיסע רייד פון זיין תפלה. זייא פלעגין זיך ניט קענען פאר וואונדערין וויא קען דאס קומען איין מענטש צוא אזא הויכע מדרגה, דען אין יעדער ווארט פון זיין תפלה פלעגט מען פאר שטיין אז דיא אהבה פון השי"ת שטארקט זיך בייא אים אלץ מער און מער. זיי האבין אויך געוואלט אזוי טאן זייא האבין אבער געזעהן אז עס איז גאר ניט קיין סברא צו גרייכין אזו אהויכע מדרגה **).

*) וגדולה מזה מצינו בביאוריו בכמה מקומות שגדולי הראשונים כלהו נעמוד על תוכן כוונת הענין והוא ז"ל בירר הדברים כשמלה בדברים פשוטי' עד שאין מקום לנטות מדבריו הקדושי':

**) און אין דעם דור פון דעם גאון איז געוועזן בעהאלטענע צדיקים אויך וואס קיינער האט פון זיי ניט געוואוסט נאר דער גאון. איין מאל איז געוועזן איין ישובניק לעבין בראד. האט ער געהאלטין ביי זיך אין ברויז איין ווייגער וואס מען פלעגט אים רופין לייב גאטס בעהמעלע. דען ער האט זיך אויס געוויזין וויא איין פראסטער מענטש און איין גרויסער שוטה. און אז דר גאון איז געפארין קיין ארץ ישראל

און

אונ ער איז געוועזן אין דער שטאט וואס לעבין דעם ישובניק. האט ער געשיקט איין בריף מיט איין שליח מיוחד אונ האט אים פאר זאגט אז ער זאל דעם בריף קיינעם ניט מוסר זיין נאר דעם ר' לייבין אין האנט. דער שליח איז געקומען צוא דעם ישובניק אונ פרעגט בייא אים וואו איז דא איינער ר' לייב. האט ער אן געהויבין צוא לאכין. זאגט ער בייא מיר געפינט זיך גאר ניט קיין ר' לייב נאר עס איז דא בייא מיר איין וויינער הייסט ער לייבקע. האט ער געפרעגט בייא דעם שליח וואס פאר עסקים האסטו מיט אים. האט ער אים ניט געוואלט ענטפערין. איז ער צוא אים שטארק צוא געשטאנען. האט ער אים דער ציילט אז ער האט צוא אים איין בריף פון דעם ווילנער גאון. איז ער גאר משתומם געווארין. האט ער אים געבעטין ער זאל אים חאטשע ווייזין דעם בריף פון אויבין דעם אדרעס. האט ער געזעהן וויא דער גאון האט אויף אים געשריבין דער הייליגער מענטש ר' לייב. האט ער זיך זייער פאר וואונדערט אונ האט געבעטין דעם שליח ער זאל אים דר ציילין וואס ער האט אים געענטפערט. איז ער צוא אים געגאנגען אין ברויז וואס מען מאכט דיא יי"ש אונ האט אים אפ געגעבין דעם בריף האט דער ר' לייב איבער געלייענט דעם בריף אונ האט אים אריין געווארפין אין פייער אונ האט דעם שליח גאר ניט געענטפערט. האט דער שליח אן געהויבין צוא בעטין אים ער זאל אים געבין איין תשובה אויף דעם בריף דען אויב ניט וועט אים דער גאון ניט וועלין גלייבין אז ער האט מוסר געוועזן דעם בריף אונ ער וועט אים ניט באצאלין. האט אים ר' לייב געזאגט דוא זאלסט אים זאגין אז מען בעדארף ניט. אונ מער האט ער שוין ניט געוואלט ריידין. איז דער שליח געגאנגען אונ האט דאס דער ציילט דעם ישובניק. פלעגט דער ישובניק בעטין דעם ר' לייב אז ער זאל אים זאגין דעם ענין פון בריף אונ ער האט אים אלץ ניט געוואלט זאגין. איין מאל איז ער צוא אים צוא געשטאנען זייער שטארק אונ האט אים געזאגט אויב ער וועט אים ניט זאגין וועט ער אים אפ זאגין פון זיין מלאכה וואס ער טוט בייא אים וועט ער ניט האבין פון וואנען צוא מפרנס זיין זיך. האט ער אים דער ציילט אז דער גאון האט אים געבעטין ער זאל מיט אים פארין קיין ארץ ישראל.

האט

האט ער אים גיענטפערט אז מען בעדארף ניט דען דעם גאון וועט מען ניט געבין קיין רשות מן השמים צוא פארין וועט ער זיך אויך מוזין אום קערין פון וועג צוריק *):

דר פאטר פון גאון פלעגט אויך וועלין הערין פון אים תורה ער האט אבער ניט גיקענט. דען ווען ער פלעגט צוא אים אריין קומען פלעגט זיך דער גאון פאר אים שטעלין. אונ ער האט דאס ניט גיוואלט ליידין ער זאל אים מטריח זיין. איין מאל איז דער גאון גיזעסין אונ גיזאגט תורה פארין עולם. האט זיך דער פאטער אן גיטאן אין אנדערע קליידער מען זאל אים ניט דער קענען אונ איז אריין גיגאנגען צווישין דעם עולם אונ האט זיך אום גיקערט מיטין פנים צום וואנט מען זאל אים ניט דער זעהן. דער גאון אבער האט זיך תיכף אויף גיהויבין אונ האט זיך גישטעלט פאר אים איז ער ארויס גיגאנגען צוריק:

אונ דיא תלמידים פון דעם גאון זיינען אויך גיוועזן גדולי הדור אין תורה אונ אין צדקות אונ אין חכמת הקבלה. איינער פון די תלמידים האט גיהייסין הגאון הצדיק ר' זלמן מוואלאזין זצ"ל ער איז גיוועזן אזוי וויא איין נשמה אן אגוף. אז ער איז נאך גיוועזן איין קליינער קינד האט מען שוין גיזעהן אז ער איז איין געטליכער מענטש. זיין הייליגע נשמה האט אן גיהויבין צוא שיינען אין אים נאך קליינער הייט. אז ער איז אלט גיוועזן איין יאר האט אים דיא מוטער מחנך גיוועזן צוא מאכין איין ברכה אויף דיא מילך וואס ער האט גיזויגין פון די ברוסט איז פון דאמאלט אן ווען ער פלעגט וועלין זייגין אפילו ווען ער איז גיוועזן שטארק הונגעריג פלעגט ער ניט וועלין נעמען זייגין אן אברכה עס איז גיוועזן איין גרויסער וואונדער צוא זעהען דאס איין קינד וואס קען נאך גאר ווייניג ריידין זאל בעטין דיא מוטער זיא זאל מיט אים מאכין איין ברכה. אונ אז מען האט מיט אים אן גיהויבין צוא לערנען אלף בית אז ער איז אלט גיוועזן צוויי יאר מיט אהאלבים. האט ער שוין דעם אלף בית ניט ארויס גילאזין פון האנט. ער פלעגט אים תמיד גיין אונ חזרין ביז ער פלעגט אנטשלאפין ווערין. אונ תיכף

וויא

---

*) והטעם מה שנמנע ליסע לאה"ק עיין בס' עליות אליהו הערה פ"ו.

וִויא עֶר הָאט זִיךְ אוֹיף גִיחַאפְּט פוּן שְׁלָאף פְלֶעגְט עֶר וַוייטֶער אָן הוֹיבִּין צוּ חַזֶערִין דָאס. אוּנ אַזוֹ אִיז עֶר תָּמִיד גִיגַאנְגֶען גְרֶעסֶער אוּנ גְרֶעסֶער אוּנ אַמְקְצַת פוּן זַיינֶע שְׁבָחִים אִיז אוֹיס גִידְרוּקְט אִין דֶעם סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם. אוּנ אַז עֶר אִיז אַלְט גִיוֶועְן פִיר אוּנ צְווַאנְצִיג יָאר. אִיז עֶר שׁוֹין גִיוֶועְן קְלָאר בְּעַל פֶּה אִין גַאנְץ ש״ס מִיט אַלֶע פּוֹסְקִים אוּנ מְדְרָשִׁים אוּנ סִפְרֵי קַבָּלָה. אוּנ אִין וֶועלְכִין סֵפֶר מֶען פְלֶעגְט בַּייא אִים פְרֶעגִין פְלֶעגְט עֶר זָאגִין תֵּיכֶף אוֹיס וַוייגִיג מִיט דֶעם לָשׁוֹן גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט הָאבִּין דָאס עֶרְשְׁט אָפּ גִילֶערִינְט מִיט גְרוֹיס עֲמְקוּת *). אוּנ וֶוען עֶר פְלֶעגְט וֶועלִין אַרַיין גֵיין צוּם גאון פְלֶעגְט אִים צִיטֶערִין אַלֶע אֵבָרִים. אַיין מָאל אִיז אֵיינֶער גִיקוּמֶען קַיין ווילנא. הָאט עֶר גִיהֶערְט פוּן לַייטִין אַיין רַייד וֶועגִין דֶעם גאון אַז וֶוער עֶס גֵייט אַרַיין צוּא אִים פַאלְט אוֹיף יֶעגֶעם אַגְרוֹיסֶע אֵימָה. אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִיוֶועְן בַּיי זִיךְ זַייעֶר תַּקִיף הָאט

ער

---

*) דֶער גָאוֹן מוהרי״ל אִין זַיין סֵפֶר עצי עדן (ד׳ ט״ו) שְׁרַייבְּט מִיט דִיזִין לָשׁוֹן, אוּנ ר׳ זלמן דֶער ווילנער (דֶעם גָאוֹנְס תַּלְמִיד) וָואס עֶר הָאט גִילֶערִינְט תורה לשמה אִיז גִיוֶועְן לְאוֹת וּלְמוֹפֵת (אַוואוּנְדֶערְלִיכֶער צֵייכִין) אִין אוּנְזֶער דוֹר אַז בְּעֵת עֶר אִיז אַלְט גִיוֶועְן פִיר אוּנ צְווַאנְצִיג יָאר אִיז עֶר קְלָאר גִיוֶועְן בעל פה גַאנְץ ש״ס בבלי אוּנ ש״ס ירושלמי, ספרי, מדרשים, רמב״ם, טורים ארבעה שלחן ערוך אוּנ סִפְרֵי מְקוּבָּלִים צוּ זָאגִין רִיכְטִיג מִיט זַייעֶר לָשׁוֹן אוּנ מִיט גְרוֹיס עֲמְקוּת, וָואס עֶס אִיז זִיךְ גָאר נִיט פָאר צוּא שְׁטֶעלִין וִויא אִיז דָאס מֶעגְלִיךְ אַז דֶער מוֹחַ פוּן אַמֶענְטְשׁ וָואס אִיז גְרוֹיס וִויא אַפוֹיסְט זָאל אִין זִיךְ אַזוֹ פִיל סְפָרִים אַיין הַאלְטִין דָאס אִיז גָאר נִיט קַיין נַאטִירְלִיכֶע זַאךְ, דָאס וֶועט מֶען שַׁיינְבַּאר וִויא גְרוֹיס אִיז דִיא קְרַאפְט פוּן דִיא יראי השם אַז דֶער רוּחַ אֱלֹקִים (גֶעטְלִיכֶער גַייסְט) לֶערִינְט זַיי, אוּנ פוּן דֶעם אִיז אַרוֹיס צוּא זֶעהֶען וָואס פַאר אַהוֹיכֶע זַאךְ אִיז דִיא נשמה פוּן אַצַדִיק אַז זִיא שְׁטֵייט הֶעכֶער וִויא דִיא נַאטוּר אוּנ זִיא וֶוערְט נִיט פַאר לָאשִׁין מִיט דֶעם אָפּ שְׁטַארְבִּין פוּן קֶערְפֶּער נַייעֶרְט זִיא אִיז אִין נִצְחִיי (אַיין עֶווִיגֶע זַאךְ) אוּנ דָאס אִיז אַשְׁטַארְקֶער שַׁיינְבַּארֶער בַּאוַוייז אַז עֶס אִיז עֶפֶּעס דָא נָאךְ אַוֶועלְט חוּץ דִיזֶע

ער פון זייא גילאפט. אונ האט גיזאגט אז איך וועל אריין צוא איםם וועל איך זיך גאר ניט שרעקין דען איך בין שוין גיוועהן ביי כמה גדולים אונ האב פיל מאל מיט זייא גירעט. איין מאל האט ער גיזעהן אויף דעם שול הויף איין גרויסין קיבוץ פון מענטשין. האט ער גיפרעגט וואס דאס איז האט מען אים גיזאגט אז דער גאון בעדארף דא קומען אויף איין חופה האט ער זיך מיט גוואלד אריין גיקוועטשט אין מיטין דעם עולם האט ער גיזעהען וויא איינער שטייט אונ זאגט אלץ די ווערטער (מורא רבך כמורא שמים) פאר איין רבי בעדארף מען מורא האבין וויא פאר הקב"ה. אונ צוא יעדער מאל ווערט ער פאר ציטערט אונ לאזט זיך אראפ צו דער ערד פון גרויס אימה. האט ער גיפרעגט ווער איז דאס. האט מען אים גיענטפערט דאס איז דער הייליגער ר' זלמן דער תלמיד פון גאון. אונ מחמת ער ריכט זיך אז זיין רבי זאל דא קומען איבער דעם חזרט ער די ווערטער (ומורא רבך כמורא שמים) איז פון דאמאלט אן גיפאלין אויף דעם מענטשין אגרויס פחד אז ער האט נאר מורא גיהאט אריין צוא גיין צום גאון:

אונ דער ברודער פון דעם ר' זלמן וואס האט גיהייסין ר' היים זצ"ל האב"ד מוולאזין. איז אויך גיוועהן פון די תלמידים פון דעם גאון. ער איז אויך גיוועהן איין גרויסער גאון אונ איין צדיק. אונ פון זיין ישיבה וואס אין וולאזין זיינען ארויס גיגאנגען פיל גדולי הדור אונ אמקצת פון זיינע שבחים איז אויס גידרוקט אין דער הקדמה פון דעם ספר נפש החיים אונ ער איז גיוועהן איין גרויסער חכם אין מילי דעלמא אויך. אונ אז מען האט בעדארפט שיקין צוא דער מלוכה יר"ה ריידין וועגין כלל ישראל. האט מען אים אויס דער וויילט *) אונ אין דער יוגינט האט ער מקבל גיוועהן דעם סדר הלימוד פון דעם גרויסין חריף דער גאון וואס האט מחבר גיוועהן דעם ספר (שאגת אריה). אונ דער נאך איז דער ר' חיים אן גיקומען מיט זיינע חריפות צום גאון. פלעגט דער גאון אים תמיד אפ שלאגין זיינע חריפות גאר מיט פשטות. אונ זיין

ברודער

---

*) ☞ שמעתי מאנשי אמנה שהיה דרכו של הגר"א בעת שהיה מדבר במילי דעלמא היה חוזר על לימוד הש"ס בתוך כך במחשבתו והיה מכה באצבעו על קרסי בגדיו כפי ההלוכות רעיוניו בעניני למודו וכשהיה מגיע להיות ענין שהיה לו צריך עיון בזה היה פוסק מלהכות באצבעו וזה היה האות למכיריו. ובאמת לאו כל מוחא סביל דא שיוכל לדבר בעניני עולם ובאותו העת עצמו יוכל לפנות לבו לדברי תורה:

ברודער ר' זלמן הנ"ל איז בעו"ה נפטר געווארין בקיצור ימים רח"ל *).
נאר דער ר' חיים האט מאריך ימים געוועזן. אונ דער גאון האט אים דער לויכטין זיינע אויגין אין דר תורה אין נגלה אונ אין סודות התורה אלאנגע צייט. אונ די אימה פון דעם גאון איז געלעגין תמיד אויף דעם ר' חיים. אז אפילו נאך דער פטירה פון דעם גאון ווען ער פלעגט דער מאנען זיין הייליגין נאמען פלעגט ער פאר ציטערט ווערין אונ זיין פנים פלעגט פאר ענדערט ווערין. דען ער פלעגט זיך דער מאנען אן דיא גרויסקייט פון זיין תורה אונ קדושה אונ יראה. איין מאל האט מען געזאגט פאר דעם ר' חיים אז ר' זלמן וואלט מאריך ימים זיין וואלט ער געקאנט גרייכין צוא דער מדרגה פון דעם גאון. האט ער געענטפערט חלילה חלילה. אפילו ווען ער וואלט געהאט לעבין צוויי טויזינד יאר וואלט ער נאך ניט קענען גרייכין אפילו צוא זיינע קנעכיל. — אויך פלעגט ער זאגין אז אלץ וואס ר' זלמן האט משיג געוועזן אין זיין גאנצין לעבין. האט דאס אלץ דער גאון משיג געוועזן נאך פאר דרייצין יאר. נאר דעם ר' זלמן האבין אלע געזעהען זיין גרויסקייט אין תורה אונ אין פרישות גאר וויא איין מלאך אלקים אבער דער גאון איז געוועזן פאר בארגין. דען ער האט זיך זייער געהיט ער זאל ניט ארויס ווייזין זיין גרויסקייט. אונ אלע זיינע כתבים אין נגלה אונ נסתר איז נאך גאר ניט כטפה מן הים קעגין זיין חכמה. אונ אז ער איז געוועזן נאך פאר דרייצין יאר האט ער שוין געוואוסט ריכטיג די אלע שמות הקדושים וואס דיא הייליגע תנאים פלעגין מיט זיי קענען בעשאפין איין בריאה אונ אין דעם משך וואס ר' חיים האט משמש געוועזן דעם גאון האט ער זיך דער וואוסט פון אים זייער וואונדערליכע זאכין וואס ער פלעגט דאס דער גיין צוא צייטין דורך איין סבה. דען דער גאון פלעגט זיין זייער אפ געהיט ניט מגלה צוא זיין דיא ענינים וואס מען איז אים מגלה מן השמים. (דעם ר' חיים האבין אלע געקענט אז ער איז געוועזן איין גרויסער חכם. אונ ער וועט בוודאי ניט זאגין אזו איין זאך וואס ער וויים ניט געווים. אונ פשיטא

קיין

---

*] ואני שמעתי כי בעת פטירת הגאון ר' זלמן הנ"ל לא הודיעו לרבינו הגאון מענין פטירתו. וכאשר נודע לו אח"כ התרעם על מה שלא הודיעוהו.

קיין שקר ח"ו) דער ר' חיים שרייבט אין דער הקדמה פון (ספרא דצניעותא) אז די יגיעה וואס דער גאון פלעגט האבן אין דער תורה איז גיוועזן אן אשיעור ער פלעגט חזרין יעדער פרק אונ יעדער מסכת טויזענדער מאל, אונ מחמת זיין גרויס חביבות צו דיא תורה הקדושה האט ער אמאל גיהאזערט אלאנגע ווינטער נאכט איין משנה פון סדר טהרות *). אונ אז ער פלעגט ניט וויסן אין ענין פלעגט ער כמה טעג ניט עסן אונ ניט שלאפין. אונ ער פלעגט ווערין שווארץ וויא דיא ערד. ביז השי"ת פלעגט אים דער לייכטין דיא אויגין ער זאל דאס גוט פאר שטיין. פלעגט אים אן הויבין דער פנים צו שיינען גאר אן אשיעור

הגאון ר' אברהם שמחה פון אמציסלאוו האט דער ציילט אז ער האט גיהערט פון ר' חיים טוואלאזין ז"ל וועגין דיא גרויסע יגיעה פון דעם גאון אויף דער תורה איין מאל איז ר' חיים ז"ל גיקומען קיין ווילנא

---

*) דער תולדות אדם שרייבט אז ר' זלמעלע האט אמאל גיחזערט איין זאך דריי הונדערט מאל אונ אין אחודש ארום האט ער דאס ווייטער גיחזערט פערצי. מאל האם אים ר' בער (ר' ליבעלע ר' בערס פאטער) גיפרעגט דיא גמרא זאגט דאך אז מען דארף חזערין אזאך הונדערט מיט איין מאל אבער מער פון דעם גיפינען מיר דאך ניט האט ר' זלמן גיענטפערט דעם שיעור וואס דיא חז"ל גיבין איז נאר אום מען זאל ניט פאר געסין (הונדערט מיט איין מאל איז מסוגל צוא זכרון) אבער צוא חביבות התורה איז גאר קיין שיעור ניטא ווען עס וואלט זיין צייט וואלט איך חזערין איין זאך אגאנציין יאר אונ נאך מעהער. [אונ דאס איז אזוארע פראקטיקע אז דער וואס האט זוכה גיוועזן צוא שפירין דיא זיסקייט פון דער תורה (וויא דוד המע"ה זאגט הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים דאס הייסט דיא רייד פון דיא תורה איז גילוסטיג אונ ליבליכער וויא פיל גין גאלד אונ זיסער פון פאטיגע האניק) ביי דיזין מענטשין ווערט ניט מיאוס צוא חזערין אזאך פיל מאל אבער ביי דעם וואס האט נאך ניט זוכה גיוועזן צוא שפירין דיא זיסקייט פון די תורה וויא ער חזערט אזאך עטליכע מאל ווערט אים באלד מיאוס], דער ספר „מנוחה וקדושה" שרייבט אז ווען דער גאון האט גיוועלט צו נעמען איינעם פיר איין תלמיד חבר (צו לערנען צו זאמען מיט אים) האט ער אים פריער אוים גיפרובט ציא האט ער אין זיך מתיקות התורה פלעגט ער אים הייסין חזערין איין זאך כמה מאל אונ אויב וואס מער יענער האט גיחזערט האט ער אלץ מער גישמאק גיקראגין אין דעם אונ האט גיוואלט נאך מער חזערין גאר אן אויף הערונג האט ער ביי אים נושא חן גיוועזן זיך מתחבר זיין מיט אים לערנען צוא זאמען.

ווילנא פריזשינ איז ער ניט אריין צום גאון נאר ער איז פריער גיגאנגען אין מרחץ וויא ער האט זיך נאר אן גיהויבין אויס טאן די קליידער מיט אמאל דער משרת פון גאון איז דא אונ רופט לר׳ חיים וואס צום גיכסטין קומען צום גאון האט זיך ר׳ חיים גישווינד אן גיטאן אונ אוועק צום גאון קומענדיג גיפינט ער דעם גאון שרעקליך אין צער חושך וויא ערד אונ פאר בונדין דיא קאפ מיט איין פאצייליקע, רופט זיך אפ דער גאון צוא ר׳ חיים איך בעט דיר העלף מיר צוא פאר שטיין איין ענין אין ירושלמי וואס מיר איז זייער הארב אונ קען ניט פאר שטיין צום גרונד, ענטפערט ר׳ חיים וואס בין איך גיאכט צוא פאר שטיין אזא זאך וואס דעם רבין איז שווער ענטפערט דער גאון אף על פי כן איז בעסער זאלבע נאנד וויא איינער אליין האט זיך ר׳ חיים פארטיפט (גוט אריין גילייגט) אין דעם ענין איז אים ארויף אפין גידאנקען אשאנג וויא אריין צוא גיין אין דעם ענין האט ער דאס אן גיהויבין פאר לייגין פארין גאון וויא ער האט אן גיהויבין פאר לייגין דאס פארין גאון איז גלייך ליכטיג גיווארין זיין פנים אונ איז פול גיווארין מיט שמחה אונ האט אראפ גינומען פון זיך דיא פאר בינדונג פון קאפ אונ האט גיהייסין דעם משרת אים אריין טראגין עפעס עסין , דער נאך איז ר׳ חיים אריין צוא די בני בית פון גאון אונ גיפרעגט וואס בעטייט וואס ער האט גיהייסין יעצט אים אריין טראגין עסין האבין זייא אים גיענטפערט עס איז שוין דער דריטער טאג וואס ער האט ניט טועם טעם מאכל גיוועז .

זיין דאוונען איז גיוועזן אום נאטירליך מיט אזא התלהבות אונ שמחה ודבקות בקדושה ובטהרה מען האט ממש גיזעהען אז עס קומט אים צוא וויסינשאפט אונ אהבת השם אין יעדער ווארט פון תפלה , הרב ר׳ חיים מוואלאזין שרייבט (אין דיא הקדמה פון ספרא דצניעותא) ער האט אמאל גירעט מיטין גאון אין דעם ענין פון תפלה בכונה האט איהם דער גאון דער ציילט מען האט איהם אמאל גיוויזין מן השמים דאס גרויסקייט פון דאווענען וויא מען טאר ניט טראכטין אין מיטין תפלה קיין שום מחשבה וואס איז ניט שייך צוא תפלה. דען דער גאון האט איין מאל גיהאט גרויס

געהע צו פאר שטיין איין מאמר אין זהר וואס רעט מעגען ראש חודש האט ער צוועלף וואכין אלין ניט פאר שטאנען דעם פירוש. איין מאל וויא ער האט זיך גישטעלט מתפלל זיין שמונה עשרה אום ראש חודש, איז אים אריין גיפאלין אין דיא גידאנקען איין פירוש אויף דעם מאמר פון זהר אויף זיבין אופנים. האט ער גיווארט אזו וויא איין פערטיל מינוט ער זאל זיך דאס אריין נעמען אין זינען ער זאל דאס ניט פאר געסין ביז נאך שמונה עשרה. אונ נאך שמונה עשרה וויא ער האט גיוואלט וויסין דיא זיבין פירושים פון דעם זהר האט ער זיך גאר פאר געסין ער האט זיך ניט גיקענט דער מאנען אפילו איין פירוש (דאס איז גיוועז איין עונש דער פאר וואס ער האט גיטראכט אין מיטין תפלה א מחשבה וואס עס איז ניט שייך צוא תפלה) ער האט גיהאט דער פון גרויס צער. האט ער גיווארט אזו וויא איין האלב שעה ער זאל זיך דעם צער אביסיל ארויס שלאגין ער זאל קענען זאגין הלל בשמחה, אונ וויא ער האט זיך גישטעלט מתפלל זיין מוסף איז אים נאך איין מאל אריין גיפאלין אין דער מחשבה דיא זעלביגע זיבין אופנים וואס אין אן פאנג דא האט ער שוין גאר ניט גיוואלט טראכטין דעריין אונ האט ניט מפסיק גיוועז דיא כונה פון דער תפלה. אונ וויא ער האט גומר גיוועז די תפלה איז אים אריין גיקומען דיא אלע זיבין פירושים אין זינען זייער ריכטיג.

איין מאל דעם ערשטין טאג פסח האבין דיא תלמידים גיזעהן אז זיין שמחה איז עפעס ניט אזו פיל וויא זיין שטייגער איז גיוועז אין אלע יום טוב וואס זיין שמחה פלעגט זיין גרויס אן אשיעור. האבין זייא אים גיפרעגט וואס דאס בעטייט. האט ער זייא ניט גיווארט זאגין. האבין זייא זייער שטארק גיבעטין ער זאל זייא זאגין. האט ער זייא גיענטפערט. איך מוז אייך שוין מגלה זיין איין ענין פון די זאכין וואס איז קיין מאל ניט מיין שטייגער מגלה צוא זיין. נאר ווייל דיא חכמים האבין גיזאגט אז איינער האט איין דאגה אין הארצין זאל ער דאס דער צייליו פאר לייטין. וועל איך אייך דער ציילין דיא גאנצע מעשה. דען דיא נאכט איז גיקומען צוא מיר אין שלאף איינער פון דיא לייט וואס אין הימיל. אונ ער האט מיר מגלה גיוועז זייער

גרויסע

גרויסע סודות אויף דעם פסוק (עלו זה בנגב) אויף צוויי טויזינד מיט צווייא הונדערט מיט זעבציג אופנים (עיין באורי הגר"א משלי י"ט פסוק כ"ג. — אין כתבי האריז"ל ווערט אויך גיבראכט אז דער מענטש קען משיג זיין אין שלאף אין איין רגע מער וויא מען קאן משיג זיין אין אכציג יאר אז מען איז וואכעדיג אונ דאס איז דיא וויכטיגסטע נוצבארקייט פון דעם שלאף אז דאס וואס דער מענטש קען ניט משיג זיין וואכינדערהייט זאל דאס אים נתגלה ווערין אין שלאף) אין דער פריא וויא איך האב זיך אויף גיכאפט פון שלאף. איז פון גרויס שמחה האב איך ניט גיקענט זיך איין האלטין אונ האב תיכף אן גיהויבין צוא טראכטין דעריין נאך פאר ברכות התורה. האב איך גיהאט דער פאר איין עונש דען איך האב דאס תיכף פאר געסין גאר אין גאנצין (דען דער דין איז אז פאר ברכת התורה איז אסור צוא ריידין דברי תורה. נאר דיא דעה פון דעם גאון איז אז אפילו טראכטין דברי תורה איז אויך אסור פאר ברכת התורה) האבין זייא איהם גיזאגט השי"ת זאל דעם רבי אום קערין זיין אבדה. אין אצייט ארום האבין זייא אים גיפרעגט אויב מען האט אים אום גיקערט זיין אבדה. האט ער גיזאגט יוא. אונ איך וויים פאר וועלכין זכות מען האט מיר דאס אום גיקערט. אויך האט ער זייא גיזאגט אז פון איין אופן פון אלע אופנים וואס מען האט אים מגלה גיוועזן. קען ער וויסין דיא כוחות פון אלע ברואים אונ פון אלע אברים. איין מאל איז גיוועזן אין ווילנא איינער וואס זיינע חלומות פלעגט זיין זייער אמת. זיין אימה איז גיפאלין אויף לייטין. דען ער פלעגט יעדערין זאגין אלע זיינע מעשים וואס ער האט גיטאן אין פאר בארגענעם האט מען אים גיבראכט צום גאון. האט ער גיזאגט צום גאון רבי. איך וויל פאר אייך זאגין איין ענין. דען פאר צווייא וואכין יום ה' זייט איר דא גיזעסין אונ איר האט גיזאגט גרויסע חידושים אויף פרשת האזינו אונ ר' שמעון בן יוחאי איז גיזעסין פון אייער רעכטע האנט אונ דער אריז"ל איז גיזעסין פון דער לינקע האנט וויא ער האט דאס אים גיזאגט איז דעם גאון ליכטיג גיווארין דער פנים פון גרויס שמחה. דען עס איז גיוועזן זייער שארפע חידושים אזעלכע וואס מען קען דאס

זאגין

זאגין פאר דעם הייליגין תנא ר' שמעון בן יוחאי האט זיך דער גאון זייער פאר וואונדערט פון וואנען זאל ער דאס וויסין . דען אפילו דעם משרת האט ער אויך ארוים גישיקט (פאר דעם וואס ער האט גיזאגט דיא חידושים) פון דעם חדר . דער נאך האט דר גאון פאר שטאנען פון דעם פנים פון דעם דאזיגין מענטשין אז ער האט אין זיך איין מרה שחורה . אונ די טבע איז פון די בעלי מרה שחורה אז צוא צייטין איז זייערע חלומות אמת . האט ער גיהייסין דעם משרת ער זאל אים משלח זיין פון אים :

איין מאל דעם ערסטין טאג חול המועד סוכות . האט דר פאטר פון גאון גיזעהען אז ער איז פריילך מער וויא אלע מאל . האט ער אויף אים גוזר גיוועזן בגזירת כבוד אב ער זאל אים זאגין וואס דאס בעטייט . האט ער אים גיזאגט איך מוז שוין מגלה זיין וואס מיין שמחה איז . דען היינט איז גיוועזן יעקב אבינו ע"ה בייא מיר אין סוכה . (דען דעם דריטין טאג קומט אוים דיא אושפיזא פון יעקב אבינו ע"ה) :

אונ גאר די חידושי תורה וואס גיפינט זיך פון דעם גאון האט ער דאס אלץ גישריבין נים מער ביז פערציג יאר דען אז ער איז שוין אלט גיוועזן פערציג יאר האט שוין זיין האנט נים גיקענט אוים שרייבין די פיל טיפע גדאנקען וואס איז אים צו גיקומען אלע רגע אונ אלע מינוט :

אז דער גאון איז אלט גיוועזן איין אונ זיבעציג יאר . איז ער זייער קראנק גיווארין האט ער נים גיוואלט זיך משמח זיין מיט קיין שום זאך פון עניני עוה"ז . נאר ער האט גישריבין איין בריף צום דובנער מגיד ער זאל קומען קיין ווילנא אונ זאל אים משמח זיין מיט זיינע זיסע משלים אונ ער איז דאמאלט גיזונט גיווארין :

אז ער איז אלט גיוועזן זעקס אונ זיבעציג יאר . איז ער נאך אמאל שטארק קראנק גיווארין . האט ער גישיקט נאך אמאל צום דובנער מגיד *) אונ איז דענסט מאל אויך גיווארין גיזונד :

אז

---

*) אונ נים אומזיסט האט דר גאון אזו ליב גיהאט דעם דובנער מגיד , דען לבד וואס ער איז גיוועזן איין גרויסער דרשן אונ אגרויסער חכם , איז ער נאך גיוועזן אגרויסער צדיק אבאהאלטענער . זינט ער

אז ער איז אלט געווען אכט און זיבעציג יאר. אז עס איז גיקומען אום ערב יום כיפור פאר נאכט. האט ער גישיקט רופין אלע זיינע קינדער און דאט זיי אן גיהויבין צוא בענצין מיט גרויס געוויין. זיינען זיי אלע משתומם גיווארין דען ער האט קיין מאל דאס אזו ניט גיטאן. זיי האבין גאר ניט גיוואוסט וואס דאס בעטייט. און נאך איין מעשה איז גיוועזן אין יענע טעג. דען איינער איז גיקומען אן זאגין דעם גאון דאס מען האט גיבראכט פאר אים איין גוטין אתרוג פון פרייסין. איז וויא מען האט אים דער מאנט דעם אתרוג. האט ער זיך אום גיקערט צום וואנט און האט אן גיהויבין זייער שטארק צוא וויינען. האט מען אויך ניט גיוואוסט וואס דאס בעטייט. אויף מארגין נאך יום כפור

איז

איז גיווארין אלט אכצעהען יאר האט זיך קיין מאל ניט גיטראפין ער זאל ניט אויף שטיין אין האלבע נאכט קלאגין אויף דעם חורבן און לערנען ביז טאג אפילו שבת און יום טוב. און תיכף וויא עס איז גיווארין טאג. פלעגט ער אן טאן טלית און תפילין און פלעגט זיך אום קערין צום וואנט און פלעגט זיך ניט אפ קערין אגאנץ דאווענען אזו וויא איינער שטייט פאר איין מלכות. און נאך דער תפלה פלעגט מען זעהען אונטער אים טייכין מיט טרערין אפילו שבת און יום טוב, און פיל אלפים ורבבות לייט האט ער מחזיר בתשובה געווען מיט זיינע זיסע און צימליכע דרשות, און ער פלעגט גיין אגאנצין טאג אין טלית און תפילין, און פלעגט זאגין איין שיעור פאר דיא ישיבה לייט און די גרעסטע חומרא פלעגט ער רעכט מאכין מיט איין משל. און אין מיטין לערנען פלעגט ער אוועק גיין פון זייא זאגין תהלים מיט גרויס גיוויין און מען האט גאר ניט גיוואוסט וואס דאס בעטייט. ביז נאך זיין פטירה האט דער שמש דער ציילט אז ער האט אים גיבעטין אז ווען עס וועט זיין איין חולה אין שטאט אדער עפעס איין אנדער צער זאל ער אים מודיע זיין ער זאל מתפלל זיין דערויף, נאר וויל ער האט ניט גיוואלט אז מען זאל אים נוהג כבוד זיין אז מען וועט זעהען אז זיין תפלה האט גיהאלפין דעם חולה. דעריבער האט ער גיבעטין אז ער זאל דאס פאר קיינעם ניט מגלה זיין:

איז ער זייער שטארק קראנק גיווארין אונ זיין קריינק האט זיך זייער גישטארקט . ביז דעם דריטין טאג הוה"מ סוכות וואס דענשטמאל איז ער נפטר גיווארין לחיי עולם הבא . אונ זיין מנהג איז גיוועזין אז אלע סוכות פלעגט ער האלטין דעם לולב מיט דעם אתרוג אין דער האנט אגאנצין טאג . אונ אין דעם טאג וואס ער איז נפטר גיווארין האט ער אויך זיך גישטארקט צוא האלטין דעם אתרוג מיטין לולב אין זיין האנט מיט גרויסע כוחות אונ מיט גרוים שמחה ביז דיא היילינע נשמה איז ארוים פון אים . (דא האט מען שוין פאר שטאנען דעם ענין פון זיין גיוויין אז מען האט אים דער מאנט דעם אתרוג . דען דיא הארץ האט אים נביאות גיזאגט אז דיא מצוה פון אתרוג וועט זיין ביא אים די לעצטע מצוה . דען נאך דעם טויט קען מען שוין מער ניט טאן קיין מצות *) . עס איז תיכף גיווארין אין גאנץ שטאט ווילנא איין גרויסע קלאג , עס איז גיווארין קולות אין אלע גאסין , דעם גאנצין סוכות איז זייא פאר שטערט גיווארין זייער שמחה , פון גרוים ביז קליין זיינען

אלע

*) הגאון ר' דוד לוריא (הרד"ל) שרייבט אז בעת דער גאון איז קראנק גיוועזן האט ער אמאל גינומען זיינע ציצית אין האנט אונ האט גיזאגט מיט אגרוים גיוויין , אוי וויא שווער עס איז צוא שיידין זיך פון אזא גוטין ירוד וויא דיזע וועלט איז , אז פאר אזא גרינגע מצוה וויא ציצית איז (וואס זיא קאסט גאנץ וויניג געלט אונ וויניג טרחה) איז איין אדם ישר **) זוכה צוא זעהען דיא שכינה אונ מכל שכן פאר די שווערע מצות (וואס קאסטין פיל געלט אונ פיל טרחה) היינט וואו וועלין מיר אזא גוטין מסחור קריגין אין דעם עולם הנשמות ווען אפילו דער מענטש זאל אוועק לייגין זיינע אלע כוחות , (כמחז"ל יפה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב) .

**) דער וואס טראגט ציצית אויף דער כונה וויא דיא תורה שרייבט אז דיא ציצית זיינען אצייכין פיר דעם מענטשין אז ווען ער וועט אויף זייא אקוק טאן זאל ער זיך -דער מאנען אלע מצות פון דער תורה אונ זייא מקיים זיין יעדערע אין איר צייט אונ ניט אפ קערין נאך וואס דיא אויגין זעהען אונ דיא הארץ גילוסט בכדי צוא זיין הייליג (אפ גישייד פון אלע אונפאסיגע זאכין) , וויא דעם אויבערסטינס ארינער גיהער צוא זיין דער ווערט גירופין איין „אדם ישר" אונ איז זוכה צוא זעהען פני השכינה .

אלע גינאנגען אויף דעם בית הקברות, אין גאנץ וועלט וואו מען האט דאס דער הערט, איז גיוועזן גרויסע הספדים אונ גרויס גיוויין.

אונ נאך זיין פטירה האט אן גיהויבן הגאון ר׳ חיים מוואלאזין צוא פאר שיינען דיא וועלט מיט די תורה אונ צדקות פון דעם גאון, פיל גדולי הדור זיינען ארויס פון זיין ישיבה וואס אין וואלאזין, ☞ דער ר׳ חיים פלעגט זאגין איך בין גאר ניט ראוי מען זאל אויף מיר זאגין אז איך בין א תלמיד פון דעם גאון, דען איך בין גאר ניט אין דעם ערך וויא איין תלמיד קעגין איין רבי, דען בייא מיר גיפינט זיך אין יעדער מסכת אונ אין יעדער ענין כמה חומרות אונ כמה ספיקות, אונ ביי דעם גאון איז גיוועזן כל התורה כולה קלאר אן איין שום ספק*), אונ נאך מער דען גאנץ תורה שבעל פה אונ אלע ספרי קבלה האט ער

יערער

---

*) זיין קלארקייט אונ זיין בקיאות אין תלמוד בבלי אונ ירושלמי אונ תוספתות איז גאר קיינער ניט אום שטאנד אויס צוא שרייבין, ער איז בקי גיוועזן וויפיל ווערטער אונ אותיות עס איז דא אין יעדער מסכת וויא עס האט דער ציילט אגרויסער רב וואס אין זיינע יונגע יארין איז ער גיוועזן איין בן בית בייא דעם גאון אז איין מאל פאר סוכות האט ער גיהערט וויא דער גאון האט גיזאגט מוסר צוא זיינע תלמידים אז עס איז אחוב אויף יעדער לערנער ער זאל זיין קלאר אויס ווייניג לפחות איין מסכת ׳בכדי מען זאל ניט מבטל זיין פון תורה בעת מען איז אין וועג אדער אין דער פינצטער בעת מען קען ניט אריין קוקין אין אספר. וויא דער רב האט גיהערט דיזע ווערטער פון גאונ׳ס היילינע מויל האט ער זיך גלייך גישטארקט אונ האט זייער פלייסיג אויס גיחזרט דיא מסכת סוכה אסך מאל ביז וואנען ער איז איר קלאר גיווארין בעל פה אונ האט גילאזט זיך אויס פרובין פון איינינע מענטשין ביז ער האט גיזעהן אז ער ווייס איר גוט קלאר בעל פה חול המועד סוכות איז דער גאון גיזעסין אין סוכה אונ פאר אים זיינען גיזעסין אקומפאניע פון גרויסע חכמים איז גיקומען דער רב אונ זאגט רבינו איך האב ערפילט אייער פאר זאג אונ האב אויס גיחזרט מסכת סוכה אונ ווייס איר ב״ה בעל פה, זאגט צוא אים דער גאון דוא פאר

יעדער זאך געוואוסט וואו דאס איז מרומז אין דער תורה שבכתב, אויך פלעגט דער גאון זאגען, אז אלע מענטשען אונ אלע ברואים פון דער וועלט זינט זיא שטייט ביז זיא וועט חרוב ווערין אין סוף דעם זעקסטין טויזינט איז אלץ מרומז אין דער תורה.

אונ אנדערע פון דיא תלמידים פון גאון זיינען אוועק קיין ארץ הקדושה אונ האבין דארטין פאר שיינט מיט דיא תורה אונ צדקות פון דעם גאון גאנץ ארץ ישראל. — איינער האט געהייסין ר׳ מענדיל ער איז געוועזען אגרויסער בעל מקובל אונ ער האט געלאזין צעהן חיבורים כתיבת יד אויף קבלה. האט ער געהאט איין חבר אין ירושלים וואס ער איז געוועזען איין יחיד בדור אין חכמת הקבלה, אונ ער האט געהאט כתיבת יד אכט פרקים פון כתבי האריז״ל וואס דאס איז נאך ניט ארויס אין דרוק, ער פלעגט תמיד זאגין אז דיא כתבי האריז״ל קען מען בשום אופן ניט וויסין ווייל עס פעלט אין זייא דיא אכט פרקים,

האט

לאנגסט איך זאל דיר עפעס פרעגין? ענטפערט דער רב איר מעגט מיר פרעגין איך וויים איר ב״ה בעל פה, האט אים דער גאון געפרעגט פיל מאל קריגט אין דיזע מסכת דער תנא ר׳ מאיר מיט ר׳ יהודא, דער אמורא רבה מיט רב יוסף, אביי מיט רבא, רב פפא מיט רב הונא אונ דאס גלייכין נאך תנאים ואמוראים, האט דאך מן הסתם דער רב ניט געוואוסט וואס צוא ענטפערין האט דער גאון געעפינט זיין היילינגע מויל אונ האט אן געהויבין צו ציילין דאס מחלוקת התנאים אונ נאך דאס גלייכין אנדערע סוגיות אונ שיטות פון דער מסכת אזו וויא איינער ציילט פעריל אונ האט צוא גלידערט דיא גאנצע מסכת אונ האט אלעם אויס גירעכינט וויפיל מאל דער תנא מיט דעם תנא קריגין, וויפיל מאל דער אמורא מיט דעם אמורא קריגין, וויפיל מאל דיא הלכה בלייבט וויא דער אונ וויפיל מאל וויא דער אנדערער, אונ וויפיל מאל דער ווארט סוכה ווערט דער מאנט אין דיזע מסכת, קורץ אין אקליינע ווייליע האט ער אויס גירעכינט יעדין דקדוק פון דיא גאנצע מסכת אונ אזו איז זיין קלארקייט געוועזען אין גאנץ ש״ם אונ אין דיא גאנצע תורה.

אויך

האט מען ביי אים גיפרעגט אויף דעם ווילנער גאון, האט ער גיענטפערט אז דער גאון האט גאר ניט בעדארפט דיא אבות פרקים דען ער האט אלץ אליין גיוואוסט, ר׳ חיים וואלאזינער שרייבט אין דער הקדמה פון (ספרא דצניעותא) אז ווען ער פלעגט ריידין מיט דעם גאון וועגין דעם אריז״ל פלעגט אים פאר ציטערט ווערין דער גאנצער גוף, דען ער האט גוט פאר שטאנען זיין גרויסקייט מער וויא אנדערע, נאר אין פיל זאכין פלעגט ער זיך ניט נוהג זיין וויא עס שטייט גישריבין אין די כתבי האריז״ל, ווייל ער פלעגט זאגין אז עס איז זייער פאר גרייזט גיווארין אין דרוק, אונ אויך ווייל אין דעריין איז אריין גימיסט גיווארין פון די תלמידים פון דעם אריז״ל וואס זיי האבין גאר ניט פאר שטאנען זיין כונה, אזו וויא דער ר״י פלעגט אליין זאגין אז קיינער פון זיינע תלמידים פאר שטייט ניט רעכט זיין כונה חוץ ר׳ חיים וויטאל ז״ל, ער אליין פלעגט דאס גוט פאר שטיין וואס ער פלעגט דארשענען, אונ פלעגט דאס פאר שרייבין זייער ריכטיג. — אויך אין דיא כתבים פון דעם גאון גיפינד זיך גרויסע סודות אויף נוסח אשכנז וואס זיא איז משונה פון נוסח ספרד.

אויך דער ציילט מען פון ר׳ חיים וואלאזינער אז ער האט גיגעבין צוא פאר שטיין זיינע תלמידים וויא ווייט עס איז גיוועזן די קלארקייט פון גאון אין דיא גאנצע תורה, צום ביישפיל יעדער איד איז קלאר „אשרי״ אויס ווייניג פון דעסט וועגין אז מען וועט איינעם פרעגין וואסער ווארט שטייט פריער פאר דיא ווערטער „בכל יום אברכך״ וועט ער אנדערש ניט וויסין סיידין ער וועט אן הויבין פון „תהלה לדוד כו׳ לעולם ועד״ וועט ער וויסין אז דער ווארט „ועד״ שטייט פריער פאר „בכל יום אברכך״ אונ דאס גלייכין, אבער פאר וועמען עס ליגט אסידור אפין אונ קוקט אריין אין אים דער וועט דיר גלייך זאגין, אזו איז גיוועזן דיא גאנצע תורה וויא זיא ליגט אפין פארין גאונס אויגין צוא זאגין אויפין פלעק וואס מיא האט אים גיפרעגט

ווייטער אין סוף ספר וועלין מיר שרייבין נאך פיל וואונדערליכע סיפורים פון דיא תלמידים פון גאון ז״ל.

דאס איז דער בריף וואס דער הייליגער גאון האט גישיקט צוא זיין הויז גיזינד פון זיין וועג בעת ער איז גיפארין אין ארץ ישראל, אונ דיזע הייליגע רייד בלאזין אויף איין יעטליכין פלאם אין דיא גאנס פארבטינגע הערצער .

באתי לבקש מאתכם. איך בעט אייך איר זאלט זיך ניט מצער זיין אזו וויא מיין מוטער זאל לעבין האט מיר מבטיח גיוועזן, אונ זאלט ניט זארגין אונ אויך וואס האט איר דען צוא זארגין, עס איז דא פיל מענטשין וואס פארין אוועק אויף פיל יאר פון געלט וועגין, זייא ווארפין אוועק זייערע ווייבער אונ זיינען אליין אויך נע ונד איך גרוים רחקות אונ איך גילויבט השי"ת פאר צוא דיא הייליגע לאנד וואס אלע האפין איר צוא זעהען דיא גילוסטיקייט פון כל ישראל אונ איך פאר מיט שלום ב"ה, אונ איר ווייסט וואול אז איך האב גילאזין מיינע קינדער וואס מיין הארץ טוט אויף זייא ברומען אונ מיינע טייערע ספרים, אונ איך בין אין איין פרעמדע לאנד אונ אלץ האב איך גילאזין כו'. — אונ דאס איז ידוע אז דיא וועלט איז גאר ניסט אלע זאכין וואס מען איז זיך דער מיט משתעשע איז אלץ גאר ניסט אונ וויא איז צוא דיא וואס יאגין זיך נאך נארישקייט וואס איז ניטא אין דעם קיין נוצבארקייט, אונ זאלסט ניט מקנא זיין רייכקייט דען עס איז פאראן צו צייטין רייכקייט וואס איז גיהיט צו שלעכטס (ער זאל אשלעכטין סוף האבין דורך דעם), אזו וויא דר מענטש גייט ארוים פון די מוטערש לייב נאקיט אזו טוט ער זיך אום קערין צו גיין פון דר וועלט אזו וויא עס קומט צוא דעם מענטשין דיא געלט אזו גייט עס אוועק, אונ וואס קומט אים ארוים וואס ער הארעוועט אום זונסט, אונ ווען איין מענטש זאל לעבין צוויי מאל טויזינט יאר איז אלץ גאר ניסט, אונ ווען איין מענטש לעבט פיל יאר אין פריילייכקייט זאל ער זיך דער מאנען דיא פינצטערע טעג וואס מען ליגט אין קבר וואס זיי זיינען פיל מער וויא דיא טעג פון זיין לעבין, אונ אלץ וואס עס קומט דעם מענטשין פון הצלחת עוה"ז איז אלץ גאר ניסט, אונ וואס פאר איין גוטס טוט דיא פריילייכקייט, דען מארגין וועסטו ווייגען פון וואס דו

לאבסט

לאכסט הינט, אונ זאלסט ניט מקנא זיין כבוד וואס דאס איז גלייך צוא גאר ניסט, אונ דיא צייט איז פאלש עס איז גלייך וויא איין וואג שאל עס הויבט אויף דיא גרינגע אונ עס מאכט נידעריג דיא שווערע, אונ די וועלט איז גלייך צוא איינעם וואס טרינקט גיזאלצענע וואסר עס דוכט זיך אים אז ער ווערט זאט אונ ער איז נאך מער דארשטיג, קיין מענטש שטארבט ניט אונ ער זאל האבין אהעלפט וואס ער וויל, וואס קומט ארויס דעם מענטשין מיט אלע זיינע מידקייט, גידיינק דיא פריערדיגע מענטשין וואס זיינען גיוועזין פאר אונז אלע זייערע ליבשאפט אונ גילוסטיקייט אונ פרייליכקייט איז שוין לאנג פאר לארין אונ זיי זיינען מקבל דרויף פיל דינים, אונ וואס פאר הנאה איז צוא דעם מענטשין אז צום סוף שייד ער זיך אפ צוא ווערים, אונ אלע זיינע (הגאות) ווערט אים אום גיקערט אין קבר צוא ביטערקייט אונ דער טויט איז איין גיוויקעלט אין מענטשין (ומה העולם הזה) אונ וואס איז דיא וועלט אלע טעג זיינען אין צארין אונ וויטאג, אונ ביי נאכט קאן ער אויך ניט שלאפין אונ דער טויט איז ניט קיין האפונג אז מען זאל פון אים ניצול ווערין, אונ אלין וואס דער מענטש טוט וועט מען ברייגען צום משפט אויף איטליכםווארט אונ עס ווערט ניט פאר פאלין אפילו אקליינער ווארט, דרום פאר זאג איך דיר אז דוא זאלסט זיך גיוואוינען וואס מער צוא זיין אליין דען דער (חטא) פון צונג איז איבר אלין, אזו וויא אונזערע חכמים האבין גיזאגט אז אויף לשון הרע קומט איין עונש אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט מער פון אלע עבירות, אונ וואס זאל איך מאריך זיין אין די עבירה וואס דאס איז שווערער פאר אלע עבירות, דיא חכמים זאגין (כל עמל אדם לפיהו) דאס איז טייטש דאס וואס דער מענטש מיהעט זיך מיט זיין מויל אין דער (תורה ומצות) איז נאך ניט גינוג צוא פאר ריכטין וואס ער האט מכלה גימאכט מיט זיין מויל, (מה אומנתו של אדם כו׳) וואס איז דיא ערסטע אומנות פון דעם מענטשין אויף דער וועלט ער זאל זיך אפ האלטין פון רייד גלייך וויא איין שטומער אונ ער זאל באהעפטין זיינע לעפצין וויא צוויי מיל שטיינער, אונ דער עונש פון כף הקלע איז נאר פאר דיא עבירה פון דברים בטלים, אונ פאר איטליכין דיבור ווערט

ער

ער גישליידערט פון איין עק וועלט ביז דער אנדערע , אונ דאס איז נאר אלץ דער (עונש) פאר דיא דיבורים וואס זיינען נאר איבעריג , אבער דיא רייד וואס זיינען אסור (דהיינו להד , ליצנות , שבועות , נדרים , מחלוקת , קללות) , בפרט אין שול אונ אום (שבת אונ יו"ט) אויף די זאכין דארף דער מענטש נידערין טיף אין גרוב פון (גיהנם) זייער פיל , אונ עס איז ניט מיגליך (משער) צו זיין וויא גרויס זיינען די (יסורים אונ צרות) וואס מען לייט פאר איין ווארט , אונ עס ווערט ניט פאר לארין אפילו איין ווארט עס זאל ניט ווערין פאר שריבין , דיא מלאכים וואס שוועבין אויף דער וועלט גייען נאך תמיד נאך יעדער מענטשין אונ שיידין זיך ניט אפ פון אים אונ פאר שרייבין איטליכעס ווארט אונ ווארט אזו ויא אין פסוק שטייט (כי עוף השמים כו') דען דיא פויגיל פון הימיל פירט אוועק דעם קול פון רייד : אל תתן כו' דוא זאלסט ניט צו וויליז געבין דיין מויל מאכין זינדיגין דיין לייב , אונ זאלסט ניט זאגין פאר דעם מלאך אז דוא ביסט איין שוגג דען צוא וואס זאל הקב"ה צארענען אויף דיר אונ וועט פאר דארבין דיינע קינדער , דער כבוד פון איין אשה כשרה איז צוא זיצין אין שטוב אונ וואס זיא בדארף זאל זיא שיקין דורך איין שליח אונ אפילו אז עס וועט איר קאסטין די זאך צווייא דרייא מאל אזו פיל טייערער , איז דען דער כח פון גאט קליין וואס ער שפייזט פון גרויס ביז קליין אונ ער גיט איטליכין וואס ער באדארף , אונ אום שבת אונ יו"ט זאלט איר גאר ניט ריידין די זאכין וואס ניט נייטיג איז , אונ דיא רייד וואס זיינען נייטיג זאלט איר אויך מקצר זיין ווארום דיא היילקייט פון שבת איז זייער גרויס , אונ עס איז זייער שווער גיוועז די חכמים מתיר צוזז מאכין צוא געבין שלום אום שבת זעה אז אין איין ווארט וויא מען האט כחמיר גיוועזין , אונ זאלסט ערליך האלטין שבת וויא עס פלעגט צוא זיין פאר מיר , אונ זאלכט ניט מצמצם זיין , דען אלע מזונות פון מענטשין זיינען אוים גיזעצט מן השמים חוץ דיא הוצאות פון שבת אונ יו"ט , אויך בעט איך דיך זייער אונ זייער מיט איין גרויסע גיבעט אז דוא זאלסט מדריך זיין דיינע טעכטער עס זאל ניט ארוים גיין פון זייער מויל קיין קללה , אונ שבועה אונ ליגין זאגין אונ מחלוקת , נאר אלין זאל זיין מיט (שלום אונ אהבה אונ נחת) .

והנה

והנה יש לי, עס איז דא בייא מיר פיל (ספרי מוסר) מיט טייטש זאלין זייא שטענדיג לייענען אונ מכל שכן אום שבת קודש זאלין זיי ניט עוסק זיין נאר אין ספרי מוסר אונ דוא זאלסט זיי שטענדיג מדריך זיין אין ספרי מוסר אונ אויף איין קללה אונ שבועה אדער ליגען אונ מחלוקת זאלסטו זייא שלאגין אונ זאלסט גאר קיין רחמנות ניט האבין אויף זייא, ווארום חס ושלום אז דיא קינדער ווערין ערצויגין שלעכט ווערט זייער גישטראפט פאטער אונ מוטער, אונ אפילו אז דוא וועסט זיי שטענדיג מדריך זיין אין מוסר אונ זיי ווערין ניט פאלגין, ווייא איז צוא דיא שאנד אונ צער אונ בזיון אויף יענער וועלט וויא אין פסוק שטייט זיא מאכט פאר שוועכין דעם פאטער, אפילו ווען ער איז ארשע בן צדיק קען מען אים רופין רשע בן רשע אונ דאס גלייכין אנדערע זאכין (לה"ר אונ רכילות). — אויך זאלסטו השגחה געבין זיי זאלין ניט עסין אונ טרינקען אן איין ברכה פריער אונ נאך דעם, אונ ברכת המזון אונ קריאת שמע אונ אלץ מיט כונה *). אונ דער עיקר פון אלץ זייא זאלין ניט ארויס גיין פון שטוב אונ זאלין ערליך האלטין דיר אונ מיין מוטער אונ אלע עלטערע פאר זייא, אונ וואס עס שטייט אין (ספרי מוסר) זאלין זייא מקיים זיין. — אויך דיינע זין זאלין לערנין זאלסטו מגדל זיין אין רעכטין וועג מיט נחת אונ זאלסט באצאלין רבי

געלט

---

*) אזו שרייבט אויך דער של"ה הקדוש אז יעדערע עלטערין (אונ איבער הויפט איין מוטער וויל זיא איז שטענדיג לעבין דיא קינדער) זאלין זיך משתדל זיין איין צוא פלאנצין אין זייערע קינדער (פון יוגינד אן) דרך ארץ אונ גוטע זיטין (מדות טובות) אונ גוטהערציגקייט צוא יעדער מענטשין אונ איבער הויפט דיא מדה פון הכרת טובה (דאנקבארקייט) דאס איז פון דיא הויפט עקרים צו תורה אונ דרך ארץ, מיא דארף זייא גוט ערקלערין וויא ניט שיין דער אונדאנקבארער מענטש איז (הכפוי טובה) אונ וויא שיין (אונ איידיל) דער מכיר טובה איז, דרום זאל מען זיי גיוואוינען פון יוגינט אן ערליך האלטין עלטערין (כבוד הורים ומורים) אונ ניט צו עסין, אדער טרינקען קיין זאך אן אברכה ראשונה ואחרונה אונ אלץ מיט כונה זיי זאלין פאר שטיין אז דיא ברכה איז איין דאנק צוא השי"ת וואס ער האט באשאפין דיא אונ דיא עסין ווארג אונ דאס גלייכין (דיזע זאכין פלאנצין איין אין מענטשין צו זיין איין מכיר טובה) אונ דיא מוטער וואס גיוואוינט איין אירע קינדער אויף דיזין אופן וועט זיא האבין נחת פון אירע קינדער אויף דיזע וועלט אונ איהר שכר אויף יענע וועלט איז גאר אן אברעג.

געלט אונ זאלסט האלטין איין רבי אין שטוב , אונ זאלסט ניט קארגין אין דיא שכירות פון מלמד ווארום אלע מזונות פון מענטשין זיינען אפ געשטעלט אום ראש השנה חוץ רבי געלט איז ניט אין רעכענונג אויך האב איך זייא גילאזין ספרים , (ולמען השם) זאלסט זייא מדריך זיין מיט גוטין אונ בנחת , אויך זאלסטו אכטונג געבין אויף זייער גיזונד אונ זייער עסין עס זאל זייא ניט אפ גיין , אונ זאלין לערנען פריער גאנץ חומש , ביז זייא זאלין רגיל זיין (בעל פה) אונ זאלסט אף זייא ניט מכביד זיין נאר מיט נחת , ווארום דער לערנען ווערט ניט איין גיזעצט ביא דעם מענטשין נאר מיט ישוב הדעת אונ נחת, אונ זאלסט זייא געבין מטבעות אונ אנדערע זאכין , בכדי זייא זאלין לערנען פלייסיג , אונ נאר דאס זאלסטו תמיד האבין אין מחשבה (דאס הייסט גוט ערציען די קינדער) אונ וויטער איז אלץ גאר ניסט דען דער מענטש נעמט ניט מיט זיך נאר צוויא פאר ווייסע קליידער , אונ אפילו איין ברודער קען אויך ניט אוים לייזין פון טויט . אל תירא כי יעשיר איש כו' זאלסט ניט קוקין וואס איין מענטש איז רייך ווארום ער נעמט גאר ניסט מיט זיך נאך זיין טויט , אונ זאלסט ניט זאגין איך וועל לאזין מיינע זין איין ירושה דען וואס קענסטו וויסין וואס וועט זיין פון דיין גוטס אז דוא וועסט זיין אין גרוב , דיא מענטשין זיינען גיגליכין צוא גראז די שפראצין אונ דיא ווערט פאר פוילט , איטליכער ווערט גיבארין מיט זיין מזל אונ מיט די השגחה פון הש"י אונ דיא קינדער פרייען זיך מיט זיין טויט אונ ער נידערט אין גרוב , אונ לאזט זיין געלט פאר זיינע שונאים אונ פרעמדע לייט , (ריש לקיש) האט גילאזין זיינע קינדער איין מאס זאפרען האט ער גילייענט אויף זיך דעם פסוק (ועזבו לאחרים חילם) דאס איז טייטש זייא לאזין איבער זייער גוטס צוא פרעמדע , ווייא איז וואס אלע טראכטין צוא לאזין זייערע קינדער אונ עס קומט ניט ארוים דיא עלטערין פון דיא קינדער נאר זייער (תורה אונ מעשים טובים) אבער זייערע מזונות איז זייא אוים גירעכינט . — אונ דאס איז ידוע אז דער הויפט שכר פון דיא ווייבער איז נור וואס זייא מאכין לערנען דיא קינדער , (דאס הייסט זייא ברייטין זייא צוא אונ גיבין אכטונג זייא זאלין אוועק גיין אין דער צייט אין חדר אונ ערציהען

זייא

זייא צוא זיין גוט אונ פרום זייא זאלין גיפינען חן אין די אויגין פון גאט אונ לייטין), אונ אונזערע חכמים האבין גיזאגט עס איז ניטא קיין רעכט פארטיגע אשה נאר אז זיא טוט דעם ווילען פון מאן (וועג זיין רצון איז ניט געגין דיא תורה אונ מצות), אונ מכ"ש אז איך שרייב דיר געטליכע רייד, אונ איך בין פאר זיכערט אז דוא וועסט טאן וואס איך שרייב דיר (אף על פי כן) פאר זאג איך דיר מיט איין טאפעלע פאר זאג אז דוא זאלסט ניט משנה זיין פון אלין וואס איך שרייב דיר, אונ זאלסט לייענען דעם בריף אלע וואך אונ בפרט שבת פאר דעם עסין אונ אין מיטין עסין, זייא זאלין ניט ריידין דברים בטלים חס ושלום, אונ מכל שכן לשון הרע אונ דאס גלייכין, אונ איך בעט אייך אלעמען אויף דאס וואס איך שרייב פריער (וועגין דיא הדרכה פון דיא קינדער), אונ דער עיקר מיט וייכע רייד אונ מיט מוסר וואס דיא הארץ נעמט צוא, בפרט אז מיר וועלין זוכה זיין צוא קומען אין ארץ ישראל ווארום דארטין מוז מען גרייליך גיין אין גאטס וועג דרום זאלסטו זייא גיוואוינען ווארום דיא אפ היטונג פון צונג אונ דיא מדות דארף האבין פיל רגילות (גיוואוינהייט) אונ רגילות גיוועלטיגט איבער אלין (דאס גיוואוינהייט איז דיא צווייטע נאטור) אונ איטליכעס זאך איז פון אן הויב שווער אונ דער נאך איז אים שוין גוט אונ ער ווערט גילויבט, דען דער רשע ווייס אליין אז זיין וועג איז שלעכט אונ ביטער נאר עס איז אים שווער אפ צוא גיוואוינען זיך, (וזה כל האדם) אונ אין דעם באשטייט די גאנצע מענטשהייט ניט איבער געבין זיך צוא גיין נאך זיין רצון, אונ מיט איין צוים זאל מען זיך צו שליסין אונ ביז זיין טויט דארף דער מענטש זיך שטראפין אונ איין צאמען אונ ניט מיט תעניתים אונ עינוים נאר מיט דעם צוים פון מויל אונ דיא (תאוות) אונ דאס איז דער עיקר תשובה אונ דאס איז די פרוכט פון (עולם הבא) אזוי וויא עס איז גישריבין דיא וועג פון לעבין איז מוסר, אונ דאס איז בעסער פאר אלע תעניתים אונ עינוים פון דער וועלט, אונ איטליכעס רגע וואס דער מענטש שליסט צוא זיין מויל (פון ניט קיין נייטיגע רייד) איז ער זוכה דורך דעם צו דיא ליכטיקייט וואס איז באהאלטין פאר דיא צדיקים וואס קיין מלאך אונ קיין

באשעפינעם קאן ניט משער זיין , אויך זאגט דער פסוק ווער עס וויל לעבין זאל ער היטען זיין צונג פון צוא ריידין בייז , אונ דער מיט ווערט אים פאר געבין אלע זיינע זינד אונ ווערט באשירמעט פון גיהנם אזו וויא עס איז גישריבין דער, וואס היט זיין מויל אונ זיין צונג דער היט פון צרות זיין לייב , (מות וחיים ביד לשון) דער טויט אונ לעבין הייננט אן צונג , ווייא איז צוא דיא וואס מאכין זיך טייטין צוא ליב איין ווארט , אונ וואס פאר איין טובה אונ פארגעניגען קומט ארויס צוא דעם וואס רעט פיל , אונ צוא אלץ איז דא איין רפואה אונ צוא אים (דער וואס האט איין אפענע מויל) איז ניטא קיין רפואה , אונ דער עיקר איז אז דוא זאלסט ניט ריידין וועגין קיין מענטשין אין זיין שבח אונ מכל שכן אין זיין בזיון אונ וואס באדארף מען דען צו ריידין פרעמדע רייד , דען אזו וויא אטיפע גרוב איז פרעמדע רייד דער גיצארינטער פון גאט פאלט אריין אין איר .

ועיקר הגדר אונ דער עיקר צוים איז (אנטרונען צוא ווערין פון איבעריגע רייד) מי זאל זיין פאר זיך , מען זאל ניט ארויס גיין ח"ו פון שטוב אונ אפילו אין שול זאל מען אויך מקצר זיין אונ ארויס גיין , אונ גלייכער איז פאר אאשה אז זיא זאל דאווענען אין שטוב ווארום אין שול איז ניט מיגליך באשירמעט צוא ווערין פון קנאה אונ צו הערין דברים בטלים אונ לה"ר , אונ מען ווערט גישטראפט דרויף אפילו דער וואס הערט אונ שווייגט , אונ מכל שכן אום שבת אונ יו"ט וואס מען זאמעלט זיך אויף צוא ריידין איז פיל בעסער ניט מתפלל צוא זיין אין שול , אונ זאלסט זיך היטין גאר ניט צוא גיין אויף דעם בית הקברות דען דארטין באהעפט זיך דיא טומאה אן דעם מענטשין אונ פשיטא אן ווייבער אונ אלע צרות אונ זינד קומט דער פון . — אויך איז גלייכער אז דיין טאכטער זאל ניט גיין אין שול ווארום דארטין זעהעט זיא שיינע אונ גוטע קליידער איז זיא זיך מתקנא אונ דער צוילט אין שטוב אונ מחמת דעם קומט מען צוא לשון הרע אונ צוא אנדערע זאכין נאר זיא זאל זיך באהעפטין אין מוסר שטענדיג , אונ זאל ניט מקנא זיין אין עולם הזה , עס איז אלץ ניסט , פאר אירטע זאכין , ניט איביג גליקט דאס , אין איין נאכט קען דער פון ניט ווערין אונ

אפילו

אפילו אין דיא צייט וואס עס שיינט איז דאס אויך גאר ניסט, אונ זייער מיאוס אין די אויגין פון דעם ריכטיגין בעל שכל, אזי אונ וויא איז צוא דיא וואס פאר גרייזין אין דעם, זאלסט זיך נור מתקנא זיין אין יראת שמים, (ווען דוא זעסט אז יענער איז מער ירא שמים אונ האט בעסערע מדות פאר דיר) אונ זאלסט ניט זאגין מיט וואס וועל איך זוכה זיין צוא עוה"ב איך קאן ניט טאן קיין גוטס, דער כלל איז אזו סייא איינער טוט פיל אדער ווייניג נאר זיין כוונה זאל זיין צו גאט. אונ למען השם זאלסט אפ שיידין אפינפט חלק צדקה פון דיין פאר דינסט אונ זאלסט ניט מינערין וויא איך האב דיר פאר זאגט ווארום וויינציגער דער פאר איז מען עובר אלע רגע אויף וויא פיל (לאוין אונ עשין) אונ איז גלייך וויא ער לייקינט אין דער תורה ח"ו, אבער דער עיקר איז זוכה צוא זיין צוא עולם הבא איז נאר צוא היטין דעם מויל, אונ דאס איז מער וויא גאנץ תורה אונ מעשים טובים, אונ די ווערין אן גירופין (נשים שאננות) ווארום דיא מויל איז זייער הייליג, אונ אין מיינע ספרים איז דא (ספר משלי) מיט טייטש זאלין זיי למען השם לייענען אלע טאג אונ דאס איז בעסער פאר אלע ספרי מוסר, אויך זאלין זיי לייענען (ספר קהלת) שטענדיג פאר דיר, ווארום דארטין מאכט ער צוא ניסט דיא ענינים פון עולם הזה, אונ דאס גלייבין אנדערע ספרים, אבער עס זאל ניט זיין חס ושלום דער עיקר דער לייענען אליין (אונ ניט האבין אין דיא גידאנקען מען זאל דאס אלץ מקיים זיין), ווארום דער פון ווערט ניט מתפעל דער מענטש עס איז דא פיל לייט וואס לייענען ספרי מוסר אונ ווערין ניט מתפעל, אונ דאס איז אלץ מחמת מען לייענט ניט בכדי מען זאל דאס מקיים זיין, אונ אויך מחמת מען גייט ארוים תיכף צווישין מענטשין וואס ריידין פיל רייד, דורך דעם פאר געסט מען דאס גאר אין גאנצין דאס פירט אלץ איבער, דאס איז גלייך וויא איינער זייט אונ האט ניט גיאקערט דא קומט דער ווינט אונ צוא שפרייט עס ווערין זאט דער פון דיא עופות, דאס איז אלץ מחמת ער קומט צווישין לייטין וואס זיינען ניט פרום קען ער זיך ניט איין שליסין, אונ דאס איז גלייך צו איינעם וואס זייט אונ האט ניט פאר צאמט, דא קומען דיא בהמות אונ עסין

אויף

אויף אונ צוא טרעטין , אויך איז דא איינער וואס זייט אויף איין שטיין (דאס איז אבייז הארץ) וואס גייט אין אים גאר ניט אריין דארף מען צוא ברעכין דעם שטיין ביז ער זאל זיך צוא ברעקלין , דרום שרייב איך דיר אז דוא זאלסט שלאגין אונזערע קינדער אן רחמנות אויב זייא וועלין דיר ניט צוא הערין , אונ זאלסט גיוואוינען איטליכעס קינד נאך זיין נאטור אונ דער עיקר איז מיט גיוואוינהייט , אויך פאר זאג איך מיין איידים אין דיא אלע זאכין ער זאל לייענען די אלע זאכין וואס איך שרייב , אונ זיין לערנען זאל זיין לשם שמים , אונ למען השם אזוי צוא גיוואוינען זיך אונ זאל ניט אכטונג געבין וואס אנדערע זאגין אז איין קינד דארף דאס ניט (אדרבה) דער שאלעכטש פון נוס אז ער איז גרין קאן מען אים גיכער צוא ברעכין (אזוי איז דר מענטש , אין דער יוגינט קען ער זיך גיכער איבער ברעכין דיא שלעכטע מדות אונ איין ציען זיך אין גוטע מדות) , אונ דאס (לערנען לשם שמים) איז דער עיקר פון אלץ ווארום דער מיט וועסטו זוכה זיין צו אלץ אונ זאלסט לערנען (מסכת אבות בפרט פרקי אבות דר׳ נתן , אונ מסכת דרך ארץ) איז פריער פאר תורה אונ זאלסט דיין שוויגער אונ דיין עלטער שוויגער ערליך האלטין , אויך מיט איטליכין זאלסטו זיך פירין מיט (דרך ארץ אונ כבוד) .

יאהובתי אמי) מיין ליבע מוטער *) איך וויים אז דוא באדארפסט

ניט

---

*) דער ווילנער שטאט מגיד (ר׳ זלמן זאב ז״ל) האט דער ציילט וועגין דעם גאונס מוטער (איר נאמען וואר טריינע) אז ר׳ חיים וואלאזינער ז״ל האט גיזאגט בעת אז ער קומט אויף דעם בריק פון טייך בייא דיא שטעטיל ראמנאווע (לעבין סלוצק) מאכט ער . אברכה (ברוך שעשה לי נס במקום הזה) ווארום דארטין איז אמאל גיפארין דיא באבע פון דעם גאון מיט איר טאכטער טריינע (דעם גאונס מוטער) דיא טריינע וואר דענסט מאל אקליין קינד אונ איז גיוועזן פאר בונדין אין אקיסעלע, וויא זייא זיינען גיקומען אויפין בריק זיינען זייא אלע אריין גיפאלין אין טייך אונ מיט גרוים מיה האט מען נור גיראטעוועט דיא קיסעלע מיט דאס קינד וואס זיא איז בדרך נס ארויף גישוואומען

ניט מיין מוסר דוא ביסט אין צנועה (אעפ"כ) זאל גילייענט ווערין פאר דיר דער בריף ווארום דאס איז געטליכע רייד, אונ איך בעט דיך אז דוא זאלסט זיך ניט מצער זיין פון מיינט וועגין, אונ אז איך וועל זוכה זיין צוא זיין אין ירושלים לעבין דעם כותל מערבי וועל איך בעטין פאר דיר, אויך בעט איך מיין ווייב אז זיא זאל ערליך האלטין מיין טעכטער אזוי וויא עס שטייט אין דער תורה, אונ מיין מוטער בעט איך אז עס זאל זיין שלום צווישין איך אונ איינע די אנדערע ואלין פרייליך מאכין דאס איז אגרויסע מצוה צוא אלע מענטשין, מען פרעגט דעם מענטשין בשעת הדין האסטו זיך גיפירט מיט דיין חבר

מיט

האט מען דאס קינד ארויס גינומען נאס פאר פראוין עס האט קאם וואס גילעבט האט מען איר ארין גילייגט אין אהייסין אויבין (אזוא האבין אלטע ווייבער גיהייסין) האט זיך דאס קינד אפ גיברענט דיא פיסלאך אונ עס איז אויף גילאפין פענכירעס, אונ חאטשע זיא איז נידון גיווארין אין פייער אונ אין וואסער איז זיא פארט גיבליבין לעבין בהשגחת השי"ת כדי זיא זאל ברייגגען דעם הייליגין גאון אויף דער וועלט, פלעגט ר' חיים וואלאזינער זאגין אז דיזער נס איז דאך צו אים אויך גישעהען ווארום ווען זיא וואלט דער טרונקען ווערין, הייגט וואו וואלט ער האבין אזא וויכטיגין רבין וויא דער גאון ז"ל.

דיזע גליקליכע מוטער איז מקובר ניט ווייט פון גאונס קבר אונ אויף איהר מצבה איז גישריבין דיזע עטליכע ווערטער „זאת האשה צלחה, אם הבנים שמחה אמו של הגאון רבינו אליהו" דאס הייסט דיזע פרוי האט באגליקט אויף דיזע וועלט (זיא האט גיהאט חוץ דעם גאון נאך פיר זין אונ אלע זיינען גיוועז גאונים גרויסע לייט) די מוטער פון אזעלכע קינדער איז פרייליך, (גיבענטשט איז דיא בויך וואס האט ארויס גיבראכט אזא ליכטיגקייט אויף דער וועלט) השי"ת זאל איין פליסין אין אונזערע הערצער ליבשאפט צוא דיא תורה הקדושה אז מיר זאלין ערציהען אונזערע קינדער אין דרך התורה והמצוה אונ מיר זאלין אויך זוכה זיין צוא אזעלכע קינדער וואס זאלין פאר שיינען דיא וועלט מיט זייער תורה אונ יראה, אמן.

מיט (כבוד אונ נחת רוח), איז גידרונגען אז מען דארף זיך אזוא פירין, אונ אין רעדין היינגט איין גרויסע טייל פון דער תורה אז מען זאל פרייליך מאכין מענטשין (מיט איין שמחה של מצוה ניט חלילה מיט ליצנות אונ גילעכטער) אונ אפילו ווען איינע פון אייך וועט טאן עפעס אזאך ניט וויא מען באדארף זאל איינע דיא אנדערע מוחל זיין, אונ מיין מוטער בעט איך אויך אז זיא זאל מדריך זיין מיינע זין אונ טעכטער מיט ווייבע רייד בכדי זייא זאלין דאס מקבל זיין אונ זיא זאל אויף זייא השגחה געבין, אונ מיינע קינדער פאר זאג איך אז עס זאל ניט גיהערט ווערין צווישין זייא קיין קריג אונ כעס נאר אלץ מיט שלום, אונ דער (בעל השלום) זאל געבין צוא אייך אונ צו כל ישראל לעבין אונ שלום.

מנאי אהובכם **אליהו** בכהורי״ר **שלמה זלמן** זצלה״ה

קיצור אבן שלמה

הייליגע דברי מוסר ארויס גינומען פון דעם גאונ׳ס ספרים.

פרק א אין דיזין פרק ווערט גירעט וויא מען זאל ברעכין דיא מדות, אונ אויך פון די מלחמה פון דעם יצה״ר:

א) גאר דער עיקר פון עבודת השי״ת איז יעדער מענטש זאל וועהען פאריכטין זיינע מדות (אויס ווארצלען פון הארצין דיא שלעכטע מדות דהיינו גאוה, אכזריות, כעס, קנאה, שנאה, תאוה, עצלות (פוילקייט), איין אפענע מויל צוא פלוידערין שטענדיג אונ דאס גלייכין, אונ איין פלאנצין אין זיך גוטע מדות, דהיינו ענוה, זריזות, רחמנות, גוטהערציגקייט, מענשינפריינדשאפט, איין צוא גישלאסענע מויל אונ דאס גלייכין), ווארום דיא גוטע מדות איז דער שורש פון כל התורה ומצות, אונ דיא שלעכטע מדות איז דער שורש פון אלע חטאים, וויא מיר ווען ווייטער שרייבין:

ב) נאר דער עיקר היות פון מענטשין, איז נאר ער זאל זיך שטארקין תמיד צוא ברעכין דיא שלעכטע מדות פון זיין טבע.

ג) דיא וואס טוען פיל מצות אונ האבין אין זיך ניט קיין תורה אונ

יִרְאָה, זָאגְט אויף וִייא דֶער פָּסוּק למה לי רוב זבחיכם, דָאס הֵייסְט וָואס דַארְף אִיךְ אֵייעֶרֶע פִיל קָרְבָּנוֹת.

ד) דֶער מֶענְטְשׁ דַארְף זִיךְ בְּרֶעכִין אִין מִדּוֹת בִּיסְלַאךְ וֵוייס, נִיט שְׁפְּרִינְגֶען מִיט אַמָאל אויף אַהוֹיכֶע מַדְרֵגָה דֶען אַז עֶר וֶועט חַאפִּין מִיט אַמָאל אַהוֹיכֶע מַדְרֵגָה וֶועט דָאס קֵיין קִיוּם נִיט הָאבִּין.

ה) דער מֶענְטְשׁ קֶען נִיט שְׁטֵיין תָּמִיד אויף אֵיין מַדְרֵגָה אִין עֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת עֶר מוּז גֵיין הֶעכֶער אָדֶער נִידֶערִיגֶער, דֶערִיבֶּער מוּז דֶער מֶענְטְשׁ זֶעהֶען תָּמִיד גֵיין אַלְץ הֶעכֶער אִין עֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת דֶען אויב נִיט וֶועט עֶר מוּזִין אַלֶע מָאל פַאלִין אַלְץ נִידֶערִיגֶער.

ו) אִין דִיא דְרָכִים פוּן עֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת מוּז דֶער מֶענְטְשׁ פְרֶעגִין אֵיין עֵצָה פוּן חֲכָמִים, אָבֶּער אִין דֶער מִלְחָמָה פוּן דֶעם יצר הרע מוּז דר מֶענְטְשׁ אַלֵיין אויף זוּכִין תַּחְבּוּלוֹת, וִויא עֶר פַאר שְׁטֵייט זֵיין טֶבַע.

ז) תּוֹרָה אוּנ גְּמִילוּת חֲסָדִים אִיז מְכַפֵּר אויף אַלֶע עֲבֵירוֹת, אוּנ דָאס אִיז פִיל בֶּעסֶער וִויא אַלֶע תַּעֲנִיתִים אוּנ נָאךְ זַאכִין וָואס דֶער מֶענְטְשׁ פַּיינִיגְט זִיךְ, אוּנ דֶער עִיקָר פוּן תְּשׁוּבָה אִיז נָאר תּוֹרָה אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים, (ווייל תְּשׁוּבָה אִיז דֶער טַייטְשׁ „אוּם קֶערִין זִיךְ" (פוּן דִיא בֵּייזֶע וֶועג אויף דִיא וֶועג פוּן דֶער תּוֹרָה) אוּנ כָּל זְמַן עֶר אִיז נִיט עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁטֵייט עֶר נָאךְ אַלְץ נִיט אויף דִיא גוּטֶע וֶועג).

ח) אַזוֹ וִויא דִיא גִיוִוירְקְס פוּן דֶער עֶרְד מוּז הָאבִּין דְרַייא זַאכִין, דְהַיְינוּ מֶען מוּז זַייעֶן, אוּנ אוּים יֶעטִין דִיא שְׁלֶעכְטֶע גְרָאז, אוּנ תְּפִלָּה טָאן אויף רֶעגִין, אַזוֹ אִין עֲבוֹדַת הַשֵּׁי"ת מוּז מֶען טָאן מַעֲשִׂים טוֹבִים בִּזְרִיזוּת, דָאס אִיז אַזוֹ וִויא זַייעֶן, אוּנ מִיא מוּז אַרוּיס רֵייסִין דִיא שְׁלֶעכְטֶע מַחְשָׁבוֹת דָאס אִיז גְלַייךְ צוּא יֶעטִין, אוּנ מִיא מוּז מִתְפַּלֵּל זַיין צוּא הַשֵּׁי"ת עֶר זָאל אִים זַיין צוּא הִילְף, אַזוֹ וִויא מִיר גִיפִינֶען דוד המע"ה הָאט פִיל מָאל גִיבֶּעטִין אִין תְּהִלִּים אַז הַשֵּׁי"ת זָאל אִים צוּא הִילְף זַיין אִין תּוֹרָה אוּנ עֲבוֹדָה.

ט) דֶער מֶענְטְשׁ וָואס קֶען נִיט אַיין הַאלְטִין זִיךְ פוּן תַּאֲוָה, אוּנ כַּעַס, אִיז פַאר אִים פִיל בֶּעסֶער צוּא זִיצִין אִין דֶער מִדְבָּר, וואו קֵיין מֶענְטְשִׁין זֵייעֶן נִיט.

י) אזוי וויא דער וואס רייט אויף איין פערד, קען ער אים אויס ברעכין ער זאל גיין בדרך הישר אפילו אז ער איז א שלעכטער פערד, אזוי קען זיך דער מענטש מיט זיין שכל אויס ברעכין צוא גיין בדרך הישר, אפילו ווען ער האט א שלעכטע טבע.

יא) אזוא וויא דער עיקר פון דעם בוים איז דאך די פירות, אזוא איז דער עיקר פון דעם לערנען מען זאל דאס מקיים זיין, אונ דר מענטש ווערט ניט גירופין קיין צדיק נאר אז ער איז אפ גיהיט מקיים צו זיין אלע מצות, אונ אויף אזוי איין מענטשין שטייט די גאנצע וועלט:

יב) דאס וואס מען איז פויל אונ מען טוט ניט קיין מצות איז מער פעלער וויא דאס וואס מען טוט איין עבירה, דען אויף איין מצוה איז מען עובר יעדער רגע וואס מען קען איר טאן אונ מען טוט איר ניט, אבער אויף איין עבירה איז מען נאר עובר בשעת מעשה*).

---

*) אונ דאס גלייכין דער עונש (שטראף) פאר די אפגילאזינקייט אונ וואס מען מאכט זיך שלאף פון צו טאן מצות איז אויך פיל גרעסער וויא דער עונש פון טאן עבירות אזוי וויא דוד המלך ע"ה זאגט אין תהלים (על כן לא יקומו רשעים במשפט חטאים בעדת צדיקים) דאס הייסט דיא רשעים וואס טוען עבירות וועלין קיין באשטאנד ניט האבין ווען דער בורא ב"ה וועט זיי משפטין פאר זייערע בייזע מעשים „וחטאים" (אונ דיא פעליגע וואס פעלין פון צוא טאן מצות הגם זיי טוען ניט קיין עבירות) וועלין קיין באשטאנד ניט האבין אין דיא גימיינדע פון צדיקים, איז דאך א קשיא וויא קומען די חטאים אין דיא עדת צדיקים? נאר דאס קען רעכט ווערין דורך א משל, צום ביישפיל שטעל זיך פאר ווען דוא פארסט אין וועג אין א שלעכטין וועטער אונ דער זעסט פון ווייטין א קליינע קעסטעלע, נאר מחמת דיין אפ גילאזינקייט האסטו זיך גיפוילט ארויס צוא קריכין אונ אויף הויבין אונ בינסט אוועק גיפארין, דער נאך איז גיקומען א מענטש איין זריז אונ איז אראפ גיקראכין אונ האט אויף גיהויבין אונ האט גיפונען אין איר בילעטין אויף פופציג טויזענד רובל אונ איז רייך געווארען, נאך דעם האט זיך גימאכט אז דו ביסט גיווארען א יורד אונ דארפסט נעבעך פארען

זובען

ווּכָען בְּרוּיט און עֶס הָאט זִיךְ גְרָאד מְזֻמָּן גִיוֶועֶן אַז דוּא בִּיסְט גִיקוּמֶען צוּ דֶעם גְבִיר (וָואס אִיז רַייךְ גִיוָוארֶען פוּן דִיא קֶעסְטֶעלֶע וָואס דוּ הָאסְט זִיךְ גִיפוּילְט אִיר אוּיף צוּ הֵייבֶען) און זֶעסְט וִויא עֶר לֶעבְּט מִיט אַזַא פַארְגֶענִיגֶען , מִיט אַזַא גְרוֹיסֶען פַארַאר מִיט אַזוֹ פִיל בַּאדִינְטֶע און דֶעם כָּבוֹד און רֶעשְׁפֶּעקְט וָואס יֶעדֶער הָאט פַאר אִים און דוּא שְׁטֵייסְט נֶעבֶּעךְ פַארִין טִיהָר וִויא אַיין עָנִי וְאֶבְיוֹן און בַּארֶעכְינֶסְט זִיךְ אַז דֶער גְרוֹיסֶער גְלִיק אִיז גִילֶעגֶין פַאר דַיינֶע אוֹיגֶען און מִיט אַקְלֵיינֶע טִרְחָה הָאסְטוּ אִים גִיקֶענְט קְרִיגֶען נָאר דַיין פַארְפְלוּכְטֶע פוּילְקֵייט הָאט גָ״אס פוּן דִיר אַוֶועק גִירוֹיבְּט , וִויא אִיז דִיר דֶענְקְטְמָאל אוּיפִין הַארְצִין , הֲגַם קֵיינֶער שְׁלָאגְט דִיר נִיט פוּן דֶעסְט וֶועגִין דִי גְרוֹיסֶע הַארְצְוֵוייטָאג און שְׁמֶערְצִין דַיינֶע אִיז אוּנְעֶרְטְרֶעגְלִיךְ — און נָאךְ מֶער וֶוען אֵיינִיגֶע מֶענְטְשִׁין זָאלִין זִיךְ דֶער וִויסִין פוּן דִיא מַעֲשֶׂה (וָואס דַיין פוּילְקֵייט הָאט דִיר מִיט גִיבְּרַאכְט) דָא שְׁטֵייסְטוּ שׁוֹין גָאר וִויא אַבַּאגְרָאבֶענֶער און וִוינְסְט זִיךְ בֶּעסֶער עֶס זָאל זִיךְ עֶפֶענֶען אַגְרוּב אוּנְטֶער דִיר און אַרַיין קְרִיכִין לֶעבֶּעדִיגֶער הַייט פוּן גְרוֹיס בּוּשָׁה און קְרֵיינְקוּנְג — דֶעם זֶעלְבִּיגִין שְׁטְרָאף וֶועלִין הָאבִּין דִיא חַטָּאִים (דִיא וָואס זַיינֶען פֶּעלִיג פוּן מִצְוֹת) וֶוען מִיא וֶועט זֵיי שְׁטֶעלִין לֶעבִּין אַנִימֵיינֶדֶע פוּן צַדִיקִים און זֵייא וֶועלִין קוּקִין אוּיף דֶעם פַארְגֶענִיגִין פוּן דִיא צַדִיקִים וָואס עֶס אִיז גָאר אָן אַיין שִׁעוּר און אָן אַיין עֶרֶךְ (וִויא דֶער תנא זָאגְט אִין פרקי אבות יָפָה שָׁעָה אַחַת כו' עֶס אִיז בֶּעסֶער אַיין שָׁעָה פַארְגֶענִיגֶען אִין עוֹלָם הַנְשָׁמוֹת מֶער וִויא דִיא גְרֶעסְטֶע פַארְגְנִיגֶען פוּן עוֹלָם הַזֶה דֶעם גַאנְצִין לֶעבִּין) און עֶר הָאט דָאס דוּרְךְ זַיין פוּילְקֵייט פַאר לָארִין , עֶס אִיז זִיךְ גָאר נִיט פָאר צוּא שְׁטֶעלִין דִיא עַגְמַת נֶפֶשׁ און קְרֵיינְקוּנְג פוּן דֶעם , הַיינְט דִיא בּוּשָׁה און חֶרְפָּה וִויא דִיא גְמָרָא זָאגְט (כָּל אֶחָד נִכְוֶה מֵחוּפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ) יֶעדֶער צַדִיק וָואס זֶעט דִיא חוּפָּה און פַארְגְנִיגִין פוּן דֶעם גְרֶעסֶערִין צַדִיק פַאר אִים און בַּארֶעכִינְט זִיךְ אַז עֶר הָאט אוּיךְ גִיקֶענְט גְרֵייכִין צוּא יֶענֶעם מַדְרֵגָה וֶוען עֶר וָואלְט גִילֶערִינְט פְלֵייסִיגֶער און גִיטָאן מִצְוֹת מִיט מֶער זְרִיזוּת און שִׂמְחָה בְּרֶענְט דָאס אִים זֵייעֶר און הָאט שְׁטַארְקֶע שְׁמֶערְצוּנְג (אוֹי לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה) וַוייא אִיז צוּא אַזַא שַׁאנְד און חֶרְפָּה עֶס אִיז פִיל עֶרְגֶער וִויא דִי גְרֶעסְטֶע יִסוּרִים

און

אונ אפשיטא דער מענטש וואס האט גאר ווייניג מצות ווען ער וועט קומען אין עולם הנשמות אונ וועט זעהען וואס ער האט פאר לארין מיט זיין אייגינעם ווילין וועט דאס אים קריינקען גאר אום נאטירליך אונ דאס איז ניט אויף איין טאג נור אייביג גאר אן אסוף , דרום זאל זיך דער מענטש ניט שלאף מאכין *) אונ שטארקין זיך אנטקעגין דיא באטור אונ טאן מצות אונ מעשים טובים אונ זאלעווען דיא ליידיגע מינוטין וואס ער האט דהיינו שבת ויו"ט אדער ווען ער קומט אין שול איידער מען דאווינט זאל ער אריין קוקין אין אספר (אפילו פון עברי טייץ נאר וואס ער קען) אונ ניט באהעפטין זיך צו די פוסטע מענטשין וואס בריינגען אום זייערע טייערע צייט אין שמועסין וויא דוד המלך ע"ה זאגט (לא ישבתי עם מתי שוא כו' ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה') דאס הייסט איך בין ניט גיזעסין מיט דיא פוסטע

מענטשין

*) דיא הויפט סבה (אורזאך) פון שוואך זיין צוא טאן מצות (אונ איבער הויפט פון התמדה אין לערנען וואס דאס איז דיא גרעסטע מצוה פון אלע מצות) , וויל מיר האבין זייער אקליינעם בצגריף (פארשטאנד) אין דיא וויכטיגקייט פון דיא מצות אזו וויא דיא שטערין פון הימיל וואס דער ניט קיין גילערינטער מענטש מיינט אז זיי זיינען זייער קליין , אבער דיא חכמי התכונה (אסטראנאמיע) וואס זיי זעהן מיט דיא כלי ההבטה (פערין גלעזער) שרייבין זיי אז דער קלענסטער שטערין (פון דיא וואס מען זעט אן אכלי הבטה) איז אכצין מאל אזו גרויס וויא דער גאנצער כדור הארץ (ערד קוגעל) (בארעכין וויא גרויס אונ פארכטיג זיינען דיא ווערק פון השי"ת) דאס גלייכין זיינען דיא מצות בייא דעם וואס האט ערלויכטין זיין שכל דורך די תורת הקדושה , ער זעט שיינבאר זייער גרויסע וויכטינקייט אונ ביי אזא מאן איז דיא תורה אונ מצות וויכטיגער פון אלע גליקין פון דיזע וועלט וויא דוד המלך ע"ה זאגט (על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז) דאס הייסט איך האב ליב גיהאט דיא מצות מער פון גין גאלד (וואס דאס איז דיא טייערסטע זאך אויף דער וועלט) אונ וויא אזיבין איז באשריבין פון גאון ז"ל וויא וויט ער האט גיליבט דיא תורה ומצות ווייל זיין ניפיל איז זייער גרוים גיוועזן , דרום האבין אונז דיא רופאי הנפשות (דאס זיינען די אנשי כנסת הגדולה וואס האבין גיזארגט פאר דיא גיזונדהייט אונ גליק פון אונזערע נשמות) מתקן גיוועזן דיא תפלה (והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך) דאס הייסט השי"ת זאל אונז דער לייכטין אונזערע אויגין מיט דיא ליכטיגקייט פון זיין תורה אז מיר זאלין דער זעהען דיא וויכטיגקייט פון דיא מצות וועט ווערין צוא גיקלעבט אונזערע הערצער צוא דיא מצות צו טאן מיט גרוים לוסט (ולא נבוש לעולם ועד) בבדי מיר זאלין ניט פאר שעמט ווערין אויף אייביג (וויא מיר האבין דאס איבין גיגעבין צוא ערקלערין) .

מענטשין אונ האב פיינט גיהאט דיא איין זאמלונג פון גיזעלשאפט איך האב מיר נור גיוואסין ריינטליך מיינע הענד (דאס הייסט אפ גיהיט זיך פון בייזע מעשים) אונ גיגאנגען אין דיין היילינע הויז דיך צוא לויבין אונ דאנקען אונ דער ציילין גאר דיינע וואונדער — בכדי ער זאל ניט האבין קיין אייביגין שאנד אין דיא ווארהאפטיגע וועלט אונ זוכה זיין צום אייביגין אום נאטירליכין פארגעניגען וויא דוד המלך ע"ה זאגט (מה רב טובך אשר צפנת ליראיך) וויא גרויס אונ פיל איז דיינע גוטעס וואס דוא האסט באהאלטין פאר דיא גאטס פארכטיגע וואס היטין זיך אפ פון עבירות אונ טוען פלייסיג מצות אונ מעשים טובים, (לייען דאס איבער מיין פריינד עטליכע מאל אונ נעם דאס ארויף אפין נידאנקען וועט דאס דיר פיל נוצין ברייננען). (ע"כ הגה"ה)

יג) דער וואס האט גוטע מדות בטבע אונ ער איז פארט איין רשע,

דעם גיט מען אפ זיין גאנצין שכר אויף דער וועלט ער זאל ניט האבין קיין חלק לעולם הבא, ווייל אים איז זייער גרינג גיוועזן צוא זיין אצדיק אונ ער האט אליין ניט גיוועלט, אבער דער וואס האט אשלעכטע טבע אונ ער האלט מלחמה תמיד מיט דעם יצה"ר אונ ברעכט זיין טבע, דעם קומט שכר נאך זיין צער נאך, אונ אז עס טרעפט זיך אז ער ווערט חלילה נכשל אין איין עבירה איין מאל טוט מיט אים השי"ת לפנים משורת הדין, דאס הייסט ער זעהט צו פאר גרינגערין עם זיין עונש.

יד) ווער עס האט גוטע מדות בטבע און ער טוט ניט קיין מצות איז ער גלייך וויא מען טוט אן איין גילדערנעם נאז באנד אויף דעם נאז פון איין חזיר, וואס ער ריכט עס איין אין מיסט, אזוא דער מענטש וואס זיינע מעשים זיינען שלעכט קערט ער איבער זיינע גוטע מדות אונ דיא תורה אויף שלעכץ.

טו) אזוא וויא היינוין אז זיא איז רואיג אונטער דיא ויין איז זיא אשמירה צוא דיא וויין, אבער אז זיא הויבט זיך אויף אין דער הויך איז דיא ויין ניט ראוי צוא טרינקען, אזוי אז דער יצר הרע איז אונטער טעניג צום יצ"ט איז ער אפעולה צום יישוב פון דער וועלט, אבער אז ער הויבט זיך אין דער הויך פאר לענט ער אלין.

עם

טז) עֶס אִיז נִיט דֶער שְׁטֵייגֶער פוּן דֶעם יצר הרע בַּאלְד אִין אָן הוֹיבּ אָן רֵיידִין צוּא טָאן אַיין עֲבֵרָה, נָאר עֶר הוֹיבְּט אָן צוּא וַויְיזִין צוּם מֶענְטְשִׁין לִיבְּשַׁאפְט, אוּנ אַז עֶר זָעהָט אַז דֶער מֶענְטְשׁ צִיט זִיךְ נָאךְ עֶם נָאךְ, הוֹיבְּט עֶר אָן צוּ צִיעֶן אִים צוּא אַזָעלְכֶע מִצְוֹת וָואס אִיז פַארַאן אִין זֵיי הֲנָאַת הַגּוּף, דְהַיְינוּ עֶסִין טְרִינְקֶען אוּנ דָאם גְלַייכִין, אוּנ אַז עֶר הָאט אִים שׁוֹין צוּא גִיוֵויינְט צוּא הֲנָאַת הַגּוּף פוּן אַמִצְוָה*), צִיט עֶר אִים שׁוֹין צוּא אַנְדֶערֶע תַּאֲוֹת, אוּנ רֶעט עֶם אַיין אַז עֶר וֶועט טָאן דֶער נָאךְ תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה דֶער מִיט וֶועט וֶוערִין פוּן אַלֶע עֲבֵרוֹת מִצְוֹת, אוּנ נָאךְ רֶעט עֶר אִים אַיין אַז דִיא תּוֹרָה וּמִצְוֹת קֶען מֶען בְּלַאו הָכִי נִיט מְקַיֵים זַיין אִין גַאנְצִין הַיינְטִיגֶע צַייטִין, הַיינְט וָואס בַּאדַארְפְסְטוּ אוּם זִיסְט אַוֶועק וַוארְפִין תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶה**)

אונ

---

*) אוּנ מִיט דִיזֶע מֶעטָאדֶע (אוֹפֶן) אִיז גִיקוּמֶען דֶעם עֶרְסְטִין מָאל דֶער נָחָשׁ אָן רֵיידִין חוה׳ן צוּא עֶסִין פוּן עֵץ הַדַעַת, עֶר הָאט צוּא אִיר גִיזָאגְט (אַף כי אמר אלקים ?) דָאס הַייסְט הַגַם השי״ת הָאט גִיזָאגְט (מִכֹּל עֵץ הַגָן אָכֹל תֹּאכֵל) פוּן אַלֶע בּוֹימֶער פוּן גָארְטִין זָאלְט אִיר עֶסִין הַיינְט אַז השי״ת הָאט גִיהֵייסִין עֶסִין אִיז דָאךְ אַמִצְוָה צוּא עֶסִין פוּן דֶעסְט וֶועגִין (לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָן) טוּט אִיר נִיט עֶסִין פוּן קַיין בּוֹים ? בִּיז וַואנֶען עֶר הָאט אִיר אַרַיין גִיפִירְט אַז זִיא הָאט גִיגֶעסִין פוּן דֶעם פַאר בָּאטֶענֶעם בּוֹים (עץ הדעת)-מִיט דִיזֶע עֶרְצֵיילוּנג לֶערִינְט אוּנְז דִיא תּוֹרָה אַיין מוּסַר וִויא וַוייט צוּא הִיטִין זִיךְ פוּן יצר הרע דַאכְט זִיךְ עֶר קוּמְט גָאר אָן רֵיידִין אַמִצְוָה (עֶסִין פוּן אַסְעוּדַת מִצְוָה) בִּיז וַואנֶען עֶר צִיט אַרַיין דֶעם מֶענְטְשִׁין אִין אַנְדֶערֶע תַּאֲוֹות דרום מוּז מֶען זֵייעֶר גִיוָוארִינְט זַיין.

**) אוֹיךְ גִיפִינֶען זִיךְ נַארֶעשֶׁע מֶענְטְשִׁין וָואס זָאגִין מַיין קִינְד וֶועט בְּוַדַאי קַיין רָב נִיט זַיין הַיינְט וָואס בֶּעדַארְף אִיךְ גֶעבִּין אִים אִין חֵדֶר אוּם זִיסְט, זֵיי מֵיינֶען אַז נָאר אַיין רָב דַארְף לֶערְנֶען אוּנ בֶּאֱמֶת אִיז דֶער חִיוּב פוּן לֶערְנֶען מוּטָל אוֹיף אַלֶעמֶען אוּנ דֶער עוֹנֶשׁ פוּן בִּיטוּל תּוֹרָה (רַחֲמָנָא לִצְלַן) אִיז גְרֶעסֶער פוּן אַלֶע עוֹנְשִׁים, (וָוארוּם וֶוען מֶען לֶערִינְט נִיט וַוייס מֶען קַיין מִצְוָה נִיט צוּא טָאן וִויא זִיא גִיהֶער

אונ אז דער יצה"ר האט אים שוין צוא געוואוינט צו זיך בעדארף ער עס שוין מער ניט אן ריידין ער לויפט שוין נאך עס אליין .

יז) כל זמן דער מענטש איז עוסק אין עבודת השי"ת איז דער יצה"ד רואיג, ער קוקט נאר ארויס צוא באצווינגען דעם מענטשין בעת אז ער לייגט אוועק דיא עבודת השי"ת .

יח) דער מענטש ווערט געשטרויכילט אין איין עבירה דורך צוויי זאכין ערסטין וואס דער יצה"ר פאר בלענט אים דיא אויגין אז ער מיינט אויף דער עבירה אז עס איז אמצוה, אדער דורך דעם וואס ער איז איין געוויינט צוא טאן דיא עבירה דוכט זיך עס אז עס איז גאר אהיתר *), דאס אנדערע איז פיל מאל טרעפט אז דער מענטש וויים אז דאס איז אגרויסע עבירה אונ ער וועט האבין אביטערין סוף, נאר עס איז עס זייער שווער אפ צוא רייסין זיך פון דיא שלעכטע חברים וואס ער איז מיט זייא איין געבונדין מיט גרויס ליבשאפט, אונ צוא דיא צוויא ענינים איז דא אתרופה, דהיינו פריער מוז ער זעהען אפ רייסין זיך פון זיין געוואוינהייט מיט אזעלכע דברי מוסר וואס מאכט אונטער טעניג דעם יצה"ר אונ צוא ברעכט דיא הארץ, אונ דאס ווערט גירופין מוסר, אונ דער נאך דארף ער עפינען די אויגין ארום קוקין זיך וויא ער גייט ניט בדרך הישר, אונ דאס ווערט גירופין תוכחה, אונ כל זמן ער זעהט ניט אפ צו רייסין זיך פון זיין געוויינהייט קען ניט העלפין קיין תוכחה .

צוא זיין אונ כמעט מען וויים ניט דיא הויפט עקרים אויף וואס אידישקייט באשטייט אונ דעם תכלית אויף וואס אמענטש איז גיבארין אויף דער וועלט אונ צוא וואסער ציל זיין גאנצע מיה אויף דער וועלט זאל זיין) .

*) אום גוט צוא ערקלערין די הייליגע רייד פון דיא חז"ל (עבר ושנה הותרה לו) אז אמענטש טוט איין עבירה איין מאל אונ צוייא מאל דוכט זיך אים נאך דעם אוים אזו וויא אהיתר (דאס הייסט מיא מעג דאס טאן אונ עס איז קיין עבירה ניט) וויא אזו ווערט דאס רעכט? דאכט זיך אין דער תורה שטייט דאס שפעטער דיא זעלבע

וויא פריער (מיר ריידין ניט פון דעם וואס איז חלילה איין כופר בתורה, נור ארום איין ערליכין מאן וואס גלויבט אין דער תורה אונ אין דברי חז"ל) טוא וויא אזו ווערט דאס בייא אים שפעטער אנדערס וויא פריער, דאס איז זייער וואונדערבאר? דיא אורזאך פון דעם האט אגרויסער פריפעסער פון חולי הנפש גוט ערקונדיגט דורך נאך אגרויסע וואונדערליכע פראגע וואס יעדער מענטש זעט דאס שיינבאר, דאכט זיך ב"ה דאס רוב אידין וועלין ניט עסין קיין טרפות חלילה אדער אפילו מילכיגס פאר זעקס שעה נאך פליישיגס אדער אפילו כשרס נור אן גיוואסין ווען אפילו ער איז שטארק הונגעריג אונ האט גרויס צער, אונ אין לשון הרע אונ רכילות וואס דאס איז פון דיא הארבסטע עבירות אדער ליגין זאגין אדער שווערין פאלש אדער שילטין אונ דאס גלייכין צענדליגע עבירות איז מען עובר גאר גרינג אפילו גאר אן אגרויסע תאוה. אדער לאמיר באטראכטין אין געלט זאכין, ווען דען חלילה ארוף גיין אפין זינען אקצב וואס פאר קויפט כשרה פלייש ארוים מאכין זיך פון צוא פרעגין אשאלת חכם ווען ער גיפינט עפעס אחשש טריפות אין דער בהמה, ווען אפילו דאס קען אים זיין אגאנץ גרויסער שאדין (אונ קיינער וויים פון דעם ניט נור ער אליין) פון דעסט וועגין שפירט ער אין זיין נאטור גאטעס פארכט אונ ער וועט חלילה ניט מכשיל זיין קיין אידין אין טרפות אדער אליין עסין, אין געגין טייל אין האנדיל זעהען מיר גראדע פאר קערט, אז דאס רוב מענטשין בארעכענען זיך ניט פון זיך אליין טאמער איז דער רובל ניט אזא כשרער אונ׳ גיין אליין צוא אחכם פרעגין, סיידין אז דער חבר פאדערט אים צוא ב"ד, אונ אנדערע גיבט נאך אז ווען אפילו יענער פאדערט אים שוין צוא ב"ד לייקינט ער אפ אדער ער ענטפערט גאר ניט צוא ב"ד. איז דאך נייטיג צוא פאר שטיין ווארום פאסירט דיזעס בייא איין מענטשין וואס גלויבט אין דער תורה אונ אין דיא רייד פון דיא חז"ל, דאכט זיך אין דער תורה זיינען ביידע לאוין גלייך (טרפה לא תאכלו) קיין טרפות זאלט איר ניט עסין אדער (לא תעשוק את רעך ולא תגזול) דוא זאלסט ניט באטריגין דיין חבר אונ ניט גזלענען (אונ וואס נאר ע"פ דין תורה גיהער עס צוא יענעם אונ

איך

איך פאר האלט דאס ביא זיך הייסט דאס גזלה אז אפילו יום כפור איז דאס ניט מכפר) אונ דיא תורה פאר זאגט דאס כמה וכמה מאל אויף אלע זארטין גזלות אונ עולות , אונ נאך אלעם זאגט זיא בדרך כלל כי תועבת ה׳ כל עושה אלה כל עושה עול (דער וואס טוט נאר עטוואס איין עולה איז אומווירדיג ביא השי"ת כל זמן ער טוט ניט קיין תשובה) אונ אין דעם ווערין נכשל דאס רוב מענטשין אפילו פרומע לייט אונ לומדים וויא דיא הייליגע חז"ל זאגין (רובם בגזל) דאס הייסט דאס רוב מענטשין ווערין גישטרויכילט אין גזל היינט איז דאס ניט אוואונדערבארע זאך ? האט דאס דער חכם ערקלערט דורך אחקירה וואס דוד המע"ה לערינט אונז (ירך עשוני ויכוננוני הבינני , ואלמדה מצותיך), דאס הייסט דוד המלך בעט זיך רבש"ע מאך מיר פאר שטאנדיג וויא אזו דיינע הענט האבין מיר באשאפין אונ צוא זאמען גישטעלט יעדער גליד יעדער ביינדעלע יעדער עדעריל איינער צום אנדערין אונ דעם נוץ פון יעדער גליד אונ יעדער עדעריל (אזו איין פראבטיגער מאשין וויא דעם מענטשינס קערפער איז) אונ וויא אזו ער דייסטעוועט אונ האט אקיום וויא דער עסין ווערט איבער גיארבעט אויף בלוט אין דיא אדערין אונ מארך אין דיא ביינער אונ אלע זיינע כוחות אונ גיפילין אונ וויא איז צוא זאמען גישלאסין אנשמה ארותני מיט אקערפער אגשמי,(ואלמדה מצותיך) אז איך וועל דאס פאר שטיין גרונטליך וועל איך לערנען קענען דיינע מצות דאס הייסט ווען דער מענטש זאל פאר שטיין זיינע אלע גלידער אונ דיא אדערין וויא יעדער איז באשאפין אונ דעם נוטץ פון יעדערין אונ וויא זייא שליסין זיך איינע מיט דיא אנדערע וויא יעדערער איז נויטווענדיג צום אנדערין וואלט ער קענען פאר שטיין גרונטליך דיא מצות פון דער תורה וייל דיא תורה איז אן גימאסטין פונקט אויף דעם מענטשין רמ"ח מ"ע (צוויא הונדערט אכט אונ פערציג מצות עשה) אנטקעגין דיא צוויא הונדערט אכט אונ פערציג גלידער פון מענטשין אונ שס"ה ל"ת (דריי הונדערט פינף אונ זעכציג מצות לא תעשה) אנטקעגין דיא דרייא הונדערט פינף אונ זעכציג אדערין פון מענטשין אונ דיא נשמה מיט איהרע רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחנים איז פאר קלייערט אין דיא

דמ"ח

דמ"ח אברים ושס"ה גידים פון גוף — דורך דעם לערנען מיר אז חולי הנפש איז פונקט וויא חולי הגוף אזו וויא ביין גוף ווען דער אבר האט אין זיך זיין לעבהאפט (דער כח ההרגשה וואס פאר שפרייט זיך פון מוח אין אלע אברים וגידים) דאן שפירט ער דעם קלענסטין ווייטיג אפילו פון אשטאך פון אשפילקע אין קליינעם פינגער פון פום דער שפירט שוין דער מוח, ווען אבער חלילה אז דער אבר איז אפ גישטאר־בין וויא איינעם נעמט חלילה אפ אהאנט צו אפום דענסט מאל שפירט ער ניט ווען אפילו ער גיט זיך אגרויסין קלאפ אין דעם גליד וויל דיא לעבהאפט איז אין אים ניטא, דאס גלייכין דיא אברי הנשמה איז זייער לעבהאפט תלוי אין דיא מצות וואס מיר זיינען מקיים וויא דיא תורה שרייבט (אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם) דאס הייסט יעדער מצוה איז דער חיות פון איר אבר און ווען דער מענטש היט דיא מצוה איז דער אבר וואס אנטקעגין איר אין דער נשמה גאנץ גיזונד און האט אכח ההרגשה, ווען מיא וויל עובר זיין אויף דיא מצוה דאן האפט איר אציטערנעס און אשרעק פונקט וויא דעם קערפער האפט אשרעק ווען מען וויל אים טאן אשניט אין איין אבר, און דאס גלייכין ווען ער האט שוין עובר גיווען איין מאל גיט אים אשטאך אין הארצין און עס טוט אים באנק פונק וויא דער גוף האט שמערצין ווען מען האט אים גיגעבין אשניט אין איין אבר, ווען אבער דער מענטש איז חלילה עובר עטליכע מאל דיא זעלבע עבירה במזיד ווערט אפ גישוואכט דער אבר אין דיא נשמה און פאר לירט דעם כח ההרגשה דאן שפירט ער שוין גאר ניט קיין ווייטאג ווען מען שנייט אים אדער מען רייכט אים פונקט וויא מען שטעכט אין דיא אפ גינומענע האנד *).

יעצט

---

*) הגם אלע אברים ביין מענטשין זיינעם אים זייער נוציג פון דעסט וועגין זיינען זייא ניט גלייך איינער צוא דיא אנדערע אין זייער נוטץ וויא שלמה המלך ע"ה לערינט אונז (מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים) דאס הייסט מער פון אלע זאכין וואס אמענטש דארף היטין, היט דיין הארץ, וויל פון איר איז דיא קוועלע פון לעבין צוא אלע אברים, ווען אפילו עס פעלט דעם מענטשין דער טייערסטער אבר פון דעסט וועגין קען ער בלייבין לעבין, אבער ווען עס פעלט אים דיא הארץ דאן איז אוים מיט אים. (אין דיא גרויסע קליניקעס ווען מען דארף מאכין איינעם איין ראפעראציאן באטאפט מען אים פריער דיא הארץ אויב זיא איז

יעצט אז מיר זיינען שוין דער גאנגען דיא אורזאך פון דיא חולאת — הארץ אויס מיין פריינד דיא קוראציע פון דעם טייערין (רופא הנפש) — אזו וויא ביי דעם אפ נעמונג פון אקערפערליכין גליד גייט

גיזונד וועט ער קענען אריבער טראגין אלעס, אבער ווען דיא הארץ איז שטארק גירירט דא איז מיט אים אויס), שלמה המלך ע"ה האט מקדים גיוועזן אין אנפאנג משלי (להבין משל ומליצה) אז אין דיא רייד פון משלי איז נייטיג צוא פאר שטיין דעם משל (דהיינו וויא ער לערינט אונז דא אז דיא הארץ איז דיא קוועלע פון לעבין) אונ ווידער איז דאס אמשל צוא אהעכערע זאך אז פון גוף וועלין מיר פאר שטיין אויף דיא נשמה אז אין דיא נשמה איז אויך ניט גלייך איין אבר צום אנדערין, דאס הייסט איין מצוה צו דיא אנדערע. ווען בייא זמענטשין איז אפילו אפ גישטארבין אייניגע אברים אין דער נשמה נאר אז דיא הארץ איז גיזונד קען מען אים נאך אויס קורירין דורך שארפע מעדיצין אדער ראפעראציאן אבער ווען חלילה אז דיא הארץ איז שטארק אן גירירט דא איז ער באלד פאר לארין — אונ וואס ווערט גירופין דיא הארץ ביי דיא נשמה? — דאס איז דיא מצוה פון אמונה (אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים) מען מוז גלויבין אז עס איז פאראנען אבורא וואס האט באשאפין אין זעקס טעג דיא הימיל מיט דיא ערד מיט אלץ וואס אין זיי גיפינד זיך אונ ער איז משגיח אויף אלע ברואים פון קליין ביז גרויס (אונ קיינער קען ניט אוועק נעמען וואס עס איז באשערט דעם צווייטין) אונ ער איז איחיד ומיוחד אונ ער האט אונז ארויס גיצויגין פון מצרים פון שקלאווין הויז דורך גרויס וואונדער, אונ האט אונז גיגעבין אתורה אויף דעם בארג סיני דורך משה רבינו ע"ה, אונ ער וויים אלע מעשים פון מענטשין אונ אלע מחשבות. אונ ער וועט באצאלין איין גוטין שכר צוא דיא וואס היטין זיינע מצות אונ וועט זיך שטארק רעכענען דורך גרויסע שטראף מיט דיא וואס זיינען עובר אויף זיינע מצות. אונ נאך זאכין וויא עס ווערט באשייד אין דיא דרייצעהען אני מאמינ'ס וואס איין איד דארף זייא אפטער זאגין מיט גרויס כונה, (דאס הייסט הערכין וואס דיא מויל רעט בכדי עס זאל איין גיזעצט ווערין אין הארצין) בייא דעם מענטשין וואס דיא אמונה איז פעסט, ווען אפילו ער איז פעלער האפטיג אין אמצוה אדער אמדה קען ער זיך גיך אויס קורירין. אבער ווען דער מענטש ברעכט חלילה אפ איינע פון דיא דרייצעהן צווייגין פון דעם פראכטיגין בוים וואס ער הייסט „אני מאמין" דאן איז מיט אים אויס אונ דער חיות פון זיין נשמה איז פונקט וויא אמענטש אן אהארץ (רשעים בחייהם קרויין מתים) דרום פאר זאגט אונז שלמה המלך ע"ה אז די הארץ (אונ אין דער מליצה מיינט ער די אמונה) מוז מען היטין מער וויא די אויגין אין קאפ, צו קרעפטיגין איר (דורך תורה אונ מוסר) אונ ערווייטערין זיך פון דיא זאכין וואס מאכין איר שוואך (דאס הייסט אויס ווייכין די מענטשין פון שוואכע אמונה אונ פשיטא די כופרים בתורה ובדברי חז"ל) ווארום אין איר הייגט אפ דער גאנצער לעבין וויא דער נביא זאגט (וצדיק באמונתו יחיה) דאס הייסט דער צדיק וויל ביי אים איז די הארץ גיזונד (די אמונה איז שטארק) לעבין אלע אברים פון זיין נשמה.

גייט צוא דיא קוראציע איבער הויפט דורך דיא עלעקטריזיר מאשינע וואס זיא ערוועקט אונ מאכט ציטערין דיא נערפין פון דעם אפ געשטאר־בענעם גליד מיט דעם גאנצין קערפער צוא זאמען בכדי אויף צוא מינטערין אונ אריין פליסין איין לעבהאפט אין דעם אפ גינומענעם גליד, דאס גלייכין ווען עס שטארבט אפ חלילה איין אבר פון די נשמת (דורך עטליכע מאל טוענדיג איין עבירה במזיד) מוז מען איבער הויפט זעהען אריין צוא פליסין איין חיות (אלעבהאפט) אין דעם אבר דורך דעם לערנען (מיט גרוים באוועגונג אונ יגיעה) דיא אלע דינים אונ מוסרים־וואס גיהערט צוא דער מצוה וואס ער איז אין איר פאר בראכין, צום ביישפיל ווען איינער איז פרוץ (אויף גיבראכין) אין דער מצוה אז יענעמס געלט אדער יענעמס כבוד איז ביי אים הפקר (אונ ער וויל זיך אויס קורירין פון דעם שרעקליכין פעלער) מוז ער לערנען אין גמרא אונ חשן משפט אונ ספרי מוסר דיא דינים אונ מוסרים פון גנבה וגזלה אונ כבוד הבריות עטליכע מאל מיט גרוים פלייסיגקייט אונ יגיעה אונ אזו גלייך אין יעדער מצוה אונ יעדער מדת וואס ער איז אין איר פאר בראכין דהיינו כעס, גאוה, קנאה, שנאת מחלוקת, קללות, שקר, לשון הרע, רכילות, דברים בטלים און דאס גלייכין (ובטול תורה כנגד כולם), אין ווען ער קען ניט לשון הקודש זאל ער לערנען די ענינים איף עברי טייטש אין מנורת המאור, לב טוב, חיי אדם וחכמת אדם ווי ווייט די עבירה פון דעם איז גרויס, אבער ניט לייענען פאר שראפיגערהייט אדער ווילין יוצא זיין מיט איין מאל נייערט כמה וכמה מאל יעדער שטיקיל שטייענדיג אדער זיצענדיג נאר מיט גרוים פלייסיגקייט אונ יגיעה ביז וואנען ער וועט אויף מינטערין דעם אפגעשטארבענעם אבר און וועט אן הויבין שפירין א חיות אין א ליכטיגקייט אין נפש — און ווי ווייט ער איז פאר בראכין אין דער זאך אזוי ווייט מוז ער לערנען מיט גרוים יגיעה דער נאך וועט ער ערשט שפירין דיא גוטע פעולה, עס וועט אים מיט אמאל ליכטיג ווערין אין דער נשמה אונ וועט אן הויבין צוא זיין פארזיכטיג פון היינט אן אונ ווייטער. (דעם ענין ברויכט מען עטליכע מאל איבער צוא לייענען, דאן וועט מען ערשט קריגין אגיפיל אין אים).

יט) אזו וויא אין חולי הגוף געפינט זיך דרייא מיני רפואות איינע העכער פאר דיא אנדערע, דער ערשטער מין איז איין דאקטער וואס זעט צו פאר שטיין דיא סבה פון וואנען דיא מכה איז געווארין אונ בעטראכט וויא צוא פארטרייבין דאס, אונ זעט צוא רייניגין דיא גיבליטין דא ווערט דיא מכה ממילא פאר היילט, דער אנדערער מין רפואה איז וואס ער ציט אוים נאר בלוט פון דער מכה אליין דא קען זיך דיא מכה נאך אמאל אפ רופין, דער דריטער מין איז וואס ער זעט נאר ווייך מאכין דיא הויט וואס אויף דער מכה דיא מכה זאל זיך אליין קענען עפענען ארוים גיין פון איר די פלוס, אזו איז אין חולי הנפש אויך פאראן דיא דרייא מיני רפואות, פאראן איין מענטש וואס זעט צוא רייניגין זיינע גידאנקען ביז ער זאל גאר ניט גילוסטין צוא דער עבירה, דער אנדערער מין איז וואס ער גיוויינט זיך איין ער זאל וועיט זיין פון דער עבירה דורך דעם וואס ער צאמט זיך איין למשל דער וואס איז איין גיוויינט צוא נארין לייטין אין זיין געשעפט אונ ער קען זיך ניט אפ ברעכין דער פון זעט ער גאר אוועק ווארפין דעם גאנצין עסק, אונ הויבט אן עוסק זיין אין אזו איין עסק וואס דערביין איז ניטא קיין פאלשקייט, ביז עם ווערט בייא אים איין גיווארצילט דיא טבע פון אמת, דער דריטער מין איז דער וואס זעט צוא ברעכין דעם כח פון זיין יצה"ר מיט דעם וואס ער דער מאנט זיך תמיד דעם יום המיתה אונ דיא גרויסע עונשים רח"ל וואס וועט קומען דער פאר, אונ ער פייניגט זיך מיט תעניתים אונ דאס גלייכין.

כ) דער יצה"ר איז גיגליכין צוא אפליג אזו וויא איין פליג אז זיא שטעלט זיך אויף דעם לייב וואו עס איז דא אוואונד וויל זיא ניט אוועק גיין אזוא דער יצה"ר האט ניט קיין שליטה איבער דעם מענטשין נאר אז דער מענטש אליין עפינט פאר אים אפתח, אבער די צדיקים שטעלין זיך קעגין אים גאר אין אן הייב אונ לאזין אים ניט צו צוא זיך, איבער דעם האט ער איבער זיי קיין שליטה ניט *).

---

*) דיא חכמי הטבע שרייבין וועגין דיא חיה ברדלס (דעבע) אז איר מאכל תאוה (איר בעסטע אונ גישמאקסטע שפייז) איז מארת

פון

פון איין מענטשין, אונ וויא אזו חאפט זיא איין מענטשין איז איר נאטירליכקייט אזו, זיא לויערט אויף דיא וועג וואו מענטשין פארי אונ אז זיא זעט פון ווייטין אמענטשין שטעלט זיא זיך אוועק לעבין וועג וואו ער דארף פאר ביוא גיין אונ הויבט אן צוא מאכין אלע מיאוסע תנועות וואס עס ברייננט דעם זעהער צום לאכין (דהיינו זיא שטעלט זיך אויף דיא צווייא הינטערסטע פיס אונ מיט דיא צווייא פאדערסטע פיס פאצט זיא אויף איר בויך אזו וויא אבארעבאנסציק אונ נאך אזעלכע שפאס), אונ וויא דער מענטש הויבט אן צו לאכין אנטקעגין איר אזו פערגיפטעט זיא עם גלייך מיט איר בליק אז ער פאר לירט זיין פאר שטאנד, אונ גלייך הויבט זיא אן צוא לויפין פאר אוים אונ דער מענטש לויפט איר נאך מיט אגילעכטער ביז וואנען זיא פאר פירט אים אין איר הייל, אונ דארטין נעמט זיא ארוים ביי אים דעם מארח, אונ אזעלכע סבות ר"ל טרעפט אפט צו די וואס ווייסין ניט פון איר נאטור, זייא שרייבין אז אין צפת איז פאר לארין גיווארין איין בחור האט מען אים אין אצייט ארום גיפונען אין אהייל פון איין דעבע ארוים גינומען דעם מארח — דער איינציגער מיטיל צו באטירין זיך פון איר איז נאר אז גלייך וויא מען דער זעט איר זאל מען ווייזין צוא איר אשטראגע מינע פון צארין דאן אנטלויפט זיא גלייך, אדער מען זאל איר ווייזין אפלאם פייער (דיא בייזינדער פון יענעם געגענד ווייסין שוין פון איר אונ פירין שוין מיט פייער גיצייג) אונ ווען דער אונווייסענדער מענטש איז אריין גיפאלין אין איר נעץ דורך זיין לאכין צוא איר איז נאר דא איין מיטיל אז ער זאל קומען צום זינען דורך בלוט לאזין (איינעם האט דאס אמאל גיטראפין וויא ער איז נאך גילאפין נאך איר איז ער אנידער גיפאלין אונ האט זיך צוא בלוטיגט איז אים אפ גינאנגען דער האסט אונ איז גיקומען צום זינען אונ איז אנטלאפין צוריק אהיים), שרייבין דיא חכמי המוסר אז דיא חיה איז אשרעקליכער ביישפיל אנטקעגין דעם יצר הרע ער האט אויך קיין אנדער מיטיל ניט צוא פאנגען דעם מענטשין נור דורך זיינע שמייכ־לענדע תנועות ביז וואנען דער מענטש הויבט אן צוא לאכין אנטקעגין אים אונ באן ווארפט ער אריין אין מענטשין ארוח שטות (כמחז"ל

אין

אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות) און דער מענטש לויפט שוין נאך אים נאך ביז וואנען ער איז אים מאבד פון ביידע וועלטין וויא די חז"ל זאגין (הוא היצה"ר הוא השטן הוא המלאך המות) פריער רעט ער אן דעם מענטשין צוא זינדיגין דער נאך גייט ער ארוי און איז מקטרג אויפין מענטשין און נעמט רשות פון הקב"ה און גייט אראפ און ווערט איין מלאך המות און נעמט ביא אים צו די נשמה דרום האבין אונז דיא חז"ל גילערינט (לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר) דאס הייסט דער מענטש זאל מאכין צארינגען דעם יצר טוב אויף דעם יצה"ר — וויא דער יצה"ר הויבט אן צוא ווייזין אפריילינגע מינע צום מענטשין אז דער מענטש זאל נעמען אשמייכיל טאן צו אים זאל דער יצר טוב גלייך ווייזין געגען אים איין צארנדיגע מינע דאן וועט ער אנטלויפין פון אים, (ואם לאו) און אויב זיין יצ"ט איז גאנץ שוואך און האט ניט בכח צו ווייזין איין רוגז געגין דעם יצה"ר (יעסוק בתורה) זאל ער עוסק זיין אין תורה וועט זיך ביא אים שטארקין די כוחות פון יצר טוב און וועט קריגין איין מוטה צוא צארנען אפין יצה"ד (ואם לאו) און אויב ער האט אים מיט דעם אויך ניט מנצח גיוועזן וויל דער יצה"ר האט אים שוין עטוואס אן גיהויבין צו פאר גיפטין (יקרא ק"ש) זאל ער אויף פלאמען אין זיך דעם פונק פון אהבת השם מיט דעם וואס ער וועט לייענען דיא פרשה פון ק"ש וואס דארטין שטייט (ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך) דוא זאלסט אזו וויט ליב האבין השי"ת אז דיא ליבשאפט זאל אריבער שטייגין דיינע אלע הנאות, דרום ווען אפילו דורך דער עבירה וועסטו האבין דיא גרעסטע הנאה פון דער וועלט דארף דיא אהבת השם אלץ אריבער שטייגין, און דאס איז אגוטער פייערדיגער פלאם מיט וואס אפ צוא טרייבין דיא פארפלוכטע דעבע (דאס הייסט דעם יצר הרע) (לא נצרו) ווען דאס העלפט אויך ניט איז דאס איין ווארער סימן אז ער האט שוין אלאך גיטאן צום יצר הרע און דער יצה"ד האט אין אים שוין אריין גיווארפין ארוח שטות (יזכור לו יום המיתה) דא איז שוין קיין אנדער מיטיל ניטא נור דער מאנען זיך דעם טאג פון טויט — אין דעם ליגט זייער אשיינער רעיון, לאמיר

זעהען

זָעהָען דֶער וָואס הָאט אִין זִיךְ אַרוּתַ שְׁטוּת (דָאס הֵייסְט עֶר אִיז אַרָאפּ פוּן זִינֶען) הָאט עֶר דָאךְ פַאר זִיךְ נִיט קֵיין גְבוּל (גְרֶענִיץ) וָואס זָאל אִים אָפּ הַאלְטִין פוּן צוּא טָאן דִיא זַאךְ, וָוארוּם וָואס אִין דֶר וֶועלְט קֶען אַיין מְשׁוּגָעְנֶער ר״ל נִיט אָפּ טָאן, נוּר אֵיין גְבוּל אִיז פַארַאנֶען פַאר אִים דָאס הֵייסְט „זִיךְ זָעלְבְּסְט שְׁלָאגִין" וִויא דִי וֶועלְט זָאגְט „קֵיין מְשׁוּגָעְנֶער שְׁלָאגְט זִיךְ זָעלְבְּסְט נִיט" הַיינְט וֶוען דֶער יצה״ר הָאט אִין אִים אַרַיין גִיוָוארְפִין אַרוּתַ שְׁטוּת דוּרְךְ זַיין שְׁמֵייכְלֶען צוּא אִים אִיז שׁוֹין נִיטָא קֵיין זַאךְ וָואס זָאל אִים אָפּ הַאלְטִין נוּר וֶוען עֶר וֶועט זִיךְ דֶר מָאנֶען דֶעם טָאג פוּן טוֹיט, וִויא פִינְצְטֶער אוּנ בִּיטֶער עֶס וֶועט אִים זַיין בְּעֵת עֶר וֶועט דַארְפִין אָפּ גֶעבִּין שְׁטְרֵיינְג דִין וְחֶשְׁבּוֹן אוֹיף יֶעדֶער זַאךְ, אוּנ וֶועט שׁוֹין נִיט קֶענֶען הֶעלְפִין וֶועט עֶר פַאר שְׁטֵיין וִויא וַויט עֶר שְׁלָאגְט זִיךְ זָעלְבְּסְט מִיטִין טָאן דִיא עֲבֵירָה, אוּנ נָאר דָאס אִיז אַיין גְרֶענֶעץ אָפּ צוּא הַאלְטִין דֶעם רוּחַ שְׁטוּת, אוּנ גֵיין אִין דֶרֶךְ הַחַיִּים.

כא) דֶער יצה״ר קוּמְט צוּם מֶענְטְשִׁין מִיט צְוֵויי טַעֲנוֹת, הַיְינוּ עֶרְסְטִין רֶעט עֶר אִים אַיין אַז עֶס אִיז נִיט מִיגְלַאךְ צוּא בַּייא שְׁטֵיין אִין דִיא דִינְסְט פוּן הַשֵׁי״ת, דָאס אַנְדֶערֶע אִיז וָואס עֶר גִיפִינְט עֶס תָּמִיד הֶתֵּירִים (אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ וָואלְט אָבֶּער גִילֶערִינְט וָואלְט עֶר פַאר שְׁטֵיין אַז דִיא בֵּיידֶע טַעֲנוֹת אִיז נִיט אֱמֶת *).

דאס

---

*) והראיה דִיא תּוֹרָה שְׁרַייבְּט (כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ) דָאס הֵייסְט דֶער דֶרֶךְ הַתּוֹרָה אִיז נִיט צוּ הוֹיךְ אוּנ נִיט וַוייט פוּן דִיר וָואס דוּא זָאלְסְט דַארְפִין פְלִיעֶן אוֹיף אַלוּפְט בַּאלָאן אִין דֶער הוֹיךְ אָדֶער אוֹיף אַרָאמְפּ שִׁיף מֵעֵבֶר לַיָּם צוּא בַּאקוּמֶען אִיר, בַּייעֶרְט זִיא אִיז נָאהֶענְט צוּא יֶעדֶער מֶענְטְשִׁין וָואס וִויל אִיר נוּר בַּאקוּמֶען, (בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ) אִין מוֹיל אוּנ אִין הַארְצִין, דָאס הֵייסְט וֶוען דוּא לֶערִינְסְט דִיא תּוֹרָה מִיט אַרֵיינֶע מוֹיל אוּנ אַרֵיינֶעם הַארְצִין, אוּנ דוד המלךְ זָאגְט נָאךְ (ומתוקים מדבש ונופת צופים) דִיא תּוֹרָה אִיז גִילוּסְטִיגֶער וִויא גִין גָאלְד אוּנ זִיסֶער וִויא פַּאטִיגֶע הָאנִיג — זֶעט מֶען דֶער פוּן אַז לֹא דַי וָואס דִיא תּוֹרָה אִיז נִיט קֵיין לַאסְט אוֹיפִין מֶענְטְשִׁין נַייעֶרְט נָאךְ אַגְרוֹיסֶער פַארְגִינִיגֶן אֲפִילוּ אוֹיף דִיזֶע וֶועלְט —

נאר אום צוא פאר שטיין דיא אורזאך דער פון ווארום שפיין מיר ניט אירע זיסקייט אונ זיא זעט בייא אונז אויס וויא אזא לאסט וועלין מיר געבין אמשל, איין ארימאן האט זיך גיריכט בייא זיינעם איין רייכין ברודער אויף אמאל צייט, האט ער שוין מיט צווייא טעג פריער גאנץ ווייניג גיגעסין בכדי ער זאל קענען עסין מיט גרויס אפעטיט פון אלע גוטע מאכלים, ער האט שוין קאם דער לעבט דעם אוונד פון מאלצייט (דעם טאג האט ער שוין גאר ניט גיגעסין) עס איז שוין שפעט אין דער נאכט אונ מען קומט אים ניט בעטין (איין ארימאן איז דאך איין שלים מזל) דער זייגער שלאגט שוין עלף אונ צוועלף גיט ער אזיפץ אונ זאגט צוא זיך אליין „מיט איין ארימען ברודער שעמט מען זיך" אונ רופט זיך אפ צוא זיין ווייב, איך האב זיך אום זיסט גיפרייט מען וועט מיר שוין גיוויס ניט בעטין ווייל עס מוז שוין זיין נאך דעם מאלצייט דער לאנג מיר עפעס צוא עסין, רופט זיך אפ דיא ווייב איך האב דיר מער ניט צוא געבין וויא ראזיווע ברויט מיט רעטאך, זיא האט אים דער לאנגט אונ ער האט אויף גישלונגען דעם לעביל ברויט מיטין רעטאך פשוט מיט דיא אויגין, ער האט גיבענצט אונ וויל גיין שלאפין, מיט אמאל מיא קלאפט אין טיר ער עפינט אויף, דער בעטער פאלט אריין אן איין אטים אונ בעט אים שטארק איבער אין ברודערס נאמען אז פון גרויס טרדה האט ער אים פאר געסין צוא בעטין, נאר עס איז נאך קיין בייז ניט מיא האט נאך ערשט פיס אפ גיגעסין, דעם ארימאן ווערט דא זויער אפין הארצין אונ שלאגט זיך מיט דער דעה יע גיין צוא ניט גיין, ער בארעכינט זיך אבער וואס פאר טייערע גיריכטין דארטין וועט זיין, ער טוט זיך אן אונ גייט ער איז גיקומען אויפין מאלצייט מען זעצט אים אויבין אן אונ מען דער לאנגט אים אשטיק פיס איבערין גאנצין טעלער, וויא זאט ער איז גיוועזן האט אים פארט אן גינומען איין חשק אונ האט זיך אן גיטאן אכח אונ אוף גיגעסין, דער נאך דער לאנגט מען יוך אונ אגרויסע שטיק בראטין מיט צונג, אז עס האט פאר שמעקט דיא גאנצע שטוב, אלע געסט (דרי רייכסטע מענטשין וואס זיינען ניט זעדנע מיט גוטע שפייז) עסין מיט גרויס אפעטיט אונ קענען זיך ניט באסמאקעווען מיט אזעלכע טייערע

גיריכטין

גיריכטין אונ דער ארימאן זיצט אונ חלומט איבערין טעלער פלייש ער פאר זוכט קלוימערסט אשטיקיל אונ גיט זיך אקרים אונ רוקט אפ דעם טעלער פון זיך , אלע געסט זיינען פאר וואונדערט גיווארין וואס איז דא מיט עם , אזא קבצין וואס זעט קיין מאל אין די אויגין ניט אן אזעלכע טייערע בראטין צום סוף שמעקט דאס אים ניט , זיי זיצין אונ קוועצין מיט די פלייצעס וואס איז דא מיט אים גיווארין — מיט אמאל גיט ער אגרעבץ דער הערין זייא אגרוך פון רעטיך , יעצט זאגין זייא איז שוין רעכט ביי אונז , ער האט זיך אין דער היים אן גישטאפט מיט ראזעווע ברויט מיט רעטאך דרום שמעקט אים ניט די גישמאקע גיריכטין — דער נמשל איז גאנץ ריכטיג ווייל מיר זיינען אן גישטאפט מיט עבירות אונ תאוות עוה"ז דרום שמעקט אונז ניט די זיסקייט פון דער תורה אונ זיא איז ביי אונז צום לאסט , דרום זאגט דוד המלך (שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי) איך האב פיינט גיהאט אונ פאר אומווירדיגט אלע פאלשקייט דאס הייסט די תאוות עוה"ז וואס זייא נארין אפ דעם מענטשין נאך ציהען זיך נאך זיי , אונ דאן האב איך גיקראגין איין ליבשאפט צוא די תורה הקדושה .

כב) דאס וואס דער מענטש איז מדקדק אין זיין לערנען ער זאל גוט פאר שטיין , איז דאס אגרויסע פעולה צוא פאר ריכטין זיינע מדות אונ מעשים טובים , אונ פשיטא וואס דער מענטש פעדערט זיך צוא לערנען אין דער יוגינט איז דאס אגרויסע פעולה אז דער נאך זאל דער יצה"ר איבער אים ניט האבין קיין שליטה , אונ מען בעדארף איין גיוויינען קינדער אין דער יוגינט אז זייא זאלין לערנען אן פניות נאר פון גאטס וועגין אליין , אונ ניט וויא אנדערע זאגין אז קינדער באדארפין דאס נאך ניט , ח"ו אדרבה אשאלאכץ פון אגוס גרינער הייט איז גרינגער צוא ברעכין .

כג) פיל מאל טרעפט זיך תיכף וויא דער מענטש הויבט אן גיין בדרך הישר ווערט ער שוין ביי זיך גרויס , ער מיינט אז ער האט שוין גיגרייכט צו די העכסטע מדרגה אונ דער יצה"ר האט שוין איבער אים קיין שליטה ניט אזו מיינט ער , אונ דורך זיין גאוה קומט ער צו כעס אז מען טוט ניט זיין ווילין , דר אמת איז אבער אז די תורה איז גיגליכין

צוא

צוא אַמִקְוָה וָואס זִיא מַאכְט נִיט רֵיין דֶעם מֶענְטְשִׁין נָאר אַז נָאר דֶער גוּף זָאל זִיךְ טוֹבֵל זַיין, אַזוֹ דִי תּוֹרָה מַאכְט נִיט רֵיין דֶעם מֶענְטְשִׁין פוּן יצה״ר נָאר אַז עֶר זָאל צוּ בְּרֶעכִין דוּרְךְ אִיר דֶעם גוּף גָאר אִין גַאנְצִין *).

כד) דֶער כּוֹלֵל פוּן אַלֶע מִדוֹת רָעוֹת אִיז כַּעַס (דָאס אִיז קִנְאָה), אוּנ תַּאֲוָה, אוּנ גַאֲוָה (דָאס אִיז כָּבוֹד), דִיא דְרַייא זַאכִין צִיהָעט אוֹיס דֶעם מֶענְטְשִׁין פוּן דֶער וֶועלְט, אוּנ דֶער וָואס הָאט אִין זִיךְ לֵיצָנוּת דֶער וַוארְפְט פוּן זִיךְ אַרָאפּ דֶעם יָאךְ פוּן דֶער תּוֹרָה אוּנ יִרְאַת שָׁמַיִם דֶען עֶר לַאכְט פוּן יֶעדֶער זַאךְ.

כה) עֶס אִיז נִיט גִימָאלְט דֶער מֶענְטְשׁ זָאל דִינֶען הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בֶּאֱמֶת אוּנ זָאל אִין זִיךְ פִילִין זִיסְקַייט פוּן דֶער תּוֹרָה, נָאר אַז עֶר זָאל זִיךְ דֶער וַוייטָערִין פוּן תַּאֲוֹות עוה״ז (וויא פריערדיגער משל מיטן ארומאן).

כו) דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ נִיט אַיין רֵיידִין אִיךְ וֶועל נָאךְ גֵיין אַבִּיסִיל נָאךְ תַּאֲוֹות הַגּוּף אוּנ דֶער נָאךְ וֶועל אִיךְ זִיךְ אָפּ שֵׁיידִין דֶער פוּן, דֶען וֶוען מֶען הוֹיבְּט אָן נָאךְ גֵיין נָאךְ תַּאֲוֹות אִיז שׁוֹין זֵייעֶר שְׁוֶוער אָפּ

צוא

---

*) אוּנ אַזוֹ אוֹיךְ זָאגִין דִיא חז״ל אִין (ברכות ט״ז) למה נסמכו אוהלים לנחלים (מה טובו אוהליך יעקב כו׳ כנחלים נטיו) מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אוהלים (בתי כנסיות ובתי מדרשות) מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות, דָאס הֵייסְט אַזוֹ וִויא אַטַייךְ אִיז מְטַהֵר דִיא טְמֵאִים וָואס זַיינֶען זִיךְ טוֹבֵל אִין אִים, אַזוֹ זַיינֶען דִיא שׁוּלִין אוּנ בָּתֵּי מִדְרָשִׁים מְטַהֵר דִיא זִינְדִיגֶע, הַיינְט לָאמִיר בַּאטְרַאכְטִין וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטֵייט אֲפִילוּ בִּיז דִיא אוֹיגִין אִין וַואסֶער נָאר דֶער מוֹחַ אִיז אַרוֹיס פוּן וַואסֶער וֶוערְט עֶר דָאךְ נִיט טָהוֹר, דָאס גְלַייכִין וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אֲפִילוּ אִין גַאנְצִין אִין שׁוּל נָאר דֶער מוֹחַ (דָאס הֵייסְט דִיא מַחֲשָׁבוֹת) אִיז אִין דְרוֹיסִין אִיז דֶער בית המדרש אִים נִיט מְטַהֵר, וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ וִויל דֶער בית המדרש זָאל אִים רֵיינִיגִין פוּן אַלֶע שְׁמוּץ, מוּז עֶר אִין אִים זַיין מִיטִין קֶערְפֶּער אוּנ גִידַאנְקֶען. נִיט רֵיידִין דָארְטִין קֵיין דברים בטלים אוּנ אַפְשִׁיטָא אִין מִיטִין דַאווֶנֶען אָדֶער קְרִיאַת הַתּוֹרָה, נוּר לֶערְנֶען אוּנ דַאווֶנֶען מִיטִין מוֹיל אוּנ מִיט דִי גִידַאנְקֶען דַאן וֶועט עֶר גִירֵיינִיגְט וֶוערִין.

צוא שיידין זיך דער פון, אונ מען ווערט אן דעם איביגין לעבין, אונ אפילו דער וואס האט אין זיך תורה אונ יראה אונ מצות, ווען ער ציהט זיך נאך תאות ווערט ער אן אלץ.

כז) דער סדר פון יצה"ר איז אזו, אין אן הויב רעט ער אן דעם מענטשין ער זאל לערנען אונ נאך געבין זיך די תאות אויך, דען ער האט מורא אז ער וועט אים אן ריידין גאר ניט לערנען וועט ער אים ניט פאלגין, אונ דער נאך אז ער איז שוין צוא געוואוינט צוא הנאת הגוף קען ער שוין ממילא ניט לערנען, דען ער רעט זיך איין אז ער מוז תמיד ממלא זיין תאות הגוף בכדי ער זאל ניט זיין קראנק אז ער וועט אוועק ווארפין זיין געוואוינהייט, אונ דער נאך פוילט ער זיך מקיים זיין תורה ומצות אפילו אז עס טרעפט זיך אמאל אז דאס וועט אים גיט זיין קיין שטער צוא הנאת הגוף אונ ער קען דאס גאר מקיים זיין אן יגיעה, אונ ער וויל דאס פארט ניט טאן.

כח) דער מענטש זאל זיך ניט איין ריידין אז דאס וואס ער יאגט נאך תאות עוה"ז איז דאס אלץ לשם שמים, דען השי"ת ווענט ריכטיג דיא מחשבות וויא פיל זיין מיין איז לשם שמים, אונ וויא פיל ער מיינט פון זיין הנאה וועגין.

כט) אלע הנאות וואס דער מענטש האט הנאה אויף דער וועלט וועט אין קבר דאס אלץ איבער גיקערט ווערין אויף ביטערקייט, דארטין איז מען דן (מען משפעט) יעדער אבר וואס האט גיהאט הנאה פון דער וועלט ניט פון קיין מצוה, אונ ער ווערט גיברענט אזו וויא מיט אגיפט פון אשלאנג, דאס ווערט גירופין (חיבוט הקבר) אונ אפילו אצדיק מוז אויך ליידין (חיבוט הקבר), נאר דער צדיק וואס איז מכוין מיט אלע זיינע הנאות נאר לשם שמים, דער וועט ניט האבין קיין עונש, אדרבה ער וועט נאך מקבל שכר זיין פאר זיינע הנאות וויא פאר אקרבן *).

---

*) איין מאל איז אריין אין איין מענטשין איין רוח פון איין גלגול אונ האט גיזאגט וואונדערליכע זאכין, איז דארטין גיווארין איין גרויסער רעש וואס מען האט זיך גיקליבין זעהען דעם גרויסין וואונדער,

ל) דיא תאוה וואס דער בעל תאוה קריגט איר מיט גרויס יגיעה אונ אויף אשלעכטין אופן, איז דיא זעלביגע שיקט צוא השם יתברך צוא דעם וואס גייט אין אגאנצע וועג, זייער גרינג אונ אויף אגוטין אופן, גלייך וויא דיא גמרא זאגט אז דער וואס אנטלויפט פון כבוד יאגט עס נאך דער כבוד, אזו איז בייא אלע תאות.

דער

אונ דאס איז גיוועזן אויף דעם שול הויף לעבין דער קלויז פון דעם גאון, האט דער גאון אויף גיעפינט דיא פענצטער זעהען וואס דאס איז פאר אקאך, איז תיכף וויא דער גלגול האט דר זעהען דעם גאון האט ער אן גיהויבין צוא שרייען אויפין קול, רבי איר זייט דאס דער געטליבער מענטש וואס מען רופט אויס אויף אייך אויבין אין הימיל, (הזהרו באליהו ובתורתו) דאס איז טייטש איר זאלט זיין געהיט אין דעם כבוד פון דעם הייליגין אליהו אונ אין זיין תורה, אויב איר וועט גוזר זיין אויף מיר אז איך זאל ארויס פון דעם מענטשין אפילו אז איר וועט מער ניט אויס ריידין נאר איין ווארט גאר אן קמיעות מוז איך באלד ארויס גיין פון אים, האט דער גאון גיענטפערט איך האב מיט אייך קיין מאל ניט גיהאט קיין עסקים אונ איך וויל מיט אייך היינט אויך גאר ניט ריידין, דיא ווערטער פון דעם הייליגין גאון איז נתפרסם גיווארין צוא וויסין דיא כוחות הסט"א ווארום אין איין צייט ארום איז אויך אריין איין גלגול אין איין בחור אין נאוואהארדאק, אונ ער פלעגט זאגין שרעקליכע ענינים אונ ער איז גיוועזן אין אים אלאנגע צייט, איין מאל האבין אים מענטשין גיוואלט פרובין, האבין זייא צו אים גיזאגט מיר וועלין דיך פירין צום ווילנער גאון וועט ער דיך גיוויס ארויס טרייבין פון דעם בחור, האט דער גלגול גיענטפערט אמת מיר האבין זייער מורא פאר אים, נאר ער האט אונז מבטיח גיוועזן אז ער זאל מיט אונז קיין שום עסק ניט האבין, האט מען בייא אים ווידער גיפרעגט, פאר וואס האט איר פאר אים אזו מורא, ער פייניגט דאך זיך ניט מיט תעניתים, (ווארום מיט דעם וואס אמענטש פייניגט זיך פון גאטס וועגין, מאכט ער שלאף דיא כוחות הסט"א, אונ דאס איז נאר גיוועזן אויף דער עלטער פלעגט ער עסן אבער יונגער הייט

לא) דער מענטש בעדארף זיך פאר מיידן פון תאות הגוף גאר אין גאנצן , נאר פון חמדה דאס הייסט עניני פרנסה אונ געלט , דער פון בעדארף זיך דער מענטש ניט פאר מיידן גאר אין גאנצן , נאר ער מוז זעהען ער זאל זיך ניט אן רירען אן פרעמדע געלט , אונ זאל האנדלען באמונה .

לב) אין דער עבירה פון חמדה (דאס הייסט וואס דער מענטש יאגט נאך געלט , קליידער , הייזער , אונ דאס גלייכן) ווערין פיל מאל גישטרויכילט אפילו דיא וואס האבין אין זיך תורה אונ יראת שמים , דען אין אן הויב רעט זיך דער מענטש איין אז ער מוז נאך יאגין נאך דעם ווייל מען קען ניט אויס קומען אן דעם , אונ אז ער ווערט שוין איין גיוויינט צוא נאך יאגין זיך נאך דיא זאכין , יאגט ער זיך נאך זייא אפילו אז עס איז שוין ניט קיין נויט , אונ ער רעט זיך איין אז דאס איז אים אלץ נייטיג צוא עבודת השי"ת בכדי ער זאל קאנען לערנען מיט אקלארע קאפ אונ שפייזין זיין הויז גיזינד בשופי , אונ אז ער באקומט שוין דיזעס אויך , רעט ער זיך איין אז ער ברויכט אן צוא גרייטין זיך אויף דיא עלטערע יארין אונ אז ער ווערט זיין קראנק , ער וויל פאר זארגין אויף אייביג פאר זיינע קינדר , אבער דיא מחשבות וואס דער מענטש טראכט איז באמת גאר ניכט , ער פאר ברייינגט דיא ביסיל יארין זיינע אין הבל הבלים גאר אום זיסט , אונ צום סוף וועט ער מוזין אפ געבין דין וחשבון אויף דיא ביסיל יארין וואס ער האט ניט עוסק גיוועון אין עבודת השי"ת , וויא מיר וועלין שרייבין ווייטער .

לג) דיא עבירה פון חמדה איז דער שורש פון אלע עבירות , דאס הייסט

פלעגט ער זיך זייער פייניגען) האט דער גלגול גיענטפערט ווייא איז צוא אונז ווארום אפילו וואס ער עסט פירט ער אונז אויך איבער ווארום וואס דער צדיק עסט איז גלייך אזו וויא קרבנות .

פון דעם זעהעט מען אז וואס דער מענטש עסט פון גאטס וועגין איז איין גרויסע זאך אונ עס קומט אים דער פאר איין גרויסין שכר

הייסט וואס דעם מענטשין איז תמיד ווייניג וויא פיל ער האט, און דער היפוך פון דעם, וואס דער מענטש לאזט זיך בענוגינגען מיט דעם וואס ער האט, איז דאס דער שורש פון כל התורה *) אז דער

---

*) אווילנער גדול האט דער ציילט פון ר' שלום (דער ווילנער מורה הוראה נאכין גאון ז"ל) דיזער ר' שלום איז גיוועזן אגרויסער אביון ר"ל, אבער וויא ווייט ער איז גיוועזן איין אביון אזו איז ער גיוועזן אפרייליכער מענטש און איין מסתפק במועט און האט ניט גיוואלט נהנה זיין פון אצוויטין, איין מאל איז גיקומען איין ווילנער אגרויסער בעל הבית (מיר דאכט ר' זלמן ר' אורעם) צוא הגאון ר' שאול און גיבראכט אים אפאר הונדערט רובל מעשר געלט און זאגט צוא אים, רבי איך האב ב"ה פאר דינט דיא צייט, וויל איך איר זאלט אזו גוט זיין צוא טיילין דיא געלט וועמען איר ווייסט, ענטפערט אים ר' שאול איך האב איין עני הגון נאר איך ווייס ניט צוא ער וועט וועלין נעמען אנישאנק, אין דעם עפינט זיך דיא טיר און עס קומט אריין אמעקלער זייער אקלוגער מענטש און איין ארינטליכער, רופט זיך אפ הגאון ר' שאול צוא אים, הערט מיין פריינד, איך האב פאר אייך אשטיקיל גישעפט אויב איר נעמט זיך אונטער אויס צוא פירין (אז ר' שלום דער מורה הוראה זאל דא נעמען אהונדערטער) קריגט איר מעקלעריי 25 רו"כ, ער האט אקורצין טראכט גיטאן און גיענטפערט יע, איך נעם זיך אן, ער גייט אוועק צוא ר' שלום און זאגט אים רבי איך פאר לאנג פון אייך איר זאלט בארעכענען פיל איר בארפט זיין אבעל הוצאה אוואך, און פיל עס פעלט אייך, איך האב זייער אגוטען און אטייערין סוחר וואס וויל דאס אייך, ערפילין — רופט זיך אפ ר' שלום, ניין מיר פעלט ב"ה גאר ניסט, נור איין זאך פעלט מיר און אויב איר וועט מיר דאס קענען ממלא זיין וועל איך אייך זיין דער בעסטער גוטע פריינד, דאס איז אביסעלע יראת שמים וואס איך ווייס ביא זיך אז איך האב עס גאנץ ווייניג, דעם מעקלער איז דא זויער גיווארין אפין הארצין, האט זיך אום גיקערט צוא ר' שאולין און זאגט עס גייט עפעס צוא שווער דער עסק, נור איך האב נאך אפלאן —

מענטש זאל האבין אבטחון אויף השי"ת באמת , אונ זאל ניט זארגין אויף דעם וואס מארגין וועט זיין, אונ דער וואס האט אין זיך מדת הבטחון באמת , אפילו אז עם טרעפט זיך אז ער ווערט נכשל חלילה אין אגרויסע עבירה, איז ער דאך טייערער פאר דעם וואס האט ניט קיין בטחון , דען דער וואס האט ניט קיין בטחון ווערט ער נכשל דורך דעם ר"ל אין קנאה אונ אין שנאה אונ אנדערע עבירות , אונ אפילו

או

חנוכה בעת עס איז אין גרויסע שול גאנץ איינג ווען דער חזן בענטש חנוכה ליכט, האט דער מעקלער אפ גיהיט ר' שלומען אונ האט אים שטיל אריין גיליינט אין קעשענע 50 רו"כ , ר' שלום איז גיקומען אהיים אונ גיפונען ביא זיך 50 רו"כ אונ וויים ניט ווער עס האט אים אריין גיליינט האט ער דאס באהאלטין , אין אמשך ארום איז ווייטער גיוועןאיין גרויסער עולם אין שול, האט דער מעקלער ווייטער אפ גיהיט ר' שלומען , וויא ער האט אן גיהויבין צוא קריכין צוא זיין קעשענע האט ר' שלום עס אן גיחאפט אונ האט אים ניט אפ גילאזין אונ אוועק גיפירט צוא זיך אהיים אונ אפ גיגעבין אים דיא אמאליגע 50 רו"כ — אונ דער וואס איז זוכה צוא אזא מדת הסתפקות דער קען אימער פריילּיך זיין ווייל אים פעלט קיין זאך ניט , וויא דער פסוק זאגט (כי בו ישמח לבנו, כי בשם קדשו בטחנו) עס פרייט אונז אונזער הארץ ווייל אונזער בטחון איז אין זיין הייליגין נאמען , אזו וויא מען דער ציילט אויף אגאנץ פרומען , ער איז גיוועזן אפריילּיכער ארימאן, פרעגט אים אמאל איינער פון וואנען לעבט איר ? ענטפערט ער אים איך האב ב"ה צווייא כי, וואס איך לעב זייער פריילּיך פון זייא , יענער איז גיוועזן אבעלין פאר פארין צוא אים אונ זיין ביא אים אין שטוב אפאר טעג , ער זעט עס איז ניטא אקאפ מילך אין שטוב , טראכט ער ביא זיך פון צווייא קיה זאל אטראפין מילך ניט זיין אין שטוב , פרעגט ער ביי אים וואו זיינען אייערע קיה ? נעמט ער ארוים איין תהלים אונ מיכט אויף דעם פסוק „כי" בו ישמח לבנו „כי" בשם קדשו בטחנו , אין דעם פסוק שטייען טייגע צווייא „כי", וואס איך לעב פון זייא גאנץ פריילּיך .

אַז עֶר טוּט פִיל מִצְוֹת מֵיינְט עֶר דָאס אַלְץ פוּן גַאֲוָה וֶועגְן, עֶר זָאל הָאבְּן אַיין גוּטְן שֵׁם.

לד) אִין גיהנם גִיפִינְט זִיךְ צְוֵוייא עָרְטֶער, אֵיין אָרְט אִיז זֵייעֶר אַטִיפֶע גְרוּבּ, דָאס קוּמְט פַאר דֶעם עוֹנֶשׁ פוּן חֶמְדָה, ווָאס דֶער מֶענְטְשׁ לָאזְט זִיךְ נִיט בֶּענוּגֶענְען מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט אוּנ ווִיל גֵיין תָּמִיד הֶעכֶער, דֶער אַנְדֶערֶער אָרְט אִיז אַיין אֵיינְגֶע גְרוּבּ, דָאס אִיז פַאר דֶעם עוֹנֶשׁ פוּן תַּאֲוָה, וָואס דֶער מֶענְטְשׁ ווִיל זִיךְ לֶעבְּן בְּרֵייט, אוּנ אִין גן עדן אִיז פַארַאנְעֶן אַהֵיפּוּךְ פוּן דִיא צְוֵוייא עָרְטֶער, אַזוֹ ווִיא אִין פָּסוּק שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּן (והרכבתיך על במתי ארץ) דָאס אִיז טֵייטְשׁ אִיךְ וֶועל דִיר מַאכְן רֵייטְן אוֹיף דִיא הוֹיךְ פוּן דֶער וֶועלְט, דָאס אִיז פַאר דֶעם שָׂכָר וָואס דֶער מֶענְטְשׁ הָאט נִיט קֵיין חֶמְדָה אוּנ ווִיל נִיט גֵיין אִין דֶער הוֹיךְ, אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער אָרְט אִיז פַאר דֶעם וָואס הָאט נִיט אִין זִיךְ קֵיין תַּאֲוָה, עֶר זָאל זִיךְ נָאךְ גֶעבְּן דֶעם גוּף צוּא לֶעבְּן מִיט בְּרֵייטְקֵייט, אוֹיף אִים זָאגְט דֶער פָּסוּק (והאכלתיך נחלת יעקב אביך), דָאס אִיז טֵייטְשׁ אִיךְ וֶועל דִיר מַאכְן עֶסְן דִיא אַרְבּ פוּן דַיין פָאטֶער יעקב, ווָאס דָאס אִיז גָאר אָן אַגְרֶענִיץ.

לה) עֶס אִיז גוּט פַאר דֶעם מֶענְטְשִׁין עֶר זָאל זִיךְ בַּאהֶעפְטְן מִיט אָרִימֶע לַייט אוּנ מִיט דִיא וָואס פִירְן זִיךְ בִּשְׁפְלוּת, דֶעְן דוּרְךְ דֶעם וֶועט עֶר זִיךְ אַיין גִיוואוֹינֶען צוּא פִירְן זִיךְ בִּשְׁפְלוּת אוּנ צוּא בֶּענוּגִינֶען זִיךְ מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט, אָבֶער דֶער וָואס בַּאהֶעפְט זִיךְ מִיט דִיא עֲשִׁירִים, אִיז עֶם וֵוייניג תָּמִיד ווִיא פִיל עֶר הָאט, אוּנ זַיינֶע אוֹיגְין אִיז קֵיין מָאל נִיט זַאט פוּן נָאךְ צוּא יָאגְין נָאךְ (הבלי עולם הזה), אוּנ אִין צְדָקָה קֶען אוֹיךְ דֶער גִימֵיינֶער מֶענְטְשׁ מֶער יוֹצֵא זַיין פוּן דֶעם עָשִׁיר, דֶען דֶער עָשִׁיר אֲפִילוּ וֶוען עֶר גִיט פִיל צְדָקָה אִיז אוֹיךְ וֵוייניג, נָאךְ זַיין שֶׁיֵּךְ נָאךְ:

פרק ב אִין דֶעם פרק וֶוערְט גִירֶעט פוּן עִנְיָן (למוד התורה), אוּנ פוּן (דברים בטלים) וָואס דָאס אִיז (אהיפוך) פוּן דֶער תּוֹרָה:

א) אַזוֹ ווִיא אִין (אנשי חיל) גִיפִינְט זִיךְ צְוֵוייא מִינִים פוּן (גבורה), דהיינו

דהיינו איינער איז אגרויסער גבור דען ער האט באמת אשטארקין קערפער, אונ איינער גיפינט זיך וואס זיין גבורה באשטייט אין הארצין, ער גייט אין גרויסע סכנות אונ פאלט בייא זיך ניט אראפ, אזו אין עבודה השי"ת גיפינט זיך אויך דיא צווייא מינים, דהיינו איינער איז אגרויסער גבור איין צוא נעמען דעם יצה"ר אז דיא עבירה קומט אים צוא די הענט, אונ איינער גיפינט זיך וואס האט אשטארקע הארץ צוא לערנען טאג אונ נאכט, אונ איז זיך מפקיר מיט זיין הויז גיזינד, דען ער האט אגרויסין בטחון אז השי"ת וועט עם בוודאי ניט פאר לאזין, וואס טוט השי"ת ער איז מזמין פאר עם אמענטשין ער זאל עם געבין זיינע הצטרכות, אזו וויא זבולון האט מחזיק גיוועזן דעם שבט יששכר, (אדער אויב זיין פרויא איז עפעס איין עסקניות וועט איר השי"ת באגליקין זיא זאל קענען שפייזין דיא הויז גיזינד אז דער מאן זאל קענען עוסק זיין בתורה).

ב) עס גיפינט זיך צווייא מינים יצה"ר, דהיינו איין יצה"ר איז וואס דער מענטש האט פון זיך זעלבערט, דער אנדערער יצה"ר איז פון דעם וואס מען זעהעט אזעלכע מענטשין וואס טוען זיך פיל תאוות עוה"ז אונ זיינען מבטל פון התורה, לערינט מען זיך אפ פון זיי *), די

תרופה

*) דיא חז"ל זאגין אין מס' חולין (שכן עם טהורים טהור, עם טמאים טמא) דער וואס איז איין שכן מיט כשרה לייט איז ער אויך איין כשר, אונ ווען חלילה מיט אומריינע לייט איז ער אויך איין אומריינער, פון דעם זעהען מיר אז דיא נאטירליכקייט פון מענטשין איז נאך צו ציהען זיך מיט זיינע דעות אונ מדות נאך דיא מענטשין וואס ער איז שטענדיג צווישין זיי (וויא דער רמב"ם שרייבט אין הלכות דעות) דרום מוז דער מענטש זעהען זיך מתחבר זיין שטענדיג מיט גוטע לייט (בכדי אפ צוא לערנען זיך פון זייערע גוטע מעשים) אונ אוים וייכין פון שלעכטע, ווארום גאר ניט ווילינדיג וועט מען פאר דארבין דורך זיי, עס איז גלייך צוא טייא וואס ליגט לעבין קארעסינע ציט זיא אן אשלעכטין גרוך אז מען מוז איר ארויס ווארפין, טענה דיא טייא וואס האט מען צוא מיר וואס פאר אבייזעס האב איך גיטאן?

תְּרוּפָה צוּם עֶרְשְׁטְען יצה״ר אִיז, מֶען זָאל זִיךְ דֶער מָאנֶען דֶעם טָאג פוּן טוֹיט, אוּנ צוּם אַנְדֶערֶין מִין יצה״ר אִיז גוּט מֶען זָאל זִיךְ מַרְחִיק זַיין פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זַיינֶען מְבַטֵל פוּן תּוֹרָה אוּנ זַיינֶען עוֹסֵק אִין תַּאֲווֹת עוה״ז.

ג) וֶוען אֵיינֶער אִיז גִיוֶועזֶען אַרָשָׁע אִין דֶעם עֶרְשְׁטְען גִלְגוּל, בַּאדַארְף עֶר נָאךְ דֶעם גִיבָּארִין וֶוערִין אִין אַשְׁלֶעכְטְין מַזָל עֶס זָאל עֶם כָּל יָמָיו זַיין שְׁלֶעכְט אוֹיף דֶער וֶועלְט אֲפִילוּ וֶוען עֶר אִיז יֶעצְט אַגְרוֹיסֶער צַדִיק, אוּנ דֶעם שְׂכַר פוּן זַיינֶע מִצְוֹת בַּאצָאלְט מֶען אִים אוֹיף יֶענֶער וועלט

דֶער אַנְטְווָארְט אִיז אָבֶּער וֶוער הָאט דִיר גִיהֵייסְין זַיין אַשָׁכֵן לְעֶבִּין קָארֶעסְין דְרוּם מוּזְט דוּא אוֹיךְ לַיידִין „אוֹי לְרָשָׁע וְאוֹי לִשְׁכֵנוֹ" וַוייא צוּ דֶעם רָשָׁע אוּנ ווייא צוּ זַיין שָׁכֵן, דְרוּם הָאבִּין אוּנְז דִיא חז״ל שְׁטְרֵיינְג פַּאר זָאגְט אִין מס׳ אָבוֹת (הַרְחֵק מִשָׁכֵן רָע) אַנְטְלוֹיף פוּן אַשְׁלֶעכְטְין חָבֵר אוּנ אַשְׁלֶעכְטְין שָׁכֵן. אוּנ דִי זַאךְ אִיז שׁוֹין אַזוֹ ווייט אוֹיס גִיפְּרַאקְ-טִיקִירְט גִיוָוארִין פוּן אַלֶע חֲכָמִים אַז דֶער שְׁפְּרִיךְ וָוארְט זָאגְט „וֶוען דוּא ווִילְסְט קֶענֶען אַמֶענְטְשִׁין בַּאקוּק זַיינֶע חֲבֵרִים מִיט וֶועמֶען עֶר פַּאר בְּרֵיינְגְט דוּרְךְ זַייא וֶועסְטוּ ווִיסִין וֶוער עֶר אִיז", אוּנ ווייל דָאס אִיז זֵייעֶר אַנִיפֶערְלִיכֶע זַאךְ אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז זֵייעֶר עָלוּל נִכְשַׁל צוּא וֶוערִין אִין דֶעם הָאבִּין אוּנְז דִיא חז״ל מְתַקֵן גִיוֶועזֶען אַז דֶער מֶענְטְשׁ זָאל אַלֶע טָאג מִתְפַּלֵל זַיין (שתצילנו היום כו׳ מחבר רע ומשכן רע) אַז הַשִׁי״ת זָאל עֶם אוֹיס הִיטִין פוּן אַשְׁלֶעכְטְין חָבֵר אוּנ אַשְׁלֶעכְטְין שָׁכֵן — אִיבֶּער הוֹיפְּט דַארְף מֶען גִיוָוארִינְט זַיין נִיט צוּא פַּאר גֶעסְין דָאס בְּעֵת עֶס קוּמְט פָאר לְמַעֲשֶׂה, אַז מֶען גֵייט דִינְגֶען אַיין דִירָה זָאל מֶען גוּט בַּאקוּקִין וֶוער דִי שְׁכֵנִים אַרוּם זַיינֶען, אַזוֹ ווִיא עֶר בַּאקוּקְט גוּט דִיא שְׁכֵנִים זַייא זָאלִין נִיט שְׁטֶערִין מִיט זֵייעֶרֶע גִישֶׁעפְטִין צוּא זַיין גִישֶׁעפְט, אוּנ אַמָאל לָאזְט מֶען פַאלִין הַאנְד גֶעלְט נָאר אוּם צוּא ווַייכִין שֶׁעדְלִיכֶע שְׁכֵנִים צוּם גִישֶׁעפְט, הַיינְט פְּשִׁיטָא ווִיא דַארְף מֶען שׁוֹין אוּם ווַייכִין אַזֶעלְכֶע שְׁכֵנִים וָואס קֶענֶען חָלִילָה שַׁאטְין אִיהם אָדֶער זַיינֶע קִינְדֶער אִין עֲבוֹדַת הַשִׁי״ת, וָואס דָאס אִיז דֶער הוֹיפְּט גִישֶׁעפְט פוּן מֶענְטְשִׁין אוֹיף דִיזֶע וֶועלְט.

וועלט, אונ אז ער זעהעט מענטשין וואס איז זייא מצליח אויף דער וועלט, ווארפט אים אריין דער יצה"ר אדאגה אין הארצין, אונ רעט אים אן ער זאל אוועק ווארפין לערנען תורה אונ זאל עוסק זיין במשא ומתן, אונ אז דער מענטש שטעלט זיך מלחמה האלטין מיט דעם יצה"ר מיט דעם מאמר פון דיא הייליגע חכמים וואס זאגין, אז עס איז פיל בעסער איין רגע פון (תענוגי עוה"ב) פון גאנץ עוה"ז, גיפינט אים דער יצה"ר אויך מאמרים פון דער הייליגע גמרא וואס זאגין אז עס איז זייער גרוים דער וואס האט הנאה פון (יגיע כפו), אונ אז דער מענטש הויבט שוין אן צוא פאלגין דעם יצה"ר אונ אוועק ווארפין לערנען, אונ אפילו ווען דער מענטש איז מקיים אלע עצות וואס דיא חכמים האבין גיגעבין צוא רייכקי"ט, דהיינו מען זאל מערין האנדלען, אונ מען זאל האנדלען באמונה, אונ מען זאל פיל מתפלל זיין צוא השי"ת ער זאל אים געבין הצלחה, נאר דעם וואס איז ניבארין גיווארין אין איין שלעכטין מזל העלפט ניט קיין עצה, דרום באדארף מען ניט הערין דיא עצה פון יצה"ר אוועק צוא ווארפין חלילה לערנען.

ד) דיא וואס האבין אמונה באמת אין השי"ת, אונ זייא ווילין ניט אוועק ווארפין עבודת השי"ת צוא עוסק זיין אין פרנסה, מאכט השי"ת אז זייא זאלין זיין רוהיג אונ זייער פרנסה זאל גיין דורך אנדערע לייט, אבער דיא וואס האבין ניט אזו אגרויסע אמונה, אפילו ווען ער איז אצדיק, דעם גיט ניט השי"ת זיין פרנסה דורך אנדערע לייט, דער מוז אליין עוסק זיין אין פרנסה

ה) דער ענין וואס דער מענטש האט אין זיך גרוים תאוה צו ריידין (דברים בטלים. דאס הייסט אזעלכע רייד וואס נוצין ניט צום גוף אונ ניט צוא דער נשמה) אדער ליצנות ר"ל, הגם עס איז דאך דערביין ניט פאראנען קיין הנאת הגוף, דער טעם דער פון איז אזוא, ווייל יעדער זאך וואס דער מענטש טוט ווערט אים גיגעבין אגרויסין חשק פון אויבין צוא טאן נאך אזעלכע זאכין, הן בייא אמצוה אדער בייא איין עבירה ר"ל, אונ כל זמן ער טוט ניט נאך אזעלכע זאכין האט ער ניט קיין מנוחה, אונ וואס דיא מצוה אדער דיא עבירה איז גרעסער איז אלץ דער חשק גרעסער צוא טאן נאך אזעלכע זאכין

דעריבער אין (למוד התורה) וואס דיא מצוה איז דאך גרעסער וויא אנדערע מצות איז דערביין דער חשק פון דער קדושה גרעסער, אבער (דברים בטלים) אונ ליצנות וואס דאס איז דער היפוך פון תורה, אונ דיא עבירה איז פיל גרעסער פון אנדערע עבירות איז דער פון אויך זייער גרויס דער חשק פון דער טומאה אונ די הנאה איז פיל גרעסער וויא פון אנדערע עבירות.

ז) דיא מויל פון איין מענטשין איז גיגליכין צוא אטיר פון אהויז, דער וואס וויל פאר היטין זיין הויז מוז ער תמיד היטין די טיר, אונ דר וואס היט ניט דיא טיר אפילו ווען ער היט דיא גאנצע הויז איז דאך דיא הויז ניט זיכער פון גנבים, אזו איז דער מענטש וואס וויל אפ היטין זיין גוף פון איין עבירה מוז ער אפ היטין זיין מויל צוא ריידין זייער ווייניג אבער דער וואס רעט פיל, אפילו ווען ער האט אגוטע טבע אונ טוט פיל מצות ווערין אלין מבולה דורך זיין מויל, אונ דר חשק וואס ער האט גיהאט צו מאן מצות ווערט אויך בטל דורך דעם *), אונ וואס דר מענטש האלט איין זיין מויל פון רייד אונ פון תאוות, איז דאס פיל בעסער פון אלע תעניתים אונ פון סיגופים פון דר וועלט, אונ דאס איז גאר דר עיקר פון תשובה אונ די פרוכט פון עוה"ב, אונ איטליכס רגע וואס דער מענטש פאר שליסט זיין מויל, איז ער זוכה דורך דעם

צוא

*) בזה נתישב לי פליאה עצומה, הלא אנחנו מודים להשי"ת בנוסח ברכות המצות אשר קדשנו במצותיו, וכן וקדשתנו במצותיך עי' נפה"ח ש"א פ"ו בהג"ה וז"ל כי מעת שעולה על רעיון האדם לעשות מצוה, תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון וממשיך משם על עצמו אור מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו וכתוב מפורש והתקדשתם והייתם קדושים כו' דמשיך עליה רוח קדישא עילאה כמ"ש עד יערה עלינו רוח ממרום, וע"י זה הקדושה והאור המקיף הוא דבוק כביכול בו יתברך גם בחייו וזש"כ ואתם הדבקים בה' אלקיכם (גם בעודכם) חיים כולכם היום, וזה האור מקיף הוא לו לעזר לגמור המצוה וע"י הגמר האור מתחזק יותר וירים ראש עליון (ומסתלק לשרשו וזהו ענין שכר עוה"ב ע"ש בפי"ב) וע"ז אחז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, גם מושכת וגוררת את לבו מזה לסגל עוד כמה מצות, וז"ש שמצוה גוררת מצוה ע"ש. ומסתבר מזה שהע"פ שעיקר הקדושה והאור מסתלק אח"כ לשרשו מ"מ נשאר עליו איזה נצוץ קדושה ורוח טהרה ובהמשך הזמן כשאדם עושה מצות הרבה אזי שורה עליו רוח קדושה אף לאחר הסתלקות עיקר האור לשרשו (זכר לדבר ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים כו') ובפרט לעת הזקנה שקלט הרבה נצוצי קדושה מכל המצות שעשה בחייו ואפילו עמי הארץ מלאים מצות כרמון שמתפללים בכל יום ג"פ ומתעטפים בציצית ותפלין, ושבת ומועדים וכיו"ב הרבה מצות הלא היה צריך להיות כל אדם מלא רוח טהרה וקדושה ואנו בעינינו לא ראינו זאת, וגם חז"ל אמרו זקני ע"ה כ"ז שמזקינין כו' ואיה איפה כל נצוצי הקדושה? ולפי דברי הגר"א ז"ל ניחא שע"י הדברים בטלים שמדבר אחר עשיית המצוה או התפלה מפיג כל הקדושה שנשאר בו וכן בכל דבר תורה ומוסר מפיג אח"כ בהדב"ט וכ"א

צוא דיא ליכט וואס איז באהאלטין פאר צדיקים, וואס קיין מלאך אונ קיין בריה קען ניט משער זיין.

ז) השי"ת האט באשאפין די וועלט דורך צוויי זאכין, דהיינו דורך רייד אונ דורך מעשה, אזו וויא אין פסוק שטייט גישריבין ויאמר אלהים יהי רקיע, השי"ת האט פריער גיזאגט עס זאל זיין איין הימיל, אונ דר נאך שטייט ויעש אלהים ער האט גיטאן, אונ אין אלע זאכין איז אזו, אונ בייא דעם מענטשין איז אויך אזו, פון יעדער דבור פון מענטשין ווערט באשאפין איין בריאה, אונ פון יעדער מעשה, אונ דעריבער איז גיגעבין גיווארין די תורה צום מענטשין מתקן צו זיין מיט דבורים, אונ מצות איז גיגעבין גיווארין בכדי מתקן צוא זיין מיט מעשים.

ח) אזו וויא רעגין אונ אנדערע ענינים פון דער וועלט הייננט אן דעם לופט וואס גייט פון דר ערד, אזו איז די גאנצע הנהגה וואס השי"ת פירט דיא וועלט הייננט אלץ אן לופט פון דיא רייד פון דעם מענטשין.

ט) דער שטייגער פון דעם חכם איז ער זאל מקצר זיין אין רייד אונ אפילו די רייד וואס ער מוז ריידין רעט ער אויך זייער בקיצור נאר עס גיפינט זיך נאך אהעכערע מדרגה, דר וואס גיוועלטיגט אפילו אויף זיינע גידאנקען ניט צוא טראכטין קיין אומזיסטע מחשבות, דען אלע מעשים פון דעם מענטשין הייננט אן דיא גידאנקען זיינע.

י) דער שטייגער פון דעם חכם איז מען זאל פון עם ניט הערין קיין קול פון גילעכטער, אזו וויא דער בוים וואס עס וואקסט אויף עם פירות קען עס קיין ווינט ניט שאקלען פון ארט ווייל ער איז שווער פון

דיא

חז"ל סייג לחכמה (שלמדת כבר שלא תצא מלבך) שתיקה (שאחריה) וז"ש ודברת בם ולא בדב"ט, כי בדברו דב"ט הוא עובר על מ"ע של ודברת בם שקיים כבר, איככה לא נזהר בהם שלא להפסידם, הוא שאמר החכם ע"ה (משלי ה') בני לחכמתי הקשיבה כו' לשמור מזימות ודעת שפתיך ינצורו, כי הבולם פיו מדב"ט חכמתו שמורה, וכאשר יפתח השער תצא חכמתו לריק כמשמר אוצר אשר שעריו פתוחים (וכמ"ש לפתח לפתחי פיו חטאת רובץ) וז"ש ודעת שפתיך ינצורו רצה שיהיו השומרים עומדים על משמרתם לשמור הדעת ורוח הקדושה שבך וזש"א מתפללים קדשינו במצותיך (ות"ת הלא יפיג את"כ בדברים בטלים לז"א) ותן חלקינו בתורתיך שהם היפך סדב"ט, ויפה כתבו בשם האריז"ל אם אדם שומר עצמו מדב"ט מ' יום רצופים בודאי ישיג רוה"ק (היינו ע"י התורה והמצות שעושה במשך הארבעים יום (כשיעור יצירת הולד וכזמן שהיה משה בהר לקבלת התורה) יזכה שישרה עליו בקביעות רוח טהרה וקדושה ויפה אחז"ל ע"פ האומנם אלם מה אומנתו של אדם בעוה"ז כו' שצריך להשתדל וללמוד ולחנך א"ע כמו באומנות כי הדבור צריך הרגל רב. וזכור מאמר החכם כאשר נעימות סגורה אור הגוף כן נעימות המדות ושמירת השפתים אור הנפש, (וע' בספר המדות פ"ז משער התפלה) :

דיא פירות אזו דער חכם דורך דיא שווערקייט פון זיין חכמה קען עם קיין זאך פון דער וועלט ניט שאקלען דיא הארץ צוא גילעכטער , אבער דר נאר איז דורך אקלייניע זאך קען ער זיך שוין ניט איין האלטין פון צו לאכין מיט אגרויסין קול , אזו וויא אלײדיגער בוים וואס ער איז גרינג ווערט ער גישאקילט אפילו דורך אקלייניגעם ווינט , אזו וויא אין פסוק שטייט גישריבין , אזו וויא די דערנער אז זייא ברענען אונטערין טאפ הערט זיך פון זיי איין קול , אזו הערט זיך דער קול פון דעם נאר אז ער לאכט , אונ דער פייער פון גיהנם ברענט אין זיין מויל (אין דער היילינער גמרא ברבות שטייט אויך גישריבין אז מען טאר ניט מאכין פול דעם מויל מיט גילעכטער) .

יא) דורך דריי סיבות איז דער מענטש מבטל פון תו"ה , איין סיבה איז וואס ער וויל נאך גיין נאך תאוות הגוף , ער מיינט אז דאס איז דר דעכטער גליק אונ אויף אייביג וועט דאס אקיום האבין ביי אים , דאס אנדערע איז , וואס ער איז איין גיוויינט אין דברים בטלים אונ עס איז אים שווער אפ צו ברעכין זיך פון דעם , דאס דריטע איז וואס דר מענטש וויל דר גיין די תורה אן יגיעה , אונ אז ער זעט אז די תורה קומט אים ניט אז גרינג אונ ער פילט ניט קיין טעם אין איר , ווארפט ער איר אוועק , צוא דר ערסטער סיבה איז אתרופה , מען זאל זיך דר מאנען דעם טאג פון טויט אונ דאס גלייכין , זעלכע זאכין וואס דאס צו ברעכט דעם כח פון די תאוות , אונ צו דר אנדערע סיבה וואס דעריין איז גאר ניטא קיין הנאת הגוף נאר וויל אין דעם איז דא אגרויסר רוח הטומאה איבער דעם איז דר חשק אזו גרוים אזו וויא אויבין איז גישריבין (אין סימן ה') , היינט אז ער וועט זיך באהעפטין אין דער תורה וואס אין איר איז אגרויסע רוח הקדושה , וועט ער בוודאי האבין אגרעסערע הנאה וויא פון רוח הטומאה וואס דיא הנאה איז גאר אפאלשע , אבער פון רוח הקדושה איז דאך איין הנאה באמת , אונ צוא דיא דריטע סיבה איז איין תרופה , מען זאל זיך מאטערין אין דער תורה וועט מען פילין איין טעם , אונ דורך דעם וועט מען באקומען חשק צוא דער תורה .

יב) אזו וויא דער מענטש בעדארף זיך לערנען איין אומנות וואס זיא זאל זיין ריין פון גנבה אונ אנדערע איסורים , אונ אויך זיא זאל

זיין

זיין איין גרינגע מלאכה, אזו אין תורה זאל מען זוכין איין גרינגען לימוד וואס זאל ניט זיין איבער זיין כח, דען דורך דעם וואס ער וועט לערנען אשווערין לימוד וועט ער דער נאך גאר אוועק ווארפין, אנד אויך זאל זיין דיא תורה ריין אן פניות.

יג) דיא אגדות וואס שטייט געשריבין אין דער הייליגער גמרא וואס עס ווייזט אויס אז דאס איז דברים בטלים חלילה, איז אין זיא באהאלטין אלע סודות התורה.

יד) תורה איז גיגליכין צוא ברויט, וואס דאס לעהענט אונטער דאס הארץ, אונ אויך מען בעדארף דאס תמיד, אבער אנדערע מצות איז גיגליכין צוא דיא מינים וואס ווערט גיפרעגילט אונ דאס גלייכין. וואס יעדער מין איז גוט צוא עסין גאר אין זיין צייט, אזו איז יעדער מצוה האט איר צייט.

טו) יעדער ווארט פון דער תורה איז גיוואוינין קעגין אלע מצות, היינט אז דר מענטש לערינט למשל איין דף אין דר תורה, איז ער שוין מקיים כמה מאות מצות וויא פיל ווערטער עס איז פאראן אין דעם דף וואס יעדער מצוה איז שקול קעגין אלע מצות (אונ אפילו דער מענטש וואס פאר שטייט ניט אויף לשון קודש אונ ער לייענט אויף טייטש ער זאל פאר שטיין וואס ער רעט אונ זאל דאס אלץ מקיים זיין איז דר שכר גרויס גלייך וויא ער וואלט גילערינט אויף לשון קודש. אונ אויך דאס גלייכין פאר קערט דער וואס לייענט די ביכלאך וואס שטייט אין זיי ליצנות אונ נארעשקייט וועט ער האבין בודאי איין גרויסין עונש פאר יעדער ווארט מער וויא פאר אנדערע עבירות).

פרק ג אין דעם פרק ווערט גירעט פון עונשים רח״ל אונ שכר, וואס קומט אויף דעם מענטשין אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט:

א) פיל מאל טרעפט וואס עס ווערט נגזר אויף דעם מענטשין יסורים, אונ השי״ת גיט אים געלט ער זאל זיך האבין מיט וואס צו לייזין פון דיא יסורים אונ אויך פיל מאל טרעפט זיך פאר קערט, וואס השי״ת מיט זיינע רחמנות שיקט אויף דעם מענטשין ארומקייט בכדי ער זאל

דורך

דורך דעם צַער ניצול וֶוערין פון יְסוּרִים און פון מִיתָה אויף יֶענֶער וֶועלְט *) , אָבֶּער דֶער מֶענְטְשׁ וָואס מֶען גִיט אִים נִיט קַיין עֲנִיוּת און עֶר אִיז אָרוּם אִין דֶער תּוֹרָה , דָאס אִיז פִיל עֶרְגֶער וִויא אַלְץ , דֶער מֶענְטְשׁ אִיז פַּאר זַיין לֶעבִּין שׁוֹין גִיגְלִיכִין וִויא אַטוֹיטֶער , און זַיין רְפוּאָה אִיז עֶר זָאל עוֹסֵק זַיין בַּתּוֹרָה .

ב) דֶער שְׂכַר פון מִצְוֹת אִיז גְרוֹיס נָאר אָן אַבְּרֶעג , אָבֶּער צוּא דֶעם עוֹנֶשׁ פון אַיין עֲבֵירָה אִיז פַּארַאן אַבְּרֶעג .

ג) אַזוֹ וִויא דֶער מֶענְטְשׁ וָואס גֵייט פון אֵיין אָרְט אִין אַנְדֶערִין אָרְט , אִיז דֶערַיין פַּארַאן דְרַייא עֶרְטֶער דְהַיינוּ דֶער אָרְט וָואס עֶר גֵייט פון אִים , און דֶער אָרְט וָואס עֶר גֵייט צוּ אִים , און דִי וֶועג וָואס עֶר גֵייט אִין אִיר , אַזוֹ אִיז דֶר מֶענְטְשׁ אויף דֶער וֶועלְט , דִיא עוה"ז דָאס אִיז דֶער אָרְט וָואס עֶר גֵייט אַוֶועק פון אִיר , און זַיין תַּכְלִית אִיז דֶער ג"ע , און דָאס דְרִיטֶע אִיז דִיא וֶועג וָואס עֶר גֵייט פון דֶער וֶועלְט אויף יֶענֶער וֶועלְט , דֶען דֶער מֶענְטְשׁ קֶען אַנְדֶערְשׁ נִיט קוּמֶען אִין ג"ע אֲפִילוּ אַז עֶר הָאט אִין זִיךְ פִיל מִצְוֹת , וואו עֶר זָאל נִיט אַרָאפּ וַוארְפִין פון זִיךְ אַלֶע עִנְיָנֵי הַגוּף :

ד) אִין דֶער צַייט פון דֶער מִיתָה פון דֶעם מֶענְטְשִׁין מוּז עֶר זֶעהֶען דִי שְׁכִינָה נָאר פון דֶעם רָשָׁע טוּט זִיךְ דִיא שְׁכִינָה תֵּיכֶף אָפּ , און דָא אִיז אִים דֶר מלאך המות זֵייעֶר שְׁטַארְק מְצַעֵר , אָבֶּער בַּייא דֶעם צַדִיק וֶוערְט דִי שכינה פון אִים נִיט אָפּ גִיטָאן בִּיז זִיא פִירְט אִים אַוֶועק אויף זַיין אָרְט , און דִיא אָבוֹת גֵייעֶן אִים אַנְטְקֶעגִין , און דִי נשמה גֵייט אַרוֹיס זֵייעֶר גְרִינְג וִויא אַהָאר פון מִילְךְ :

חאטשע

---

*) בִּכְדֵי צוּא מַאכִין דֶעם שְׁוַואכִין מֶענְטְשִׁין עֶטְוָואס אַיין בַּאגְרִיף אִין דִיא גִירֶעכְטִיגְקֵייט פון דִי הַנְהָגָה (גָאטֶעס וֶועלְט פִירוּנְג) אוּם צוּא בַּארוּהִיגִין זַיין הַארְץ וָואס זִיא שְׁטוּרְמְט אויף דִי גְרוֹיסֶע פְרַאגֶע וָואס מֶען זֶעט אַסַךְ צַדִיקִים לֶעבִּין אוּמְרוּהִיג און אִין גְרוֹיס שְׁמֶערְצִין און אַסַךְ רְשָׁעִים לֶעבִּין בְּשַׁלְוָה , רוּהִיג און גְלִיקְלִיךְ וֶועלִין מִיר דָא פָארְשְׁטֶעלִן אַפְּרַאבְּטִיגִי מָשָׁל פון סֵפֶר אַרְצוֹת הַשָׁלוֹם (לְהַגָאוֹן מלבי"ם זצ"ל) וָואס אִין אִים וֶועט אַרוֹיס שַׁיינֶען דֶער עִנְיָן וִויא דוּרְךְ

אליכטיגען

אליכטיגין שפיגעל אונ מיר וועלין זעהען אונ פאר שטיין אז דעם אויבערשטינס הנהגה איז נור חסד , גליקליך צוא מאכין דעם פרומען ארינטליכין מענטשין אויף אייביג .

אגרויסער קיניג האט גיהאט צוויא דינער , איינעם אטרייען דינער וואס ער האט אים גליבט אהבת נפש אונ דער צווייטער איז גיוועז אשלעכטער נפש , וואס דער קעניג האט אים ניט געליבט . — ויהי היום האט דער קיניג זייא פאר רופין אונ פאר זאגט זייא ביידען צוא טאן פון זיינט וועגין אגרויסע זאך , אונ האט בעשטימט זייער לוין , וועלכער עס וועט זיך פלייסין ערפילען זיין רצון וועט מען אים אן קליידין בגדי מלכות אונ זעצין רייטין אויף דעם קייזערס פערד אונ אוים שרייען פאר אים „אברך" וויא פאר יוספין אין מצרים , ווידער האט ער זייא שטריינג פאר זאגט זייא זאלין זיך אפ היטין ניט צוא טאן יענע אונ יענע זאך , אונ דער וואס וועט אריבער טרעטין זיין באפעל אונ וועט טאן דיא זאך וואס ער האט פארבאטין וועט מען אים ארום פירין אין אלע גאסין אן גיקליידעט אין צוא פוילטע שמאטעס אונ אוים שרייען „דאס איז דער אונפאר שעמטער מענש וואס האט ווידער גישפעניגט דעם רצון המלך" . — זייא זיינען ביידע אוועק פון קיניג אונ האבין זיך בעמיהעט טאן זיין רצון , אבער נגד זה האבין זיי עובר גיוועז אונ גיטאן די פארבאטענע זאך אויך . — נאר עס איז פערשטענדליך אז דער גוטער דינער האט דאס מערסטע גיטאן דעם רצון המלך , אונ דר שלעכטער האט דאס מערסטע עובר גיוועז . — ויהי היום איז דער מלך גיוועז מיט ביידע דינער אין וואלד אויף גיעג . האט ער גיגעבין אבאפעל צוא זיינע באדינטע , מען זאל נעמען זיין גיליבטין קנעכט אוים טאן נאקעט אונ אן טאן אין צופוילטע שמאטעס אונ אים אן מאכין גרויסע שמערצין אונ בזיונות , אונ דעם שלעכטען קנעכט זאל מען אן קליידין בגדי מלכות אונ זעצין רייטין אפין קייזערס פערד אונ אים אן טאן גרויס כבוד , האבין זיך די שרי המלך שטארק פאר וואונדערט אויף אזא משפט , אונ דער געליבטער קנעכט האט אויך גיהאט שרעקליכע פאר דרוס , אונ האט נעבאך ביטער גישריען „אדוני המלך , איז דאס דען מיין לוין פאר מיין אפפערין זיך נור צו

טאן

קיצור: אבן שלמה

טאן דיין רצון אונ צום סוף באלוינסטו מיר מיט אזעלכע בזיונות אונ שמערצין"? — אין אצייט ארום איז גיוען דער יארמארק אין קרוין שטאט, זיינען צוא זאמען גיפארין זייער פיל קופצעס אונ מאגנאטין אונ פרינצין פון אסך מדינות, האט דער קניג גיגעבין אבאפעל מען זאל נעמען דעם שלעכטין קנעכט אונ אן טאן קרוע ובלוע אונ פירין אפין שאנד וואגין אפין פלאץ פאראד פארין גרויסין פובליק, אונ דעם גיליבטין קנעכט זאל מען אן קליידין בגדי מלכות מיט דעם קייזער־ליכין קרוין אונ זעצין רייטין אויפין קייזערס פערד, אונ דר גרעסטער שר זאל פאר אים אוים שרייען „ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" אזוי ווערט גיטאן צו דעם מאן וואס דער קניג באגערט אים כבוד צוא טאן, אונ אזוי טאג טעגליך דיא גאנצע צייט פון יריד. —

דאן האבין אלע שרים פאר שטאנען וויא קלוג דיא גיריכט פון קניג איז, ווייל ער איז דאך גיוועז אמוכרח צוא געבין זיין שכר אונ זיין עונש וויא ער האט זיא פאר שפראכין, נאר עס איז אים שלעכט גיוועז צו טאן אזא גרויסין בזיון זיין גיליבטין דינער, אונ אזא גרויסין כבוד דעם שלעכטען קנעכט, דרום האט ער זיך מקדים גיוועז אונ אפ גיצאלט דעם גוטין לוין צום שלעכטען קנעכט אונ דעם שטראף אונ בזיונות זיין גוטין פריינד אין מיטין וואלד, וואס דר כבוד האט דארטין אקנאפע צורה, ערקסטינס ווייל עס האבין אים גאנץ ווייניג מענשען גיזעהען נור דיא דערנער פון וואלד, אונ צווייטינס איז גאר ניט גיוועז דויערהאפטיג, עס האט נור גיווערט דריי שטונד, אבער דער נאך האט ער גיטרונקען דעם כוס פון פורעניות אונ בזיונות צו זאט, פאר אזא גרויסען פובליקום אונ אזא לאנגער צייט, אונ דאס גלייכין דעם שאנד וואס ער האט גיטאן זיין גוטין פריינד איז אויך ניט אזוי גרויס ווייל עס האבין אים גאנץ ווייניג מענשען גיזעהן, אונ עס האט ווייניג גיווערט, אבער דער נאך אין קרוין שטאט, דעם שלעכטינס גרויסע בזיונות אונ דעם גוטינס גרויס כבוד איז דאס באשריבין גיווארין צום אייביגען אנדיינקונג. — יעצט דער וואס פאר שטייט דעם קניגס גידאנקען פון זיין משפט פון וואלד, וואס ער האט אוים גענאסין זיין צארין אויף זיין געליבטין דינער, אונ זיין

פֿיינד האט ער געהערט מיט איין כבוד מדומה, זאגט ער צוא זיך אליין, „טוב אחרית דבר מראשיתו" פון דיא אפפירונג פון אנפאנג איז צוא פארשטיין דעם סוף אז דעם כבוד וואס ווערט געטאן דעם שלעכטין, איז דאס דער העכסטער בזיון אונ איין ווארער צייכין וויא ווייט דער קיניג פאר האסט אים אונ דיינקט אויף אים שלעכטעס, אונ דער כעס וואס ער צארינט אויף דעם גוטין פריינד, צו שטראפירין אים פאר דיא בזימער פון וואלד איז דאס דיא העכסטע מדרגה פון ליבשאפט אונ אצייכין פון כבוד, אז ער וועט אן קליידען קינינגליכע קליידער מיט גרויס צירונג אין קרוין שטאט פארין גרויסין פובליק. —

אין דעם ארט פירט זיך דער בורא ב"ה דער גרויסער קיניג וואס צו אים איז דיא קיניגרייך, צו זיינע קנעכט וואס זיצין אין דער נידער (דאס הייסט אויף דיזע וועלט), וואס ער האט פאר שפראכין פיל שכר פאר דיא וואס וועלין היטין זיינע מצות אונ גרויס שטראף אונ שאנד פאר דיא וואס וועלין עובר זיין זיינע מצות, אונ עס איז דאך לא ימלט אז אפילו דער גרעסטער צדיק זאל ניט דורך פאלין אמאל אין איין חטא, אמאל באונס אונ אמאל בשוגג, וואס צוא ליב דעם באשולדיגין זיי זיך צוא שטראפירין זייא, אונ דאס גלייכין דיא רשעים טוען אויך אפט מאל אמצוה וואס קומט זייא דער פאר איין גוטין שכר, אונ דיא ביידע זאכין איז ניט לרצון פאר דעם בורא ב"ה, צו געבין עהרע זיינע פיינדע אונ פר שעמען זיינע ליב האבער אין עולם הרוחני אין קרוין שטאט וואס דארטין איז דער כבוד איין אייביגער כבוד אונ די שאנד איז איין אייביגער שאנדע, דרום האט השי"ת צו טיילט דעם שכר אונ דעם עונש אין דיא ביידע ערטער, אונ האט מקדים געווען צו צאלין דעם רשע זיין לוין דא אויף דעם עולם החומרי, דא קריינט מען אים אן מיט הצלחת הזמן, רייכטום אונ פאלשין כבוד, וואס בעצם האט דאס קיין ממשות ניט, אונ ניט דויערהאפטיג, ווארום אין מיטין גיט מען גאר אקלאפ אונ מיא הייסט פארין אהיים, אין פינצטערין קבר, אויף טויזענדער יאר, אונ אויף זיין געליבטין קנעכט קליידט ער אן גילאטעטע קליידער מיט שאנד, — אבער ווער עס האט נור קלוגע אויגין אונ פאר שטייט

קיצור אבן שלמה

אז דער כבוד אונ דיא הצלחת הזמן איז אפוסטע זאך, אונ דיא פארמעגנעס אונ שאנד וואס עס גרייכט דא דעם מענשין איז אלעס גאר ניט, איז ער פאר קערט אונמוטהיג אויף דיא גליקין פון דיזע וועלט, וואס האט אהאפט וויא שפין וועבס, אונ דער שיינונג פון דיא וועלט איז גלייך וויא פוילע האלץ וואס שיינט נור פון ווייטין, אונ גראדע פאר קערט ער פרייט זיך אויף דיא גילאטעטע קליידער וואס דיא צייט קליידעט אים אן, דער פאר אבער וועט ער האבין גרויס כבוד אין דיא אייביגע קרוין שטאט פאר אזוי פיל נשמות פון דיא צדיקים אונ דיא אבות הקדושים, דיא שבטים, דיא זקנים, דיא תנאים ואמוראים, גאונים צדיקים וחסידים, מלאכים שרפים ואופנים וחיות הקודש, עס איז גאר ניט פאר צו שטעלין זיך דער כבוד וויא גרויס ער איז אונ דויערהאפטיג. — אונ דאס גלייכין דער בזיון פון דעם רשע חוץ די יסורים פון גיהנם איז זיך גאר ניט פארצושטעלין. — מיט דעם פאר שטייט מען דיא קורצע ווערטער פון דעם וועלט חכם (קהלת ט') (טוב כעס משחוק) עס איז בעסער דער כעס וואס הקב"ה צארינט אויף דיא צדיקים אויף דער וועלט איידער דעם לאכין וואס ער שמייכעלט צו די רשעים אויף דר וועלט (כי ברוע פנים ייטב לב) וויל דורך דיא שלעכטע מינע וואס ער ווייזט צוא דיא צדיקים בעוה"ז וועט ער זייא באגיטיגין זיין רצון בעוה"ב, איז דער כעס אויף די צייטליכע וועלט אווארער צייכין אויף די שטארקע ליבשאפט אונ דער שמייכיל צוא דיא רשעים איז באמת נור איין פוסטער גילעכטער אונ אווארער צייכין וויא וייט ער איז פאר האסט אין די אויגין פון השי"ת, — דרום בעטין מיר אז השי"ת זאל אונז דר לייכטין דיא אויגין מיט זיין תורה אז מיר זאלין דער זעהען דעם אמת „ולא נבוש לעולם ועד“ בכדי מיר זאלין ניט פאר שעמט ווערין אויף אייביג (אין דיא אייביגע וועלט).

ה) האטשע דיא גמרא זאגט אז בית דין פון הימיל שטראפין ניט דעם מענטשין ביז נאך צוואנציג יאר, אבער דער נאך שטראפט מען אים אפילו אויף דיא פאריגע עבירות וואס פאר צוואנציג יאר. אויב ער האט ניט גיטאן קיין תשובה אויף זיי:

דיא

ד) די רשעים אפילו אין דר צייט פון זייער מיתה, ווילן זיי אויך ניט טאן דעם רצון פון השי"ת אין דעם וואס ער שיקט דעם מלאך המות צוא נעמען זיין נשמה, אבער דיא צדיקים זיינען אויף זיך מקבל ברצון דעם גזר דין פון השי"ת:

ז) אין די אויגין פון מענטשין איז גיצייכינט גאר די וועלט אונ יעדער זאך וואס גיפינט זיך אין דער וועלט. אונ יעדער זאך וואס דער מענטש טוט הן גוטין אדער ח"ו שלעכין, ווערט דאס באלד פאר צייכינט אין אויג, פונקט מיט דיא גישטאלט פון דער זאך אונ דעם טאג, אונ דיא אלע זאכין וואס איז גיצייכינט גיווארין אין די אויגין, פון דיא מעשים וואס דער מענטש האט גיטאן אין גאנצין לעבין, ווייזט מען דאס אלץ דעם מענטשין פאר זיין טויט (א"ה, איך האב אויך גיהערט דאס גלייכין אז איינער ווערט רח"ל גיהארגעט ווערט דיא גישטאלט פון דעם גזלן פאר צייכינט אין דיא אויגין פון דעם גיהארגעטין מענטשין, אונ אז מען וויל וויסין ווער דער גזלן איז קען מען אים אראפ נעמען זיין בילד פון דיא אויגין פון דעם מענטשין וואס איז גיהארגעט גיווארין דורך פאטעגראפיע):

ח) חאטשע דיא גמרא זאגט. אז נאך דעם אז עס איז שוין נגזר גיווארין אויף דעם מענטשין צוא שטארבין. העלפט שוין קיין תשובה ניט אז ער זאל ניצול ווערין דורך איר פון טויט. דאך טוט זיא אפעולה ער זאל דורך איר קאנען ארויס גיין פון דעם גיהנם. נאך דעם אז ער האט שוין מקבל גיוועזן זיין עונש:

ט) זיבין דינים מוזין איבער פארין אויף דעם מענטשין. דר ערשטער דין איז דיא רגע וואס פארין טויט קומען צו אים דרייא מלאכים. איין מלאך רעכינט אויס ווי פיל מינוטין ער איז גיוועזן אויף דר וועלט. אונ ער נעמט אפ חשבון בייא דעם מענטשין וואס ער האט גיטאן אין יעדר מינוט. דער אנדערער מלאך רעכינט אויס אלע עבירות וואס דער מענטש האט גיטאן אין גאנצין לעבין. דר דריטער מלאך וואס האט גילערינט מיטין מענטשין תורה אז ער איז גיוועזן ביי דער מוטער אין בויך. אונ אז דער מענטש וואלט גילערינט אויף דער וועלט וויא עס באדארף. וואלט ער דאס גיקענט משיג זיין אין גאנצין, ער

זאל

זאל דאס קאנען נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט. אונ היינט אז ער באדארף גיין אויף יענער וועלט. קומט דער מלאך זעהען אויב ער האט מיט זיך די גאנצע תורה וואס ער האט מיט אים גילערינט:

י) דער אנדערער דין איז נאך דער מיתה אז מען פירט אים צום קבר. גייען פאר אים מלאכי חבלה. אונ שרייען אויס ווייא איז צוא דעם דאזיגין מענטשין וואס ער האט מורד גיוועזן אן דעם מלכות פון דעם הימיל. אונ דאמאלס איז אים מען דן מיט גרויסע עונשים זייער ביטער:

יא) דער דריטער דין איז. אז מען לייגט אים אריין אין קבר. איז מען אים דאן אויף דעם הימיל:

יב) דער פערטער דין איז חיבוט הקבר. דארטין איז מען דן יעדער אבר וואס האט גיהאט הנאה פון דער וועלט ניט לשם שמים. וויא אויבין איז גישריבין אין (פרק א׳ סימן כ״ט):

יג) דער פינפטער דין איז. וואס דיא ווערים עסין זיין פלייש. אונ זיין נפש קלאגט זייער דארויף:

יד) דער זעקסטער דין איז כף הקלע. וואס מען ווארפט אים פון איין עק וועלט צום אנדערין. דאס קומט פאר יעדער ווארט וואס איין מענטש רעט זעלכע רייד וואס ניט נוצלאך פארין גוף אונ ניט פר דר נשמה. אבער פר די דיבורים אסורים דהיינו רכילות ליצנות אדער לשון הרע אונ דאס גלייך. קומט נאך פיל גרעסערע עונשים וויא כף הקלע:

טו) דער זיבעטער דין איז דער גיהנם:

טז) חאטשע דער סדר פון השי״ת איז. אז ער איז דן דעם מענטשין טוט ער לפנים משורת הדין. דאס הייסט ער זעט צוא פאר גרינגערין דעם עונש וויא מיגליך איז. אבער דער מענטש וואס איז שלעכט צו לייטין. אדער דער מענטש וואס איז איין בעל גאוה. דיא לייט פאר גרינגערט מען ניט. דען מען איז זייא דן פונקט וויא זייא האבין פאר דינט.

יז) עלף ערטער מוז דער מענטש איבער גיין ביז ער קומט צו דער רעכטער מנוחה. דער ערשטער ארט איז פון זיין הויז צום קבר.

דָער אַנְדֶערֶער אִיז פוּן קֶבֶר צוּם גֵיהִנָם. דֶען יֶעדֶער מֶענְטְשׁ מוּז גֵיין אִין גֵיהִנָם אֲפִילוּ אוֹיב עֶר אִיז אַיין צַדִיק גָמוּר. נָאר דֶער צַדִיק הָאט נִיט קַיין יִסוּרִים אִין גֵיהִנָם. דֶר דְרִיטֶער אִיז פוּן גֵיהִנָם צוּם גַן עֵדֶן. אוּנ דֶער נָאךְ מוּז עֶר גֵיין אִיז זִיבְּן עֶרְטֶער דָאס אִיז אִין זִיבְּן הִימְלִין. אוּנ פוּן דֶעם זִיבֶּעטִין הִימִיל מוּז עֶר גֵיין אִין ג"ע הָעֶלְיוֹן. אוּנ אִין יֶעדֶער אָרְט פוּן דִיא עֶלְף עֶרְטֶער מוּז עֶר אָפּ גֶעבְּן דִין וְחֶשְׁבּוֹן:

יח) דִיא צַדִיקִים וָואס אִין ג"ע; וַוארְטִין זַייא אוֹיף דֶעם גְרוֹיסִין חָכָם וָואס אִיז אוֹיף דֶער וֶועלְט. עֶר זָאל קוּמֶען אוּנ זָאל מִיט זַייא לֶערְנֶען הִידוּשֵׁי תּוֹרָה. אוּנ אַז עֶר קוּמְט אִין גַן עֵדֶן אַרַיין. גִיט מֶען אִים הוּנְדֶערְט מִיט אַכְצִיג טָאג עֶר זָאל דַרְשִׁינֶען בָּרַבִּים דִיא תּוֹרָה וָואס עֶר הָאט גִילֶערִינְט אוֹיף דֶער וֶועלְט:

יט) אִין אָן פַאנְג עֶנְפֶערְט מֶען אִיבֶּער דֶעם רָשָׁע צוּם מַלְאָךְ דוּמָה וָואס עֶר אִיז אַמְמוּנֶה אוֹיף דִיא מֵתִים אִין קֶבֶר. אוּנ נָאךְ דְרַייא טֶעג עֶנְפֶערְט עֶר אִים אִיבֶּער צוּם גֵיהִנָם. וָואס דָאס אִיז אִין דִי טִיפֶענֶעשׁ פוּן דֶער עֶרְד. מֶען זָאל דָארְטִין אוֹים לַייטֶערִין אוּנ קְלָאר מַאכִין דִיא נְשָׁמָה פוּן דִי פְלֶעקִין פוּן דִי עֲבֵירוֹת. אוּנ דָארְטִין אִין גֵיהִנָם אַרְבֶּעטִין מִיט אִים דִיא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וָואס זַייא זַיינֶען בַּאשַׁאפִין גִיוָוארִין פוּן זַיינֶע עֲבֵירוֹת. אוּנ יֶעדֶער פוּן דִיא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה מָאנְט אוֹיף פוּן אִים זַיין חֵלֶק. וִויא פִיל עוֹנֶשׁ עֶס קוּמְט פַר יֶעדֶער עֲבֵירָה. אוּנ יֶעדֶער צַעַר וָואס דִיא נְשָׁמָה אִיז זִיךְ מְצַער אִין גֵיהִנָם אִיז דֶער גוּף אוֹיךְ זִיךְ מְצַער אוּנ עֶר וֵויינְט מִיט אִיר אִין קֶבֶר. אוּנ דִיא מַזָלוֹת אוּנ דִי מַלְאֲכֵי הַשָׁרֵת דִיא אַלֶע הָאבִּין אוֹיךְ צַעַר מִיט דֶער נְשָׁמָה. אוּנ זַייא וֵויינֶען אוֹיךְ מִיט אִיר. וַוייל דִיא נְשָׁמָה הָאט אִין זִיךְ אַיין חֵלֶק פוּן דִיא אַלֶע בְּרוּאִים. אוּנ אַז זִיא זִינְדִיגְט וֶוערִין זַייא אַלֶע מְחוּלֶה דוּרְךְ אִיר. אוּנ זֵיי מוּזִין גִישְׁלָאגִין וֶוערִין דוּרְךְ אִיר. אוּנ דָארְטִין אִין גֵיהִנָם אִיז עֶר זִיךְ מִתְוַדֶה אוֹיף אַלֶע זַיינֶע זִינְד. אוּנ עֶר מַאכְט גִירֶעכְט דֶעם מִשְׁפָּט פוּן הַשִׁי"ת אוּנ עֶר אִיז מִתְפַּלֵל צוּ הַשִׁי"ת עֶר זָאל אִים אוֹיף בְּרֵיינְגֶען פוּן גֵיהִנָם בִּזְכוּת דִיא צְדָקוֹת וָואס עֶר הָאט גִיטָאן פַאר זַיין טוֹיט, אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ הָאט שׁוֹין מְקַבֵּל גִיוֶועזְן גָאר זַיין עוֹנֶשׁ. פִירְט מֶען אִים אִין ג"ע אַרַיין. אוּנ דֶער נָאךְ שִׁיקְט מֶען אִים נָאךְ אַמָאל אוֹיף דֶער וֶועלְט בְּגִלְגוּל. עֶר

זאל פאר ריכטין וואס ער האט פאר קרימט:

ב) לעתיד לבא וועט דער גיהנם ווערין ריין פון זיין טומאה. אונ ער וועט ווערין אין כלל פון דעם ג"ע צוא זאמען. אונ זייא ביידע וועלין אריין גיזעצט ווערין אין ארץ ישראל:

פרק ד אין דעם פרק ווערט גירעט פון חבלי משיח אונ אויך פון דיא גאולה וואס וועט זיין במהרה בימינו אמן:

א) דיא היינטיגע גאולה. קען ניט זיין נאר בזכות התורה. אונ דער עיקר גאולה הייננט נאר אן דאס מען זאל לערנען סודות התורה דיא וואס זיינען ראוי דער צוא. (דהיינו דער וואס איז אנגילערינט אין אסך גמרא מיט פוסקים אונ איז אגרויסער ירא שמים אונ איין בעל מדות טובות):

ב) אין אן פאנג וועלין אויס גילייזט ווערין דיא עשרת השבטים. אונ דער נאך דער שבט יהודה. אונ דער נאך וועלין לעבעדיג ווערין דער דור המדבר:

ג) דיא גאולה איז גיגליכין צו איין אשה וואס זיא גיווינט איין קינד איז דאך אגרויסע שמחה. אבער דאך אז עס קומט דיא צייט נאהענט צום גיווינען. האט זיא דאך יסורים מער פון דיא גאנצע צייט וואס זיא האט גיטראגין. אזוי אויך פאר דער גאולה וועט זיין מער צרות ווי פון גאנצין גלות. אונ דאס ווערט אנגירופין חבלי משיח:

ד) דיא ישראל זיין גיגליכין צוא תבואה, אזוי וויא קלייען איז שטארק באהעפט אן דיא תבואה. אונ אז מען וויל איר אפ שיידין מוז מען זיא צוא מאלין צוא ווישין דיא שטיינער. אזוי איז אויך די ערב רב (דאס הייסט דיא וואס האבין זיך ניט מגייר גיוועזן לשם שמים) זייער שטארק באהעפט אן דיא ישראל. אונ די ישראל לערנען זיך אפ פון זייערע שלעכטע מעשים. אונ דאס זיינען די עשירים וואס זיי פירין זיך בגאוה. אונ מען קען זייא ניט אפ שיידין פון די ישראל נאר דורך דיא גרוישע צרות וואס ווערט גירופין חבלי משיח:

ה) פינף מינים פון ערב רב גיפינט זיך צוא ווישין דיא ישראל. איינש איז דיא וואס מאכין תמיד קריג מיט לייטין אונ ריידין לשון הרע. דאס אנדערע איז דיא וואס יאגין נאך תמיד נאך תאוות הגוף. דאס

דריטע

דְרִיטֶע אִיז דִי פַאלְשֶׁע מֶענְשֶׁין וָואס זַיין נִיט פְרוּם בֶּאֱמֶת . דָאס פִירְטֶי אִיז דִיא וָואס יָאגֶין נָאךְ כָּבוֹד . אוּנ וָואס זַייא טוֹעֶן גוּטְץ אִיז נָאר בִּכְדֵי מֶען זָאל זַייא לוֹיבִּין . דָאס פִינְפְטֶע אִיז דִי וָואס יָאגִין נָאךְ דֶעם גַאנְצִין לֶעבִּין נָאךְ גֶעלְט . אוּנ אִיבֶּער דֶעם הָאבִּין זַייא קֵיין מָאל קֵיין צַייט נִיט צוּ עֲבוֹדַת הַשֵׁ"ת . אוּנ דִי עֶרְשְׁטֶע וָואס מִיר הָאבִּן גִירֶעכִינְט דְהַיְינוּ וָואס קְרִיגִין זִיךְ תָּמִיד דִיא זַיינֶען פִיל עֶרְגֶער וִויא דִיא אַנְדֶערֶע פִיר מִינִים . אוּנ מָשִׁיחַ קֶען נִיט קוּמֶען סַיידִין מֶען זָאל זֵיי אָפּ מֶעקִין פוּן דֶער וֶועלְט . דֶען זַייא וֶוערִין גִירוּפִין עֲמָלֵקִים :

ז) דִיא הַנְהָגָה וָואס הקב"ה פִירְט דִיא וֶועלְט אִיז נִיט גְלַייךְ פוּן אֵיין דוֹר צוּם אַנְדֶערִין . דֶען עֶס גִיפִינְט זִיךְ תָּמִיד שִׁינוּיִים . אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶוערְט תָּמִיד שִׁינוּיִים אִין דִיא טֶבַע פוּן דִיא בְּרוּאִים . אוּנ אִין דִיא עבוֹדָה פוּן הש"י גִיפִינְט זִיךְ אוֹיךְ דֶערִיבֶּער שִׁינוּיִים תָּמִיד הֵן צוּ גוּטְץ הֵן צוּ שְׁלֶעכְץ . דֶען דִי בְּחִירָה אִיז גִיגֶעבִּין תָּמִיד צוּם מֶענְשִׁין . אוּנ אוֹיךְ גִיפִינְט זִיךְ אִין יֶעדֶער דוֹר אֵיין קֵץ וָואס מָשִׁיחַ זָאל קוּמֶען . אוּנ דָאס הֵיינְגְט אַלְץ נָאךְ דִיא תְּשׁוּבָה אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים וָואס אִיז צוּא גִימֶאסְטִין צוּא דִיא טֶבַע פוּן דֶעם דוֹר . אָבֶּער צוּם לֶעצְטִין קֵץ מוּז מָשִׁיחַ קוּמֶען . אֲפִילוּ אַז דֶר דוֹר וֶועט חָלִילָה נִיט זוֹכֶה זַיין מִיט זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים . וֶועט הש"י טָאן מִיט זַיין חֶסֶד אוּנ אוֹיךְ בִּזְכוּת אוּנְזֶערֶע אָבוֹת אַזוֹי וִויא מִיר זָאגִין אִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ . דָאס אִיז טַייטְשׁ עֶר גִידֵיינְקְט דִי גְינָאד פוּן דִיא אָבוֹת . אוּנ עֶר וֶועט בְּרֵיינְגֶען דֶעם אוֹיס לֵייזֶער פוּן וֶועגִין זַיין נָאמֶען . הש"י זָאל אוּנְז רֵיינִיגִין דִיא הֶערְצֶער מִיר זָאלִין זוֹכֶה זַיין צוּא דֶעם גוֹאֵל צֶדֶק בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן :

☞ מ"ב בס' עליות אליהו שנתחרט על מה שהלך על קבר אמו ביום היא"ט אפשר שמפני כן נצטער אותו צדיק מפני שבהיותו בבית הקברות נודע לנפשות המתים את גודל מעלתו בשמים ממעל . וע"כ מאז התחילו לפקוד על דלתותיו להתחנן על נפשם לתקנם. וע"כ היה לו מזה צער גדול כנ"ל כי היה קשה בעיניו לאטרוחי קמי שמיא לתקנם בלא עת כדרכו . וכמו ששמעתי סיפור נפלא כי אשה אחת ממשפחתו יצאה מדעתה והיתה הולכת ערומה ברחובות קריה . והיו בני משפחתו הולכים ובוכים תמיד אל הגאון להושיע לה ולא נענה לבקשתם . ופעם א' בגיס עש"ק לפנות ערב כאשר הכל הולכין לביהכ"נ והלכה אז ערומה בחצר ביהכ"נ לעין כל ואז קמו בהייס מגודל הבושה ונכנסו במר נפשם לפני הגאון והפצירו בו עד בוש. ואז פתח הגאון את חלון בית מדרשו כנגדה ואמר די לך לילך ערומה . ואז תיכף נכנסה להתחבאות תחת דלתות אחת מן החנויות ובקשה להביא לה בגדים :

יעצט ווערין מיר דא שרייבין איינינע וואונדערליכע ערציילונגען פון
דעם הייליגין גאון ז"ל און פון זיינע תלמידים.

הגאון ר' צבי הירש ברלין (ער וואר רב אין דיא גרויסע שטאט ברלין אין גאונס צייטין) האט דר ציילט דיזע וואונדערליכע געשיכטע: איין סוחר פון ווילנא איז געפארין דורך ברלין קיין לייפציג צום יריד, האט ער מיט געפירט א בריף וואס איין יודישער דייטש האט אים געבעטין (אין ווילנא) אפ צוא געבין (אין ברלין) להחכם ר' משה מדעסוי (רמבמ"ן) איז דורך איין צופאל פאר געקומען דער בריף פאר דעם רב ר' צבי הירש הנ"ל, דער בריף איז געוועזען געשריבין אויף ריינע לשון קודש מיט זייער אשיינעם לשון און מליצה און דאס איז דער אינהאלט פון דעם בריף בקיצור:

שוין צייט דרייא יאר וויא איך בין בייא דיר אין ברלין געוועזען (אזוי שרייבט דער יודישער דייטש מיט דעם נאמען „זלמן מיימון", צוא דעם חכם ר' משה מדעסוי), פאר מיין אפ רייזין האבין מיר געשמועסט וועגין דיא יודישע רבנים וואס צווישין זייא איז נישטא איינער, דאס ער זאל האבין אידיעה אין חכמות מושכלות (קענשאפט, דהיינו געאגראפיע, נאטור וויסענשאפט, אסטראנאמיע, און דאס גלייכין), זייא קענען נישט מער נאר גמרא מיט תוספות און פוסקים מיט פלפול, אויף שטייענדיג און לייגענדיג האבין זייא נישט מער צו טאן נאר מיט דעם תלמוד, דער נאך האבין מיר זיך געזעגינט און איך בין געפארין מיין וועג, אויפין וועג האב איך געהערט פון פאר שידינע מענשין דאס אין ווילנא איז דא איינער ער הייסט מיטין נאמען ר' אליהו ער איז זייער איין גרויסער גאון אין תלמוד, חוץ דעם איז ער איין שרעקליכער חכם אין אלע וויסענשאפטען אפילו מעטאפיזיק פיזיק, מוזיק*) האט ער געלערינט, און דקדוק וואס קיין שום רב ווייסט

דער

---

*) דער גאון פלעגט זאגין אז מען קען אנדערס ניט פארשטיין דיא טראפ פון תנ"ך און דיא שירים וואס דיא לוים פלעגין שפילין אויף דעם דוכן אין בית המקדש און דיא סודות פון תקוני הזהר וואו מען זאל ניט לערנען דיא חכמת המוזיק. — דער מעתיק פון „ספר אקלידס" שרייבט אין זיין הקדמה בזה הלשון: בעת איך בין געוועזען אין ווילנא בייא הגאון החסיד מו"ה אליהו נ"י בשנת תקל"ח, האב איך געהערט מפיו הקדוש ווען עס פעלט דעם למדן ידיעות פון אנדערע חכמות פעלט אים לעומת זה הונדערט חלקים אין חכמת התורה הקדושה, ווארום דיא תורה מיט דיא חכמות זיינען געשלאסין צו זאמען, און ער האט אויף דעם געזאגט איין שיינעם משל, און ער האט מיר פאר זאגט איך זאל איבער זעצין וואס מעגליך איז חכמות אויף לשון

דער פון גאר נישט צוא זאגין קאן ער גאנץ גוט , נאר ווייל איך בין גוט באקאנט אין די בייזינדערסע שמועסין דאס זייער טבע איז מגזם צוא זיין איין זאך מיט וויפיל פראצענט מער וויא דער אמת פון דער זאך איז האב איך דאס גאר נישט גיוואלט איין הערין . וויא איך בין אבער אלס נעהנטער צוא ווילנא גיקומען האב איך דעם זעלבין שמועס גיהערט נאך שטארקער מיט מער גוזמות , נאר איך האב דאס שוין גיהערט פון קלוגע מענשין , האב איך מיך באמת זייער דער פרייט , אונ האב ביא מיר אין הארצין גיטראכט טאמער איז דאס דער מענש וואס איך זוך , אז עס זאל זיך גיפינען צווישין יודין אזוי אמענש דאס ער זאל זיין איין גדול בתורה אונ אלע וועלט וויסענשאפטין זאלין אים אויך באקאנט זיין, אזוי וויא עס איז גיוועזין פאריגע צייטין אין דיא דורות פון דיא תנאים. אונ חאטשע איך בין שוין נישט קיין יונגער מאן איך בין שיין אגרייז גראער מאן פון דעסט וועגין בין איך פון מיין זינען נישט צוא ריק גיפאלין אונ בין גיפארין ביז קיין ווילנא איך זאל זעהען דעם געטליכין מאן וואס די וועלט לויבט אים אזו, איך וויל אויך הערין אונ זעהען פון זיינע חכמות אפשר וועט ער מיר קאנען פאר ענפערין דיא שאלות אין דיא וויסענשאפטין וואס איך בין אין זיי מסופק, אויף דעם וועג האב איך אלס איין גיקערט אין אזו איין גאסט הויז פון פיל אורחים כדי איך זאל קאנען קומען אויף דעם אמת אויב עס איז כדאי מיין הוצאת וואס איך מאך פאר דער האנד גאר אומזיסט אונ דיא טירחא פון דעם וועג איז ביא מיר נאך מער גיוועזין וויא דיא הוצאה , ווייל די עלטער האט מיך גאר פון דיא פיס גיווארפין, וויא איך בין גיוועזין ווייט פון ווילנא נאך איין ערך פון פופצין מייל בין איך פארפארין אין איין גאסט הויז וואס דארטין האבין גינעכטיגט פיל סוחרים גרויסע לומדי תורה. וויא זייא האבין אבענד ברויט גיגעסין האבין זייא אין

מיטין

הקודש בכדי זייא זאלין פאר מערט ווערין צו וויסין ישראל מ״ן זאל קענען דורך זייא פאר שטיין דיא תורה הקדושה" ע״ש . דרום האט דער גאון ז״ל אלע חכמות גילערינט אפילו חכמת הרפואה אונ נתוח אונ וואס עס איז שייך צו דעם האט ער אלץ גילערינט, אויך האט ער זיך גיוואלט לערנען פון דיא רופאי הזמן דיא צוא ריכטונג פון מעדיצין האט אויף אים זיין פאטער הצדיק גוזר גיוועזן ער זאל דאס ניט לערנען, כדי ער זאל ניט מבטל זיין פון תורה בעת ער וועט דארפין גיין צו קראנקע ראטעווען נפשות ווען ער וועט דאס וויסין צום גרונד .

מיטין עסין אן גיהויבין צו שמועסין דברי תורה אונ צווישין די תורות האבין זייא גיזאגט חידושי תורה פון דעם ווילנער גאון וואס זיינען באמת נאר אחידוש צו הערין . האב איך מיך נישט גיקאנט אויף האלטין אונ בין צו גיגאנגען צום טיש אונ האב זייא דער ציילט אז מיין איינציגע נסיעה איז גלייך קיין ווילנא ניט פון וועגין קיין שום אנדער גישעפט נאר איך זאל זעהען דעם ווילנער גאון אונ זאל מיט אים שמועסין אין לערנען אונ אין וועלט וויסענשאפטין , האבין דיא אלע מענשין אן גיהויבין פון מיר צוא לאכין אונ שפעטין אונ האבין מיר אזו גיזאגט . וויא קאנסטו דיך אונטער שטעלין צוא קומען צו דעם הייליגין גאון ווען דו גייסט ניט בדרך התורה . דיין בארד איז פאר פוצט , קיין פאות האסט נישט, דיין קליידונג איז דייטש, ווער וועט דיך דען אריין לאזין צום גאון, וויא איך האב דיא רייד דער הערט איז מיר פאר עגמת נפש גיווארין פינצטער אין דיא אויגין אונ די אויערין האט מיר גיקלונגען, אונ האב פאר צרות דיא גאנצע נאכט נישט גיקאנט שלאפין . אונ האב נאר גיקלערט עצות אונ תחבולות וויא אזו איך זאל קאנען קומען צום גאון . איז מיר איינגיפאלין דאס איך זאל גאר אין גאנצין פאר לייקענען ווער איך בין אונ זאל מיך אויס געבין פר דעם גאון דאס איך בין איין איטאליענער, איין רב פון פאדווי אונ אלע רבנים פון איטאליע האבין מיר אויס ערוויילט פארין קיין ווילנא צום גאון , וועגין אגרויסע דבר מצוה פקוח נפש דרבים אונ דעמאלט וועט שוין דער גאון בודאי מיט מיר שמועסין וועגין דעם ענין פון דיא גרויסע מצוה . אונ האב מיך באלד אנידער גיזעצט אונ האב אפ גישריבין פופצין פר שיידענע מליצה בריף פון די איטאליענישע רבנים, אין יעדען בריף האב איך גיענדערט דאס לשון מיט דעם כתב מיט דעם נאמען פון דער אונטער שריפט פון דעם רב . אונ מיך אליין דעם אויס ערוויילטען פון אלע רבנים האב איך גירופין מיט דעם טיטול, רב פון פאדווי „בעל מחבר ספר על שמות נרדפים“ . אונ דעם אינהאלט פון דיא אלע בריף האב איך אזו גישריבין :

היות וויא עס איז יעדען גוט באקאנט וואס דיא קעניגרייך פון איטאליע האט ארויס גיגעבין אגזירה דאס דיא יודין וואס ווערין נאר

מיט

מיט דעם נאמען יוד גירופין זאלין אויס וואנדערין פון גאנץ איטאליע מער ניט דער וואס וועט אן נעמען איטאליענישען גלויבין איז איהם פרייא צוא פאר בלייבין אין איטאליע. האבין מיר אלע רבנים פון איטאליע איין עצה גיהאלטין מיר זאלין זוכין איין תחבולה מיר זאלין קאנען באוועגין דיא מלוכה זיי זאלין די גזירה מבטל זיין. האבין מיר זיך בעשלאסין דאס מיר זאלין מאכין איין ביטע צום מלכות היות וויא דיא גאנצע שנאה וואקסט דאך נאר פון ענייני הדת, בכן ווילין מיר אפ האלטין איין וויכוח דהיינו מיר זאלין שטעלין איין גדול אונ דאס קעניגרייך איטאליע זאל אויך שטעלין איין גדול אונ דיא צווייא גרויסע חכמים זאלין איין וויכוח האבין אונ וועלכער פון דיא צווייא חכמים עס וועט מנצח זיין אזו זאל בלייבין, עס האט אונז זייער פיל געלט גיקאסט ביז מען האט דיא ביטע אן גינומען אונ מען האט זיא באשטעטיגט נאך אונזער וואונש, האבין מיר אן גיהויבין נאך צוא זוכין אין איטאליע מיר זאלין גיפינען אזו איין גדול איין חכם עתיק ער זאל קאנען דעם וויכוח אפ האלטען לויט מיר האבין פערלאנגט, אונ מיר קאנען אזו איין מענש נישט גיפינען, — כהיום האבין מיר גיהערט דאס עס גיפינט זיך אין ווילנא דער גאון איין איש קדוש וטהור וואס דיא גאנצע וועלט קלינגט מיט זיין תורה אונ מיט זיינע וויסענשאפטין. האבין מיר אויף איהם געווארפין אונזער אויס קוק, ער זאל זיין אונזער מלאך מושיע, נור וויל עס איז שווער אויף צוא געבין זייערע אלע אפיקורשיסע פראגין אפין פאפיר, האבין מיר אלע מסכים גיוועזן אויס ריכטין קיין ווילנא דעם רב פון פאדווי, ער איז אגרויסער משכיל וואס ווייס וויא ארויס צו געבין גרונטליך דיא זאך, אונ מיר אלע פאר לאנגען פון דעם ווילנער גאון דאס ער זאל מיט זיין גרויס חסד זיין אונזער העלפער, אונזער אויס לייזער, דאס מיר זאלין אונזערע שונאים קאנען מנצח זיין מיט דעם וויכוח, אונ מיר זאלין זייא קאנען בעווייזין אז נאר אונזער דת איז אמת, וכדומה וכדומה נאך זעלכע מליצות האב איך אין דיא בריף גישריבין. נאך דעם האב איך מיר דיא אלע בריף צוא זאמען גיפאקט אונ בין שוין גיפארין גלייך קיין ווילנא, וויא איך בין גיקומען

קיין

קיין ווילנא האב איך מיך באלד גילאזט גיין צום גאון, וויא איך האב
גיעפינט דיא טיר פון דעם פאר הויז אונ האב דער זעהין דאס
ריינקייט אונ שיינקייט האב איך מיר פון דאס אליין משער גיוועזין
אז ער איז נישט אזו וויא איינער פון דיא פולישע רבנים. דארט אין
דעם פאר הויז האב איך גיטראפין איין מאן דער איז אלם וועכטער
(אויפזעהער) גיוועזין, דאס דער איינגאנג צום גאון זאל ניט אזו פריי
זיין, בין איך צו דעם מאן צוא גיגאנגען אונ האב אים גיזאגט איך
דארף עפעס ריידין מיט דעם גאון. האט מיר דער מאן גיענטפערט
בלייב דא זיצען אונ איך וועל אריין גיין צום גאון פרעגין אויב דוא
זאלסט אריין גיין, האט זיך דער מאן איין היפשע ווילע פאר זאמט
אונ איז ארויס געקומען אונ פרעגט מיך אין נאמען פון גאון וואס
פר איין ענין איך האב מיט אים צו שמועסען, האב איך מיר געקלערט
וואס האב איך מיט דעם שמש פיל צו ריידען אונ האב ארויס גענומען
אויס מיין בוזעם דיא אלע כתבים אונ האב זייא געגעבין דעם שמש
ער זאל זייא אריין טראגען צום גאון, אין ערך פון אפערטיל שעה
האט זיך פלוצלונג גיעפינט דיא טיר פון דאס חדר פון דעם גאון האב
איך גיזעהען דאס אנטקעגין מיר גייט איין פארכטיגער מאן אין
טלית ותפילין אונ מיינע כתבים האלט ער אין זיין האנד אונ האט
זיך געשטעלט בייא דער שוועל אונ אין דעם חדר וואו איך בין גיוועזין
איז ער נישט אריין געקומען, שלום האט ער מיר נישט גיגעבען,
זיינע אויגען האט ער נישט אויף געהויבען מיר צוא קוקען אין פנים
אריין, אונ פרעגט מיר אויף לשון הקודש וואס זיינען זייערע שאלות?
האב איך אים פאר געלייגט דיא ערשטע אפיקורשעסע שאלה
אונ האב גוט אויף געשטעלט מיינע אויערין צוא הערין וואס ער
וועט מיר ענטפערין, ער האט אקליין ווילע אטראכט גיטאן אונ מיר
ניסט מער געזאגט נאר דאס ווארט „נוא"? האב איך פאר שטאנען
דאס ער הייסט ווייטער פרעגין האב איך אים אפ גיפרעגט אויף לשון
הקודש דיא אלע שאלות (וואס זייער צאל וואר דרייא אונ זיבציג)
אונ האב אים גיזאגט דאס איך האב שוין גיענדיגט אלע שאלות.
וויא בין איך אבער אויסר זיך גיבליבין אז ער האט גיעפינט זיין פה

קדוש מיט חכמה אונ האט מיר גיזאגט אויף לשון הקודש זיינע שאלות וואס דוא האסט אפ גיצייהלט אין דער צאל פון דרייא אונ זיבעציג זיינען נאר פופצעהען שאלות ווארום דיא ערשטע שאלה מיט דער זיבעטע אונ דיא פינף אונ צוואנציגסטע מיט דער זיבען אונ פערציגסטע זיינען נאר איין שאלה פון איין ענין, אונ דעסט גלייכין דיא אונ דיא מיט דער שאלה זיינען אויך פון איין ענין, אונ אזו האט ער מיר צוא זאמען גישטעלט די אלע דרייא אונ זיבעציג שאלות איין ענין צום אנדערין אונ האט פון זייא גימאכט נאר פופצין, איך בין בעת מעשה שרעקליך איבער ראשט גיווארין פון זיין גרויסע תפיסה מיט אזא הייכין מוח אז ער האט אין אזא קליינע ווייל דרייא אונ זיבעציג טיפע ענינים תופס גיוועזן אונ האט זייא אפ גיזארטירט יעדער ענין צו זיין גלייכין אונ גימאכט פון זייא נור פופצין שאלות, עס איז ממש גאר ניט קיין מענשליכער שכל־קראפט נור איין מלאך, דער נאך האט ער מיר גיענטפערט אין קורצע ווערטער איין תירוץ מספיק אויף אלע שאלות, איך האב גיהאט אין אנפאנגס וואס צוא פרעגען אויף זיינע רייד, זאג איך צום גאון, פיליכט וועלין אונזערע שונאים פרעגען אויף דעם אזוי אונ אזוי? האט ער מיר גיענטפערט דוא פר שטייסט ניט גוט וואס איך האב דיר גיענטפערט, לייג גוט צוא דיין אויער אונ הארך איין נאך אמאל. — זאלסט מיר טרויען מיין פריינד (אזוי שרייבט דער דייטש להחכם ר' משה מדעסוי) אז ער האט ניט מוסיף גיוועזן דעם צווייטין מאל מער וויא פריער, נור פריער האט ער דאס כולל גיוועזן גאנץ קורץ אונ יעצט האט ער מיר ברייטער פאר־נאנדער גירעט אבער נור דעם זעלביגען רעיון וואס פריער, יעצט האב איך פאר שטאנען וויא דורך זיינע קלוגע רייד בלייבט ניט איבער קיין האר פון דיא אלע שאלות, איך האב מיר גינומען זיינע גילדערנע ווערטער גוט אין זין אבין זייא זיינען ביא מיר גיוועזן גישעצט וויא דיא טייערסטע בורלאנטין. — וויא ער האט גיענדיגט זיין תשובה איז ער צוריק גיגאנגען אין זיין חדר אונ האט צוא גימאכט דיא טיר אונ זיין פנים האב איך נישט גיזעהען, מיין הארץ האט זיך אין מיר געוואָרפען אלע מיינע איברים האבין געציטערט ווארום עס איז אויף

מיר

מיר געפאלען איין גרויסער פחד אז איך האב קיים גיקענט שטיין אויף דיא פיס, וויא איך האב מיך גילאזט אוועק גיין הער איך דאס דער גאון אליין מיט זיין קול רופט מיך ווידער אויף לשון הקודש אונ פרעגט מיר, "דוא האסט מחבר גיוועזן איין ספר אויף שמות הנרדפים"? האב איך מיך זייער דער פרייט אונ האב ביי זיך געקלערט איצונד וועל איך שוין קאנען זעהען זיין ליכטיגע צורה אז ער וויל מיט מיר אביסיל ריידין, האב איך אים גיענטפערט יוא, איך האב דאס ספר מחבר גיוועזן. זאגט דער גאון צוא מיר אז עס איז יוא אזו, פאר לאנג איך פון דיר זאלסט מיר זאגין דעם חילוק פון דיא לשונות. ששון. שמחה. גילה. רינה. דיצה. חדוה. וואס מיר גיפינען אין תנ"ך. ערקלער מיר וואס פאר איין ענין פרייד איז דאס לשון שמחה. אונ וואס פאר איין ענין פרייד איז דאס לשון ששון. אונ אזו דעסט גלייכין דיא אלע לשונות, האב איך אים גיזאגט יעדעם ענין פרייד פון דיא אלע לשונות, וויא נאך מיין מיינונג נאך, זאגט דער גאון צוא מיר דאס ענין פון לשון "דיצה" האסטו מיר פאר געסין צוא זאגין, האב איך אים גיענטפערט "דיצה" איז ניט טייטש פרייד אין לשון קודש, האט ער מיר גיזאגט וויא פאלכסטו אוים מיר געפינען דאך איין פסוק אין איוב (לפניו תדוץ דאבה) האב איך גיענטפערט דיא בעלי הפשט טייצין דעם ווארט "תדוץ" אריין שטעקין וויא דער לשון חכמים "דץ בי' מידי". — זאגט ער צוא מיר שטייט רש"י ז"ל טייטשט דאך דאס ווארט "תדוץ" פרייז', האב איך אים גיענטפערט רש"י האט אויך נישט גיטייטשט מיט דעם אמתען פשט, וויא איך האב דאס אוים גירעט האב איך באמערקט אז ער איז פאר ציטערט געווארען הערענדיג מיינע רייד, האט ער מיר ווידער גיזאגט מיט אשטורימדיגע מינע, "אונזערע הייליגע חכמים בעלי המדרש האבין גיזאגט צעהען לשונות פון פרייד געפינען מיר, אונ רעכענען דאס לשון דיצה אויך צווישען דיא צעהען? האב איך אים גיענטפערט דאס איז יעדען בעקאנט אז דיא בעלי המדרש גייען אויך נישט מיט דעם אמעתן פשט, הערענדיג מיינע רייד איז ער פערציטערט געווארען אונ האט זיך אפ גיקערט פון מיר אונ איז אריין צוא זיך אין חדר

אונ

אונ איך האב מיך אויך געלאזט גיין אויף מיין קוואטיר איך זאל מיך אביסיל אפ רוען פון דיא פחדים אונ שרעקען וואס איך בין דא אויס געשטאנען , וויא איך גייא אזו מיט דעם וועג זיינען געקומען צווייא מלאכי חבלה (ב"ד שמשים) אונ זאגין צוא מיר קום דוא מיט אונז צום בית דין דארטען זיצען דיא מנהיגים פון שטאט, מען דארף דיך עפעס דארטעו האבין , האב איך צוא זייא געזאגט וואס האב איך דא אין שטאט וועמען געטאן , וואס איז מיין זינד וואס איר רופט מיר צום בית דין אונ צוא דיא ראשי הקהל, האבין מיר דיא מלאכי חבלה געזאגט קום נאר מיט אונז וועסטו שוין וויסען פון דיינע זינד , איך האב מיך גוט בעטראכט איך בין אין איין פרעמד ארט איך קאן ניט באשטיין אנטקעגין דיא צווייא גרויסע אונ געזונטע מלאכי חבלה זייא מוזין בודאי זיין פון דיא בני ענק בין איך גיצוואונגען גיוועזן מיט זיי צו גיין, איינער איז גיגאנגען אין מיין רעכטער האנד אונ דער צווייטער אין מיין לינקער האנד ביז זיי האבין מיך גיבראכט פאר דיא זקנים. וויא איך בין אריין געקומען האב איך גיזעהען דאס עס זיינען גיזעסען זיבין זקנים אלע אין טלית ותפילין האט זיך באלד איין זקן פון זייא אויף געשטעלט אונ זאגט צוא מיר , דוא ביסט דאס דער וואס האט אויס געלאכט דיא חכמי המדרש אונ דיא רייד פון רש"י ז"ל? האב איך אים גיענטפערט חלילה איך האב נישט געלאכט אונ גישפעט פון קיינעם , האט דער זקן ווידער צו מיר געזאגט , וואס האסטו געזאגט בייא דעם גאון אין הויז? האב איך גיענטפערט איך האב געזאגט וויא דער אמת איז , אז די חכמי המדרש טייטשין נישט דיא פסוקים מיט דעם אמתען ריכטיגין פשט, האט דער זקן איין ווונק געטאן מיט זיין פינגער צוא דיא צווייא מחבלים האבין זייא. מיך אריין געפירט אין איין אנדער חדר אונ האבין זיך מיט מיר פאר זאמט איין ערך פון אהאלבע שעה , דער נאך האבין זייא מיך ווידער צריין געפירט פאר דיא זקנים האט זיך דער זעלבער זקן ווידער אויף געשטעלט אונ האט מיר פאר גילעזען מיין פסק בית דין , דאס מען זאל מיך שלאגען פערציג מלקות אזו וויא דער דין איז פון דעם וואס איז מבזה איין תלמיד חכם.

האבין

הָאבִּין מִיךְ דִּיא צְוַוייא מַלְאֲכֵי חַבָּלָה ווִידֶער גֶענוּמֶען אִין אַיין חֵדֶר אַרַיין אוּנ הָאבִּין מִיר אָפּ גֶעצֵיילְט נַיין אוּנ דְרַייסִיג קַאנְטְשִׁיקֶעס , דִי מַלְקוּת זַיינֶען אָבֶּער נָאךְ וַוייניג גִיוֶועז הָאבִּין זֵייא מִיךְ צוּא גֶעפִירְט בִּיז דֶער גְרוֹיסֶער שׁוּל אִין ווִילְנָא . אוּנ הָאבִּין מִיךְ אַרַיין גִישְׁטֶעלְט אִין דֶער וַואנְד וָואס אִיז דָא אִין אִיר אַיין חָלָל לוֹיט דִיא גְרוֹיס פוּן אַיין מֶענְשׁ אוּנ אוּנְטֶער מַיין בָּארְד אוֹיף דֶעם הַאלְז הָאבִּין זֵייא מִיךְ דָארְטִין פַר שְׁלָאסִין מִיט אַיין אַייזֶערְנֶעם קֵייטִיל , דָאס אָרְט רוּפְט זִיךְ „קוּנָע“, הֶעכֶער פוּן מַיין קָאפּ הָאבִּין זֵייא אוֹיף גֶעקְלֶעפְּט אַיין צֶעטִיל וָואס אוֹיף אִים אִיז גִיוֶועז גֶעשְׁרִיבֶּען „דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערְט בֶּעשְׁטְרָאפְט וַוייל עֶר הָאט גֶעשְׁפֶּעט אוֹיס דִיא רֵייד פוּן דִיא חֲכָמִים“ . אוּנ יֶעדֶער וָואס אִיז גֶעקוּמֶען אִין שׁוּל אַרַיין מִנְחָה דַאוְונֶען הָאט זִיךְ אַנְטְקֶעגִין מִיר גֶעשְׁטֶעלְט אוּנ הָאט מִיר גֶעזָאגְט דִיא צְוַוייא טַייעֶרֶע וֶוערְטֶער „פּוֹשֵׁעַ יִשְׂרָאֵל“ דֶער נָאךְ הָאט עֶר מִיר אָן גֶעשְׁפֵּייגֶען אִין פָּנִים אַרַיין אוּנ אִיז אַרַיין אִין שׁוּל דַאוְונֶען , אִיךְ בִּין שִׁיר אִין דֶעם שְׁפַּייעֶבִין פַאר טְרוּנְקֶען גֶעוָוארֶען, וָוארוּם ווילנא אִיז נִיט אַזוֹ ווִיא בֶּרלין, אִין ווילנא אִיז זֵייעֶר פִיל יוּדֶען דָא אוּנ הִיטִין אָפּ דָאס דַאוְונֶען בַּיין , פוּן קְלֵיין בִּיז גְרוֹיס , נָאךְ מִנְחָה הָאבִּין מִיר דִיא זֶעלְבֶּע צְוַוייא שַׁמָשִׁים פְרֵייא גֶעלָאזֶען פוּן דֶער קוּנֶע אוּנ הָאבִּין מִיר בַּאגְלֵייט בִּיז אוּנְטֶער דֶער שְׁטָאט , דֶער נָאךְ זַיינֶען זֵייא זִיךְ גֶעגַאנְגֶען זֵייעֶר וֶועג. אוּנ אִיךְ בִּין מִיר גֶעגַאנְגֶען מַיין וֶועג , אִיצוּנְד מַיין לִיבֶּער פְרַיינְד בֶּעטְרַאכְט נָאר גוּט דֶעם בְּרִיף חָאטְשֶׁע אִיךְ הָאבּ דִיר דָא עֶנְדֶעקְט פוּן מַיינֶע בִּזְיוֹנוֹת וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעהַאט פוּן דֶעסְט וֶועגֶען דֶער צֵייל אִיךְ דִיר דֶעם אֱמֶת אוּנ זָאג דִיר אַז ווִיא דִיא וֶועלְט אִיז גְרוֹיס פוּן אַיין עֶק בִּיז צוּם אַנְדֶערֶען גֶעפִינְט זִיךְ בְּוַדַאי נִישְׁט אַזוֹ אַגְרוֹיסֶער מַאן אוּנ אַזוֹ אַיין חָכָם ווִיא דֶער ווִילְנֶער גָאוֹן אִיז :

דָאס עֲנָיווּת פוּן דֶעם גאון אִיז גִיוֶועז חוּץ לדרך הטבע , עֶר הָאט זִיךְ גֶעלָאזְט לֶערְנֶען אֲפִילוּ פוּן אַקְלֶענֶערִין פוּן זִיךְ, וֶוען הרב ר׳ מנחם אליעזר הָאט מחבר גִיוֶועז זַיין סֵפֶר „יעיר קינו“ אַיין פֵּירוּשׁ אוֹיף משניות מסכת קנים. אִיז עֶר דֶעמָאלְט נָאךְ גָאר אַיין יוּנְגֶער מַאן גִיוֶועז, אִיז עֶר מִיט דֶעם חִיבּוּר גֶעקוּמֶען צוּם גאון עֶר זָאל אִים מַסְכִּים זַיין

אויב עס איז גוט געמאכט געווארען מיט אמעתע פשטים. האט אים דער גאון געזאגט ער זאל דעם חיבור לאזין ביא אים איבער נאכט וועט ער אין אים אריין קוקען, אונ וויא דער גאון האט דער זעהען אז דאס איז זייער איין גוט פירוש מיט אמעתע פשטים האט ער דאס חיבור זייער מחבב גיוועזן אונ האט אים די גאנצע נאכט גילערינט, נאך פריא איז ר' חיים וואלאזענער געקומען צום גאון ד,אט אים דר גאון געזאגט עפעס האט מיר געכטען אויף דער נאכט איין יונגער מאן געבראכט איין חיבור אויף מסכת קנים איז דאס חיבור גאר איין חידוש נפלא מען האט אים מן השמים מזכה גיוועזן דאס חיבור צוא מאכען אויף אזו איין שווערע מסכת, וואס דיא קדמונים האבין נים געקאנט קומען אויף דעם אמעתן פשט, ווארום דאס איז באמת זייער איין שווערע מסכת. איז ר' חיים געשווינד געגאנגען אונ האט דער ציילט צוא ר' מנחם אליעזר וואס דער גאון האט אויף זיין חיבור געזאגט. וויא ר' מנחם אליעזר איז געקומען אפ נעמען דאס חיבור האט אים דער גאון גיגעבען דאס חיבור אונ האט קיין ווארט גיזאגט גוט אבר שלעכט, כדי ער זאל נים באקומען קיין גדלות מיט זיין חיבור:

באלד נאך דעם גאונס חתונה איז ער אמאל געפארען צו זיין שווער קיין קידאן אונ האט זיך דארטען פר האלטען עטליכע וואכין, האט זיין שווער גענומען איין ספר תורה פון דער שול אונ האט ביי זיך גימאכט אמנין לכבוד דעם טייערין איידעם, דעם אנדערין פרייטאג איז דער גאון געגאנגען פון בית המדרש מיט צוויא יונגע לייט איז אים אויף איין ארט עפעס דער עירוב נים גיפעלען געווארען האט איין יונגער מאן אונטער געשפרונגען אונ האט דעם עירוב אפ געריסען. וויא דער רב פון קידאן האט פון דער זאך גיוואר גיווארין האט ער געשיקט דעם שמש ער זאל אפ נעמען דאס ספר פון דעם גאונס שווער, ער זאל ביא זיך נים מאכען קיין מנין אונ דער גאון האט זיך גאר נים ווידענדיג געמאכט אונ האט קיין ווארט גירעט, אדרבא זיין שווער האט געוואלט בעווייזען זיין גבורה האט אים דער גאון נים געלאזט אונ איז געגאנגען דאווענען אין דעם בית המדרש וואו דער רב האט געדאווינט, גאר גלייך ניא עס וואלט קיין זאך

ניט גיוועזן. — וויא דער רב האט אבער גיזעהען זיין דאוונען זיינע מעלות אונ זיינע מדות האט ער זונטאג גאנץ פריא מיט דעם שמש צוא ריק געשיקט דאס ספר אונ האט אים רשות גיגעבען ער זאל בייא זיך אמינין מאכען אזו וויא פריער:

· דער גאון האט געהאט איין תלמיד פון זיינע תלמידים דר האט געהייסען ר' שלמה (אב"ד דווילקאמיר) דיזער ר' שלמה איז גיוועזען איין גאון עולם בנגלה ובנסתר אונ ער איז נפטר געווארען נאך בייא דעם לעבין פון דעם גאון. אין עטליכע יאר ארום נאך זיין פטירה האט אים זיין זון גיזעהען אין חלום. האט זיך אים געדאכט דאס ער פרעגט אים זאג מיר מיין ליבער פאטער וויפיל יאר עס איז שוין וויא דוא ביסט נפטר געווארען האב איך דיך ניט גיזעהען אין חלום ביז איצונד, האט אים ר' שלמה זיין פאטער גיענטפערט ווייסטו מיין קינד פאר וואס דאס איז, ווייל דער אויר פון דיזער וועלט איז זייער ניט ריין פון דיא עונות פון דור. איז זייער שווער פאר דער נשמה דורך צוא גיין דעם אונריינעם אויר עס זאל זיך אין איר עפעס נישט מתדבק זיין אונריינגקייט, דו וואלכט מיר איצונד אויך נישט גיזעהען נאר איך בין געשיקט געווארען אין שליחות פון דער ישיבה של מעלה צוא מיין רבי צום הייליגען גאון, ער מאטערט זיך צו פאר שטיין איין מאמר אין סתרי תורה האט מיר דיא ישיבה של מעלה מוסר גיוועזען דעם סוד פון דעם מאמר אונ האבין מיר געשיקט איך זאל גיין צום גאון אונ זאל אים מגלה זיין דעם סוד, אונ מען האט מיט מיר מיט געשיקט מלאכים זאלין מיך אפ היטען איך זאל חלילה נישט פאר אונרייניגט ווערין פון דעם אויר. בין איך אין איין וועג צוא דיר געקומען גיוואר ווערין וואס דוא טוסט. אין דער פריא איז דער יונגער מאן אויף געשטאנען אונ איז געפארען קיין ווילנא צום גאון ער זאל אים דר ציילין דעם חלום. וויא ער האט אוים דר ציילט דעם גאון דעם גאנצין חלום האט אים דער גאון געזאגט אז דו וועסט שוין מעהר דיין פאטער ניט זעהען אין חלום. (וויא עס ווייזט אוים האט דער גאון מקפיד גיוועזן וואס דער ר' שלמה האט מגלה גיוועזן דעם ענין פון זיין שליחות, ווייל מחמת זיין גרוים ענוה

האט

האט ער אלס געוואלט זיין בצניעות עס זאל ניט נתגלה ווערען זיין גרויסקייט) :

אווילנער גדול ז"ל האט דער ציילט דאס דער גאון ז"ל פלעגט אין זומער צייט אפט ארויס פארין אונטערין שטאט אויף איינגע וואכין . אונ געוויינליך פלעגט ער פארען צו אזוי איינעם וואס ער האט איהם געקאנט פיר איין פרומען אידען . איז ער אמאל פאר פארען צו איין ישובניק וואס ער האט געהאלטין איין קרעצמע אויף דעם גאשצעניין (פאצטאווען טראקט). אין דיא צייט וואס דער גאון ז"ל האט דארט סטאנציע געהאלטין איז זיך פאר פארין אהין אין קרעצמע אגרויסער סוחר מיט אסך פורען סחורה . מיט מענשין פריקאזציקעס , פורמאנעס . דען דאנמאלס איז נאך קיין באן ניט גיוועזן . דיא אורזאך וואס דער סוחר איז אהין פאר פארין איז ניט וויל דארטען איז גיוועזן אקרעצמע . נור ווייל גראדע אין דיא צייט איז גיוועזן אשלעכטע וועג, דיא וועגין מיט דיא סחורה האט מען געמוזט במעט אליין פירען . דער סוחר זעלבסט איז גיגאנגען פיל מייל צו פוס , אין אזוי אשלעכטען וועטער אז ער איז קאם גיקומען צו דיא קרעצמע וואס דער גאון ז"ל האט דארט געלאזירט . ווי דער סוחר איז אריין אין קרעצמע האט ער מיט קיינעם ניט גירעט אונ איז גלייך אריין אין דיא סטאנציע וואו דער גאון ז"ל האט דארט גילערענט אונ האט געפונען איין בעטיל , האט ער זיך געלייגט שלאפין אונ האט שטארק איין געשלאפען אונ דער גאון ז"ל איז גראדע ניט גיוועזן אין סטאנציע אויף דיא ווילע . דיא מענשין פון דעם סוחר האבין בעמערקט אז דער סוחר איז ניטא האבען זייא אנגעפאנגען צו זוכען אים . זייא האבען אים געזוכט אין אלע סטאנציעס זייא האבען אים ניט געפונען , זייא האבין געוואלט זוכען אין דיא סטאנציע פון גאון ז"ל האט דער קרעצמער ניט גילאזין . אונ דער קרעצמער זעלבסט האט אויך ניט געוואוסט אז דער סוחר שלאפט דארטין . דער קרעצמער האט אבער געדארפט זעלבסט אריין גיין אין דיא סטאנציע פון גאון ז"ל . ער בעמערקט דאס דער סוחר שלאפט אויף דיא בעטיל פון גאון ז"ל . דער קרעצמער איז

ווארין

ווארין זייער דער שראקען (ווייל דער קרעצמער איז אויך געוועזן איין גרויסער מאן האט ער פאר שטאנען די גרויסקייט פון גאון ז"ל. אז אפילו די בעטיל איז אויך טהור אז איין אנדערער טאר ניט שלאפען אויף איר. אזוי וויא די גמרא (ברכות דף יוד) דרשת אויף דעם פסוק כי איש אלקים קדוש הוא (ביא אלישע הנביא) אז זיין בעטיל איז אויך געוועזן הייליג) האט ער אן געהויבען מיט שרעק צו וועקין דעם סוחר. דער סוחר האט זיך אויפגעוואכט ער בעמערקט דער גאון זיצט אונ לערינט. דער סוחר איז גיפאלען צו דער ערד פון גרויס שרעק, עס האט זיך פאר געשטעלט דאס ער איז אין יענעם עולם (דען דאס איז דאך זעלבסט פערשטענדליך דאס בעת דער גאון האט געלערנט איז אין דעם ארט געוועזן מעין עולם הבא). דער גאון האט דאס דער זעהן האט ער מיט זיינע גרויסע ענוות עם געשטארקט אונ זאגט צו אים, שרעקט אייך ניט וואס האט איר מיר דען גיטאן וואס איר שרעקט אייך. דער סוחר איז עט וואס מיט די צימליכע רייד צו זיך געקאמען. נאך דעם וויא דער סוחר האט בעמערקט די ענוות פון גאון. איז בעת דער גאון איז געוועזן עט וואס רוהיג פון לערנען, צו בעת ער האט גענעסין, צוא בעת ער האט אן געהויבען ארויס צו גיין אוויילע פון דער סטאנציע. איז דער סוחר מיט פחד צוא גיגאנגען צום גאון אונ פרעגט מיט די ווערטער, „רבי ומורי, איך וועל האבען עוה"ב"? זאגט דער גאון צו אים, אונ עוה"ז האסטו? זאגט ער ניין. זאגט דער גאון וויא אזוי ניין? דו ביסט דאך אגרויסער סוחר אגרויסער גביר, דוא האסט אזוי פיל גישעפטין האסט דוא דאך געוויס עולם הזה. זאגט דער סוחר ניין רבי ומורי, גראדע פארקערט איך האב גאר קיין עולם הזה, דען איך בין שטענדיג אין דער היים ניטא. נאר אין דער וועגינם נוא עס שטייט דאך ענה בדרך כוחי, אין אזעלכע וועטערין וויא איצטער אז מען דארף פארין אין פעלדער אין וועלדער. אונ נאך צו פום אויך פיל מייל איז גאר קיין עולם הזה. נוא זאגט דער גאון ז"ל צום סוחר וויא פאר לאנגסטו עולם הבא, אז אויף עולם הזה וואס דוא הארעוועסט אזוי פיל אום צו האבין עולם הזה,

דאס הייסט דוא הארעוועסט דיין גאנצין לעבין צו זיין אגביר בכדי דוא זאלסט האבין עולם הזה אונ דוא האסט ניט. בעמערק זע אז אויף עולם הבא וואס דוא הארעוועסט גאר ניט וויא אזו וועסטו האבין עולם הבא. אז מען הארעוועט ניט האט מען אוודאי ניט, וויא דיא גמרא זאגט אין מסכת מגילה (לא יגעת ומצאת אל תאמין) דאס הייסט ניט געהארעוועט אונ צו האבין איז ניט צו גלויבען נאר (יגעת ומצאת תאמין) ווען דוא וועסט הארעווען אויף עולם הבא וועסטו האבען געווים.

יעצט וועלין מיר שרייבען אייניגע סיפורים פון דיא תלמידים פון גאון ז"ל.

הרב ר' הירש חסיד איין תלמיד מובהק פון דעם גאון איז אמאל גיקומען צום גאון האט ער אים גיטראפען דאס ער איז גיזעסען ביין טיש מיט זיינע תלמידים אונ האבען גיגעסין איין סעודת מצוה, נאר דער ר' הירש האט גיזעהן אז דאס איז עפים איין ארימע סעודה אוף דעם טיש איז גאר ווייניג דא וואס צוא עסין. וויא ר' הירש חסיד איז ארין גיקומען האבען זיינע חברים אים גיבעטען מיט שפייזין מיט זייא. זאגט ר' הירש גיין איך טאר ניט עסין וייל דער דאקטער האט מיר אזוי פאר זאגט. זאגט דער גאון צו זיינע תלמידים ווייסט איר וועלכער דאקטער עס האט אים פאר זאגט. זייער איין גרויסער דאקטער דער הייליגער רמב"ם ז"ל (וואס ער איז גיוועזן איין דאקטער בייא דעם מלך מצרים) דורך דעם טעם וואס דיא גמרא זאגט אז מען טאר נישט עסין פון איין סעודה וואס איז ניט מספיק צו דיא וואס זיצין פריער ביי דעם טיש. אונ דער רמב"ם ברייגגט דעם דין אין זיין ספר להלכה אונ פסקית טאקע אזוי אז עס איז איין איסור גמור. ר' הירש האט רעכט אונ האט זייער גוט גיטאן וואס ער האט דיא זאך גיזאגט פאר שטעלט, אזוי גיהער יעדער מענש צו טאן מקיים צו זיין דברי חכמים מיט צניעות כדי עס זאל ניט אוים ווייזען וויא גדלות:

אויך האט דער גאון גיהאט איין תלמיד מובהק פון זיינע תלמידים ער האט גיהייסען ר' שלמה מאהליווער דער איז גיוועזן אגאון עולם, זיין יראת שמים בייא זיין לערנען אונ דאווענען איז גאר

נִישְׁט צוּם בֶּעשְׁרַייבְּן. עֶר פְלֶעגְט לֶערְנֶען תּוֹרָה לִשְׁמָהּ מִיט אָרִימֶע אוּנ רַייכֶע קִינְדֶער גְלַייךְ אוּנ הָאט פוּן קֵיינֶעם נִיט פַאר לַאנְגְט קַיין שְׂכַר לִימוּד. אִים הָאט אוֹיס גִיהַאלְטִין מִיט זַיין גַאנְצֶע פַּרְנָסָה אַיין מָאהִלְיוֶוער גְבִיר ר' אהרן לוּריא עֶר וַואר אַמוּפְלָג בַּתּוֹרָה אוּנ אַנְדִיב, אַמָאל הָאט דֶער ר' אהרן פֶערְלַאנְגְט פוּן דֶעם ר' שלמה עֶר זָאל מִיט זַיין זוּן בַּאזוּנְדֶער לֶערְנֶען אַלֶע טָאג אַיין שִׁיעוּר קָבוּעַ. הָאט אִים ר' שלמה גִיעֶנְטְפֶערְט מִיט אַיין גְרוֹיסֶען בְּרֶען, צוּ דֶען וַוייל דַיין קִינְד גֵייט אָן גִיטָאן אִין אַפּוּקְסֶען פוּטֶערִיל זָאל אִיךְ דוּרְךְ דֶעם מְבַטֵּל זַיין דֶעם שִׁיעוּר פוּן דִיא אָרֶעמֶע קִינְדֶער. בַּייא מִיר אִיז אָרֶעם אוּנ רַייךְ אַלֶעם גְלַייךְ, אוּנ הָאט גָאר נִישְׁט נוֹשֵׂא פָּנִים גִיוֶועזִין דֶעם ר' אהרן וָואס עֶר הָאט פוּן אִים מַמָּשׁ דִיא גַאנְצֶע פַּרְנָסָה גִיהַאט.— אַמָאל אִיז דֶער ר' שלמה קְרַאנְק גִיוָוארִין אוּנ הָאט בֶּעקוּמֶען אַיין גְרוֹיסֶען מֵיחוּשׁ הָאט עֶר גִימוּזְט פָאהְרִין קַיין ווִילְנָא צוּ דִיא גְרוֹיסֶע דָאקְטוֹרִים זִיךְ הַיילֶען, אִיז מִיט אִים אֵיינֶער פוּן זַיינֶע תַּלְמִידִים מִיט גִיפָאהְרֶען עֶר זָאל אִים אוֹיף דֶעם וֶועג בַּאדִינֶען, אוֹיף דֶעם וֶועג הָאט דֶער ר' שלמה מְקַבֵּל גִיוֶועזְן נְדָבוֹת פוּן דִיא רַאנְדַארֶעס, וָוארוּם עֶר הָאט דָאךְ בֶּאֱמֶת גִידַארְפְט הָאבִּין אוֹיף הוֹצָאוֹת אוּנ אוֹיף רְפוּאוֹת. —

אַמָאל זַיינֶען זֵייא גִיקוּמֶען אִין אַיין קְרֶעצְמֶע אַרַיין דֶער ראנדאר אִיז נִיט גִיוֶועזִין אִין דֶער הֵיים, הָאבִּין זֵייא דָארְט גִינֶעכְטִיגְט, אִין דֶער פְרִיא הָאט דִיא רַאנְדַארְקֶע גִיגֶעבִּין זַיין תַּלְמִיד אַיין שֵׁיינֶע נְדָבָה אוּנ זֵייא זַיינֶען פוּן דָארְט אַוֶועק גִיפָאהְרֶען, ווִיא זֵייא זַיינֶען שׁוֹין אַפָּאר מַייל אַיין גִיפָאהְרִין הָאט זִיךְ דֶער ר' שלמה דֶער מָאנְט אוּנ פְרֶעגְט צוּ זַיין תלמיד וָואס אִיז דִיא מַעֲשֶׂה וָואס מִיר הָאבִּין נִיט גִיזֶעהְן דֶעם בעל הבית פוּן דֶער קְרֶעצְמֶע וואוּ מִיר הָאבִּין גִינֶעכְטִיגְט? זָאגְט דֶער תלמיד אִיךְ הָאבּ דִיא רַאנְדַארְקֶע גִיפְרֶעגְט אוֹיף אִיר מַאן הָאט זִיא מִיר גִיזָאגְט דָאס עֶר אִיז עֶרְגֶעץ אוֹיף אַיין יְרִיד אַוֶועק גִיפָאהְרִין, הָאט אִים בַּאלְד ר' שלמה גִיפְרֶעגְט הָאט דִיר אֶפְשֶׁר דִיא רַאנְדַארְקֶע עֶפֶּעס אַיין נְדָבָה גִיגֶעבִּין, זָאגְט דֶער תלמיד יָע, זִיא הָאט מִיר אֲפִילוּ זֵייעֶר אַיין שֵׁיינֶע נְדָבָה גִיגֶעבִּין לוֹיט אַיין יוּדֶענֶע אַלַיין, הָאט דֶעם ר' שלמה מַמָּשׁ אַיין צִיטֶערְנֶעשׁ אָן גִיחַאפְּט אוּנ זָאגְט צוּ דֶעם

תלמיד

תלמיד נֶעם גיך אַיין כּ״לד אונ לויף צוריק צו דֶער ראנדארקע אונ גִיבּ אִיר אָפּ דִיא נְדָבָה וָואס זִיא הָאט דִיר גִיגֶעבִּין . דוא הָאסְט פַּאר גֶעסִין וָואס דִיא גמרא זָאגְט אִין סוף מסכת בבא קמא אַז מֶען טָעג נֶעמֶען אַנְדָבָה פון דִיא וַוייבֶּער (אָן דֶעם מַאנְס יְדִיעָה) נָאר אַיין קְלַיינֶעקַייט, אָבֶּער נִיט אַגְרויסֶע זַאךְ, הָאט דֶער תלמיד אִין מִיטֶען וֶועג זִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט מִיט דֶער פוּהר אונ הָאט אויס גִישְׁפַּאנְט אַיין פֶערְד אונ אִיז גִילָאפֶען צו רִיק בִּיז אִין דֶעם דָארְף אַרַיין אונ הָאט דֶער רַאנְדַארְקֶע אוּמְגִיקֶערְט דִיא נְדָבָה וָואס זִיא הָאט אִים גִיגֶעבִּין :

אַיין שיינע וואונדערליכע מעשה וועגין ענטפערין אמן (איבער זעצט פון ספר „מוסר ודעת״ פון דעם אלטין שטאט מגיד הרב ר׳ זאב וואלף ז״ל) .

אִין גָאוֹנְס צַייט וַואר אַיין גֶעטְלִיכֶער מַאן מו״ה ר׳ לֵיבּ חָסִיד (פון שְׁטָאט טֶעלְז) וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען מְפוּרְסָם מִיט זַיינֶע הַיילִיגְקַייט אונ פְּרִישׁוּת וַחֲסִידוּת אַז עֶס אִיז גָאר נִיט אויס צו שְׁרַייבֶּען . דֶער גָאוֹן ז״ל פְלֶעגְט זָאגִין אַז דֶער ר׳ לֵיבּ אִיז אַיין נְשָׁמָה אָן אַגוּף (אַנְדֶערֶע זָאגִין אַז עֶר וַואר אַיין תַּלְמִיד מוּבְהָק פון דֶעם גָאוֹן ז״ל) דִיזֶער ר׳ לִיבּ אִיז גִיוֶועֶן אַגְרויסֶער אֶבְיוֹן אונ אַגְרויסֶער בַּעַל מְטוּפָּל . אונ מַחֲמַת זַיין גְרויס צִדְקוּת הָאט עֶר נִיט גִיוָואלְט זַיין צוּא לַאסְט קֵיינֶעם אונ הָאט בַּייא קֵיינֶעם גָאר נִישְׁט גִינוּמֶען אונ אִיז זִיךְ אויס גִיקוּמֶען קַאם בְּצִמְצוּם . נור בְּעֵת עֶר הָאט בַּדַארְפְט אויס גֶעבִּין אַיין טָאכְטֶער אִיז בַּיי אִים שׁוין גִיוֶוען אַגִישְׁטֶעלְטֶער פְּרַייז פִיר הונְדֶערְט גִילְדִין אויף נַדַן מִיט הוֹצָאוֹת אונ מֶער נִיט . פְלֶעגְט עֶר אַרויס פָארִין צוּא זַיינֶע רַייכֶע קְרוֹבִים אונ וִויא דִיא פַאמִילְיֶע פְלֶעגִין נָאר דֶער הֶערִין אַז עֶר פָארְט פְלֶעגִין עֶס שׁוין דִי גְבִירִים אַרויס פָארִין אַנְטְקֶעגִין אונ יֶעדֶער הָאט זִיךְ גִיהַיילְט וָואס פְרִיעֶר אויס חַאפִּין דִיא מִצְוָה מְהַנֶה זַיין אִים מִיט דִיא פִיר הונְדֶערְט גִילְדִין אונ וֶוער עֶס הָאט זִיךְ מַקְדִים גִיוֶוען דֶער הָאט זוֹכֶה גִיוֶוען דִיא מִצְוָה, אונ וִויא עֶר הָאט שׁוין גִיקְרָאגִין דִיא פִיר הונְדֶערְט גִילְדִין הָאט עֶר שׁוין בְּשׁוּם אוֹפֶן נִיט מְקַבֵּל גִיוֶוען מֶער פַאר קַיין פַאל אויף דֶער וֶועלְט נִיט . אַיין מָאל זָאגְט עֶר צוּא זַיין וַוייבּ עֶר בַּדַארְף מַאכִין אַרַייזֶע . הָאט זִיא אִים גִיבְּרַאכְט זַיין שְׁטֶענְדִיגִין בַּעַל עֲגָלָה וָואס עֶר פְלֶעגְט ע״פ רוֹב

מיט

מיט אים פארין אונ איז אוועק גיפארין. פרייטיג פאר האלבין טאג איז ער גיקומען אין וואלקאמיר זאגט דער ר׳ ליב צום בעל עגלה מיר וועלין דא שבת האלטין. (דאס איז גיוועזן דער ערשטער שבת נאך שבועות וואס דענסט מאל זיינען דיא טעג גרויס) זאגט דער בעל עגלה מיר קענען נאך היינט היפשע איין פארין אונ מיר וועלין נאך קומען צייטליך אין אשטאט אויף שבת. זאגט ר׳ ליב צום בעל עגלה לויט דיא חכמים ז״ל שרייבען אין דער גמרא איז שוין ניט רעכט צו פארין מער. קורץ זייא זיינען אין ווילקאמיר שבת גיבליבין ער איז גיקומען פון מרחץ אונ האט אן גיטאן זיינע בגדי לבן לכבוד שבת אונ איז גיגאנגען אין שול נאך האלבין טאג. דענסט מאל איז אין וואלקאמיר גיוועזן רב דער גרויסער גאון וצדיק ר׳ רפאל המבורגער אונ האט דארטין גיהאלטין אישיבה אויך. אישיבה בחור זעט אז אמענש אן גיטאן אין בגדי לבן גייט אין שול אזוי פריא (זומער זייגער איינם) איז אים אגרויסער חדוש גיוועזן איז ער אים נאך גיגאנגען ביז אין שול דער חסיד ר׳ ליב האט אן גיהייבין צוא זאגין לאנגזאם שיר השירים מיט קדושה וטהרה אונ גרויס התלהבות אז דער בחור איז אויסער זיך גיווארין פון זיסקייט אונ גישמאקייט אונ עס איז אויף אים איין געטליכע פארכט גיפאלין. ער האט זיך קיין עצה ניט גיקענט געבין. גיין אן זאגין דעם רבין אונ דיא חברים זאלעוועט ער אוועק צוא ווארפין אויף אווייל אזא הימלשין פאר-גינינגען. ניט גיין איז דאס ניט קיין דרך ארץ צוא פאר מיידין אזא פארגניגען פון רבין אונ פון דיא חברים. גישווינד וויא אפויגיל איז ער אריין גיפלויגין אין דער ישיבה אונ זאגט „ליבע ברידער איר ווילט זעהן אגליקליכען לעבין אונ פארזוכין עט וואס דעם גישמאק פון עולם הבא קומט מיט מיר. וועט איר זעהן“. זייא זיינען מיט אים מיט גיגאנגען אין שול אונ אוועק גישטעלט זיך פון ווייטין עס איז זייא ממש ארויס דיא נשמה פון גישמאקייט, פון זיסקייט אונ פון דעם צדיקס היילינקייט.

נאך דעם רופין זייא זיך אב איינע צוא דיא אנדערע מיר טוען אום רעכט מיט דעם וואס מיר גיבין ניט קיין ידיעה אונזער

רבין . זייא האבין גיווארפין גורל צו ווישען זיך איז ארויס דער גורל אויף איינעם ער זאל גיין אידיעה געבין דעם רבין . דער ר' רפאל המבורגער האט פאר שטאנען אז דא איז ניט קיין פשוטע זאך . זיינע תלמידים וועלין אים ניט מטריח זיין אומזיסט . איז ער מיט זייא מיט גיגאנגען אין שול . וויא ער האט דער הערט זיין שיר השירים . זאגט ער צוא דיא תלמידים „קינדער אשרעקליכעס שטים קלינגט אין מיינע אויערין, דאס איז ניט קיין מענשין גיזאנג נור ענגעל געזאנג . דא שטייט פאר אונז איין מלאך אין דיא גישטאלט פון אמענשין" . קורץ דער פון דער צדיק זאגט זיך שיר השירים און זייא שטייען אלע פון ווייטין פארטיפט אין דיא גישמאקייט ביז וואנען דער עולם איז צו זאמען גיקומען מנחה דאוונען . האט אים איינער דער קאנט אז דאס איז החסיד ר' ליב , זאגט ער רבותי איר ווייסט ווער דאס איז, דאס איז דער גרויסער ר' ליב חסיד פון טעלז . מן הסתם פארט ער וועגין אטאכטער חתונה מאכין . און האט דעם רב ר' רפאל דער ציילט דעם מנהג פון דעם ר' ליב חסיד .

במוצש"ק) שבת צו נאכט איז צוא אים אריין גיקומען הגאון ר' רפאל און זאגט צו אים „רבינו אייער פערלאנג איז שוין ערפילט". רופט זיך אב החסיד ר' ליב פון וואנען ווייסט איר וואס מיין פערלאנג איז ? ענטפערט אים הרב ר' רפאל מיר רעכענען אז מהסתם איז אייער רייזע וועגין אטאכטער אויס געבין . רופט זיך אב החסיד ר' ליב גיין מיין הער . דיזע רייזע מיינע איז ניט וועגין געלט זאכין . זייא האבין זיך גיזעגינט און החסיד ר' ליב איז אפ גיפארין פון וואלקאמיר און האט זיך גיזאמט אין דיא רייזע לערך דרייא וואכין . סוף דרייא וואכין איז ער גיקומען צוריק אהיים לשלום . וויא ער איז אריין צו זיך אין שטוב זאגט ער זייא אויף לשון הקדש (ווארום זיין שטייגער איז גיוועזן צו ריידען אויף לשון הקודש) ברוך המקום ב"ה (גילויבט איז הש"י) איך האב אייך גיבראכט אטייערע מתנה, נור יעצט איז ניטא קיין צייט צו ריידען מען דארף גיין אין שול דאוונען מנחה . ער איז אוועק אין שול מנחה דאוונען . דער ווייל האט זיין ווייב גיפרעגט דעם בעל עגלה וואו הין האט איר מאן גימאכט דיא

דייזע האט איר דער בעל עגלה גיזאגט ער איז גיפארען ביז אים צוא הרב הגאון המפורסם ר' ישעי' זעכוויצער ז"ל. (מהסתם איז דאס גיוועזן נאך דעם ווילנער גאונס טויט) זיא האט דער וויל צו רעכט גימאכט וועצערע. נאך מעריב איז ער גיקומען אהיים אונ האט זיך גיזעצט ארום טיש מיט אלע קליינינקע קינדערליך. נאך דעם עסין האבין זייא אלע גיבענשט אין א סידור וויא ער איז גיקומען צו דיא ענדע ברכה פון הטוב והמטיב האט ער ארויף גילייגט דיא האנט אפין סידור אונ זאגט, מיינע ליבע קינדער איהר זאלט וויסען אז צו „לעולם אל יחסרנו" קאנצעט זיך דיא ברכה פון הטוב והמטיב אונ דא דארף מען ענטפערין אמן. אונ צוא ליב דעם האב איך גימאכט דיא רייזע יעצט. ווארום מיר איז א ספק גיוועזן וואו קאנצעט זיך דיא ברכה בין איך וועגין דעם גיפארען להגאון החסיד ר' ישעי' אונ דאס איז דיא טייערע מתנה וואס איך האב אייך גיבראכט מיינע ליבע קינדער.

ליבע ברידער הגם דאס איז דאך א מעשה אבער וויא ווייט דרינגט דאס דורך דעם פארשטאנדיגען מענשין. צו מאכין א נסיעה פון איינע וואכען מיט אזוי פיל הוצאות איבער א ספק אין איין אמן, דאס קומט בייא אונז אויס זייער קאמיש. נור אויב דוא מיין ליבער פריינד וואונדערסט זיך אויף דעם. הארך מיר א ווילע איין, איך וועל דיר פרעגין, דוא וואלסט מאכין א רייזע פון דרייא וואכין אז עס זאל דיר בלייבען רווח נאך אלע הוצאות סך פופציג רובל? אונ אפשר נאך איבער דרייסיג רובל אונ אפשר ווייניגער אונ דער וואס וואלט ניט וועלין פארין נאר זיצען אין דער היים וואלסט דוא אליין עס רופין ליידיג גייער, פוקצאק, שטייטין וויא וויל דאס א מענש זיך ניט משתדל זיין ווען עס איז א סברא צוא פערדינען עטליכע צענדליג רובל. — יעצט ליבער פריינד וועל איך דיר פרעגין נאך אזאך. דוא גלויבסט אין דעם וואס דיא חז"ל זאגין (אין דיא הייליגע גמרא) אז דער וואס ענטפערט אמן בכונה עפינט מען פאר אים אויף דיא „שערי גן עדן" (שנאמר פתחו שערים כו'). — היינט אויף אזא טייערין שאץ ווער עס איז נאר א מבין איז בודאי כדאי צו מאכין א רייזע וועגין דעם. — נור וואס זאלין מיר אבער

מאן אז דאס איז ניט אונזער מסחור אויף דיזע וועלט, מיר מיינען אז דיזע וועלט איז נור באשאפן איין צו האנדלען גאלד אונ זילבער*) אין דעם לייגען מיר אריין אלע אונזערע כחות מיט אונזערע גיפילין אבער דיא הימילשע מסחרים (וואס אין דער ווארהייט איז דיזע וועלט נור בעשאפין צוא דעם, אונ דיא געלטיגע מסחרים איז נור איין פאר מיטלונג בכדי צוא קענען נאך דעם האנדלען דיא געטליכע געשעפטען וואס נור זייא זיינען דער עיקר ציל פון בריאת האדם) צוא דעם לייגען מיר גאר דעם מוח ניט צוא, אזו ווייט אז מיר האבין כמעט פארלארען דעם באגריף פון זייא, עס איז נאך אסברא אז אטויזענדער ספק פון ארוביל פר דינען איז דוחה ביי אונז כמה צענדליגע אמן'ס אונ יהא שמיה רבא — נור דאס איז אלין מחמת אונזער קליינע פערשטאנד, מיר זיינען גלייך צוא אקליין קינד וואס האט קיין געפיל ניט וואס איז דאס אהונדערטער בילעט אונ ווען ער געפינט זיא גיט ער איר אוועק פיר אצוקערקע אדער אשפיל צאצקע אונ ער פרייט זיך נאך אויף זיין גליקליכען חלוף אז פר אפאפירענע צאצקע האט ער געקראגען צוקערקעס מיט פייפאלאך, אונ ווען מיר זאלין זיך גוט איין קוקין, זעהען מיר אין זיך זעלבסט אויך ארוים דיזען בילד, מיר קענען זיך אויך רופין מיט דעם נאמען „אינגלאך"— דער יצר הרע נארט ביי אונז אוים דיא טייערסטע בורלאנטין (דאס הייסט דיא מצות) פאר דיא קלענסטע נארעשקייט, צום ביישפיל

פארין

*) וואס מען קען זיך ניט רימען אונ זאגין אויף זייא דעם ווארט „מיינע" אויף איין טאג ניט, וויא דוד המלך זאגט (ואדם ביקר בל ילין) דאס הייסט דער מענש איז ניט בעזיכערט אויף איין נאכט מיט זיין רייכטהום אונ וויא עס איז באשריבען אויף אגרויסין עושר אונ אבעל צדקה האט איין שר ביי אים אמאל גיפרעגט זאג מיר וויפיל האסטו אייגינס? ענטפערט ער דעם שר איך וועל גיין אהיים אונ איבער זעהען מיין בוך, אויף מארגין ענטפערט ער דעם שר אז ער האט אייגינס אהאלבין מיליאן, רופט זיך אב דער שר מיט אצארנדיגע מינע שטייץ וויא קענסטו מיר דאס זאגין אזא שקר, דיינע מיזערין אליין איז ווערט עטליכע מיליאן היינט וואו איז דיא איבעריגע רייכטהום, נאך מיין מיינונג מוסטו פאר מעגין פינף מיליאן — ענטפערט דער עושר ארוני השר דוא פרעגסט דאך מיר וויפיל האב „איך" אייגינם, דאס הייסט וואס איך קען זאגין-אז עס איז „מיינע", אונ דאס איז נור אהאלבין מליאן, וואס ביי מיר אפין בוך איז פאר שריבין צדקות, דאס איז „מיינע" וואס קיינער קען עס ניט אפ נעמען פון מיר, אבער אויף דיא איבעריגע פינף מיליאן קען איך גאר ניט זאגין דעם ווארט „מיינע" ווארום מען קען ניט וויסען וואס ביז מארגין פאסירט.

פארין הערען יעדער פוסטע נייס *) נארט ער ביא אונז אויס צוא הערען „חזרת הש"ץ" אונ קריאת התורה אונ נאך אזעלכע טייערע בורלאנטען, אבער ביא אגרויסן מענטשען מיט פולין פארשטאנד וואס פאר שטייט דיא ווערדע פון אהונדערטער בילעט ביא אים ווערט מען שוין ניט אויס נארין פאר קיינע פאל, ער ווענדעט שוין אן אלע קרעפטען אונ גיפילין זיינע נאר צוא באקומען זיא:

אין דעם ארט איז גיוועזן דער גרויסער מבין דער גרויסער הימעלשער סוחר ר' ליב חסיד, ער האט געוואוסט דעם שאץ פון אמן, פאר אים פאסט צו מאכין אגרייזע וועגין דעם, ער האט זיך בעמיהט אונ ערגרייכט דעם ציל וואס ער האט זיך געוואונשין, אונ וואס זיין ריינע הערין האט געלוסט:

פון דעם מיינע ליבע טייערע ברידער אונ שוועסטער, נעמט זיך אמוסר וויא פארזיכטיג צוא זיין אין ענטפערין „אמן" — אונ בפרט דיא דרייא אמן'ס וואס פון האסטיגקייט ווערין זייא פארלארען, דהיינו ווען דער חזן לאזט אויס „מחי' המתים", האפט דער עולם גלייך זאגען „נקדש" — אונ צוא המחזיר שכינתו לציון האפט מען גלייך זאגען „מודים דרבנן" — אונ פרייטיג צוא נאכט צו ופרוס כו' ועל ירושלים האפט מען גלייך זאגען „ושמרו" דער וייל פאר לירט מען דיא אמן'ס — דרום זאל מען זייער געהיט זיין ענטפערין פריער אמן בכונה אונ דער נאך זאגין נקדש, מודים, ושמרו כו':

אמאל איז דורך דער שטאט טעלז דורך געגאנגען אגרויס חיל פון זעלנער מיט אגרויסען גענעראל (וואס ער וואר אגרויסער פילאזאף) האבין זיך אלע שטאט לייט בעהאלטען וייל זיי האבין מורא געהאט אז דער גענעראל פון דעם חיל זאל ווערלכען פון זייא ניט נעמען פיר איין וועג ווייזער. דער ר' ליב חסיד איז אבער גיזעסין אין זיין חדר אין

טלית

*) אגרויסער ליבהאבער אויף נייס האט אמאל גיפרעגט בייא איין חכם וואס הערט זיך עפעס נייס? ענטפערט דער חכם, איך האב וויכטיגע נייס, הקב"ה האט גינידערט אויפין בארג סיני פיר דיא אויגין פון זעקס מאל הונדערט טויזינד מאן חוץ נשים וטף אונ האט גיגעבין אתורה בקולות וברקים וקול שופר אז דיא גאנצע וועלט איז פאר ציטערט גיווארין, זעהט דער חכם אז יענער קוקט אים אן וואס זאגט ער אים דא, זאגט דער חכם צוא אים, ווייסטו דען ניט וואס רש"י מאכט אויף דעם פסוק ביום הזה באו מדבר סיני" האט דאך באדארפט שטיין ביום „ההוא" (יענעם טאג), אונ עס שטייט „הזה" (דיזין טאג), לערינט אונז דיא תורה אז ביי אונז זאל זיין חביב דיא תורה אלע צייט פונקט וויא היינטיגין טאג איז זיא גיגעבין גיווארין אונ אנייס איז זייער חביב, היינט וואס דארפסטו בעסערע נייס. —

טלית ותפילין אונ האט גילערינט , וויא דער גענעראל איז גיגאנגען פון איין הויז צום אנדערען אונ האט אלם קיינעם ניט געטראפין אונ טעלז איז דאמאלס איין קליין שטעטיל גיוועזין , ביז דער גענעראל איז גיקומען צו ר׳ ליב חסיד אונ האט אים גינומען ער זאל אים דעם וועג ווייזין , איז דער ר׳ ליב טאקע גיגאנגען פאר אוים דעם חיל אין טלית ותפילין מיט דעם ספר אין דער האנד , אונ האט גילערינט , וויא עס איז גיקומען מנחה צייט איז דער חסיד אביסיל אראפ גיגאנגען פון וועג אונ האט זיך גילאזט גיין אין וואלד אריין ער זאל דארטין קאנען מנחה דאווענען. האט דאס חיל אויף אים אן גיהויבין צוא שרייען. נאר דער גענעראל וויל ער האט פאר שטאנען דאס תמימות פון דעם מענטש האט ער אן גישריען אויף זיין חיל זאלין אנטקעגין אים קיין ווארט ריידין. אונ האט ביא זיך גיקלערט אפשר ווייסט ער עפעס פון איין וויכטיגע זאך אין וואלד וויל ער מיר ווייזין , ווארום דער מענש וואס לערינט אזו פלייסיג טוט ניט קיין שום זאך אן איבער לייגונג מיט זיין שכל אונ חכמה. האט דער גענעראל איין באפעל גיגעבין צו זיין חיל זאלין בלייבין שטיין אונ ער איז אויף זיין פערד גאנץ לאנגזאם דעם חסיד נאך גיריטין אונ קלערט ביי זיך איך וויל שוין זעהען דעם סוף , איז דער חסיד צוא גיגאנגען צוא איין וואסער אונ האט זיך גיוואשין די הענד אונ איז צוא גיגאנגען צוא איין בוים אונ האט זיך גישטעלט מנחה דאווענען מיט איין גרויסין ברען אזו וויא זיין סדר איז תמיד גיוועזין ובפרט איצונד אז ער האט זיך בארעכינט דאס איין גרוים חיל שטייען אונ ווארטין אויף אים ביז ער וועט מנחה אפ דאווענען האט ער ממש גיפלאמט ביא דעם דאווענען מיט גרוים שמחה , אונ דער גענעראל שטייט לעבין אים מיט זיין פערד פאר וואונדערט אויף זיין דאווענען אונ האט אפ גיווארט לעבין אים ביז ער האט מנחה אפ גידאווינט איז ער צוא ריק ארוים גיגאנגען אויף דעם וועג אונ האט דאס חיל ווייטער גיפירט ביז אויף דעם ארט וואס זייא האבין פון אים פאר לאנגט , וויא דיא שטאט לייט האבין דער זעהען איין גרוים חיל קומט אן האבין זייא אנטקעגין גיטראגין ברויט מיט וויין . וויא זייא האבין דער זעהען ר׳ ליב חסיד גייט אויך מיט דעם חיל האבין זיי אים גרוים כבוד אן גיטאן , האט דער גענעראל גיזאגט צו דיא שטאט לייט

דא האט איר פאר אייך דעם היילינגן מאן וואס איך בין אים מקנא. מילא זיין גן עדן בעולם הבא קאן איך ניט פאר לאנגען ווייל ער איז זייער קדוש וטהור טוא ווער קען זיין גלייך צוא אים, נאר זיין תענוג פון עולם הזה וואס ער האט בין איך מקנא. וויא איך האב גיזעהען דיא שמחה וואס ער האט גיהאט בשעת מנחה דאווענען אונ מן הסתם האט ער אזו איין תענוג מיט שמחה דרייא מאל יעדען טאג. וויא קאן איך צוא אזו איין שמחה קומען איך וייס ניט צייט איך לעב אונ וועל נאך לעבין אויב איך וועל האבין חאטשע איין מאל אזוי איין שמחה וויא ער האט דרייא מאל אין טאג. אונ דער גענעראל האט אים גיוואלט געבין זייער פיל מתנות האט ר׳ ליב ניט גיוואלט נעמען בייא אים אונ האט אים איבער גיבעטין אונ גידאנקט אונ האט זיך מיט דעם גענעראל גאנץ פיין גיזעגענט אונ איז געגאנגען זיין וועג לשלום:

פון דיזע ערציילונגן קענט איר מיינע ליבע ברידר אונ שוועסטר ארויס זעהן ווי גליקליך זיינען די צדיקים וואס לערנען די תורה אונ דינען השי״ת מיט אמת, זיי פארברייינגען זייער לעבין אין גייסטליכין פארגעניגין אז מאנארכין האבין מקנא גיוועזן צו האבין אזא פארגניגין האץ איין מאל אויף זייער לעבין. ווי דר תנא זאגט (אבות פ״ו) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה *) ולא עוד כו׳ ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

נאָך אייניגע סיפּוריר פֿון גאון זכרונו לברכה.

דער גאון זכרונו לברכה, לבד זיינע גרויסע תלמידים וואָס איז אויסגערעכנט (בהקדמת בניו לביאורי הגר״א על שולחן ערוך אורח חיים), האָט ער געהאַט נאָך אַ תלמיד, וואָס בחור-ווייס איז ער געוואָרן אסגי נהור לא עלינו, ער איז געוועזן זייער אַ טייער קינד און אַ גרויסער מתמיד, ער פלעגט לערנען אויסווייניג יום ולילה, וועגן חתונה האָבן האָט ער זיך שוין מיאש געווען, ווייל ווער וועט וועלן נעמען אסגי נהור פאר אַיין איידים? דער גאון ז״ל האָט אים זייער ליב געהאַט, ווייל ער איז געוועזן אַ גרויסער צדיק און אַ בעל מדות טובות, האָט זיך געפונען אַיין אַדעלער גביר אַ גרויסער אוהב תורה, וועלכער האָט געהאַט אַ טאָכטער אַ גרויסע צדקנית, האָט

ער

ער איינגעשטימט נעמען אים פאר איין איידים, ער האט צוגעזאגט אייביקע קעסט און מ'האט מיט מזל געמאכט א קנין.

פאריקע צייטן פלעגט זיין א חתונה אויפן שול-הויף, האט מען מכבד געווען דעם גאון ז"ל מיט סדר קדושין, ווי עס איז נעקומען צו מקדש זיין, זאגט דער גאון ז"ל צום חתן מיט גרויס התלהבות, הער מיין קינד! אונזערע חכמים זאגן „אסור לקדש אשה עד שיראנה" מ'טאר ניט מקדש זיין איין אשה וואו מ'זעט איר ניט מיט די אויגן, ווי ער האט דאס אויסגערעט מיט זיין פה קדוש, האט דער חתן גיעפינט די אויגן און איר מקדש געווען. האבן אלע געזען שיינבאר, אז עס איז מקויים געווארן אויף אים „ותגזר אומר ויקם לך", עס איז געווארן ששון ושמחה ביי אלעמען, ובפרט ביי די כלה, השי"ת האט איר אפגעצאלט איר שכר, ווייל צוליב אהבת התורה האט זי איינגעשטימט צו נעמען אסגי נהור, האט איר השי"ת געגעבן א זעהעדיקן. וואס אזא חתן איז א זעלטנהייט אין דער וועלט.

— א גרויסער צדיק האט געזאט, אז אויף דעם גאון ז"ל איז נתקיים געווארן דער רמז פון די משנה אין ברכות „השותה מים לצמאו אומר שהכל נהי' בדברו", דער וואס לערנט די תורה וואס זי איז געגליכן צו וואסער (הוי כל צמא לכו למים) „לצמאו" מיט גרויס חשק ווי א דארשטיקער טרינקט וואסער (אומר) זאגט הקב"ה (שהכל נהי') אלץ זאל ווערן (בדברו) מיט זיין ווארט. וליכא מידי דלא רמיזא בתורה איז דאס אויך מרומז פ' מטות (לא יחל דברו) דער מענטש וואס זיין מויל איז א הייליקע (ככל היוצא מפיו) וואס ער רעט ארויס פון מויל (יעשה) איז השי"ת מקיים. דאס איז דער ריכטיקער ביאור פון פסוק ותגזר אומר ויקם לך, ווען איז דאס? אז ועל „דרכיך" אויב אויף דיינע אלע דרכים (נגה אור) שיינט די ליכטיגקייט פון דער תורה, איז דענסטמאל וואס דער צדיק איז גוזר איז השי"ת מקיים.

— דער הויכער זכרון וואס די השגחה עליונה האט אים חונן געווען פאר זיין גרויס יגיעה אין דער תורה איז געווען וואונדער-

באר

באַר, ער האָט אַמאָל געראַטעוועט איין אומגליקלעכע פאַמיליע מיט זיין כח הזכרון. די געשיכטע איז געווען אַזוי: זיינער אַ ווייטער קרוב איז צוגעפאַלן צו אים, ער זאָל אים ראַטעווען פון דעם אומגליק וואָס פאַלשע מענטשן האָבן אויף אים אויסגעטראַכט, זיי האָבן געדונגען פאַלשע עדות מוציא לעז זיין אויף זיין בת יחידה, וואָס ערשט אַפאָר יאָר נאָך איר חתונה, אַז זי איז אַרומגעגאַנגען פיל מאָל שפעט אין דער נאַכט מיט א פרעמדן יונגן־מאַן און נאָכדעם האָט זי זיך פאַרשלאָסן מיט אים אין אַ צימער און זיי האָבן געזען דורך אַ שפּאַלט וואָס זיי האָבן ביידע געטאָן, די פאַלשע עדות האָבן דאָס עדות געזאָגט פאַרן בית דין און עס האָט געהאַלטן מ׳זאָל הייסן דעם מאַן איר געבן גט, יעדער פאַרשטענדיקער מענטש באַטראַכט דעם צער פון דעם פאָטער און פון די פאָר־פאָלג און זייער שאַנד. האָט דער גאון ז״ל אים געענטפערט, קיין נביא בין איך ניט, איך זאָל וויסן אויב די מעשה איז אמת צו ניט, איך קען דיר נאָר העלפן אין דעם אופן: די דיינים מיט די עדות זאָלן קומען צו מיר אין בית־המדרש, און די עדות זאָלן איבעראַנייס דערציילן אין מיין געגנוואַרט ווי די געשיכטע איז צוגעגאַנגען. ער האָט פשוט גערעכנט, אויב זיי זיינען עדי שקר, ווי אַזוי וועלן זיי האָבן אַזאַ חוצפה זאָגן אַ שקר אין זיין געגנוואַרט.

די דיינים מיט די עדות זיינען געקומען אין זיין בית־המדרש און דער ערשטער עדות האָט דערציילט די מעשה וואָס ער ווייס פון אָנהייב ביז סוף, דער ספור האָט געדויערט אַ האַלב שעה. נאָכדעם איז דער עדות אַרויס און מ׳האָט אַריינגערופן דעם צווייטן און ער האָט אויך דערציילט וואָס ער ווייס, ווי דער צווייטער האָט געענדיקט זיין ערציילונג, האָט דער גאון ז״ל אַ געשריי געטאָן „עדי שקר! עדי שקר״! אַלע זיינען נתפעל געוואָרן פון וואַנענט ער האָט ערקענט. האָט דער גאון געענטפערט, דאָס איז אַ משנה אין סנהדרין, די משנה זאָגט ואח״כ מכניסין את השני כו׳ אם „נמצאו״ דבריהם מכוונין עדותן קיימת, אויב מען געפינט אַז ביידנס רייד שטימט, נעמט מען אָן די עדות, פאָרלייפיג איז דער וואָרט

נמצאו

„נמצאו“ איבעריק, עס דאַרף נאָר שטיין „אם דבריהם מכוונין עדותן קיימת“. נאָר די פּראַקטיק איז, ווען צוויי מענטשן דערציילן אַ זאַך, וואָס זיי האָבן ביידע געזען, איז דער דערציילט מיט זיין סגנון און דער צווייטער מיט זיין סגנון, דער אינהאַלט פון דער זאַך דאַרף שטימען, אָבער ווען די ווערטער שטימען פּונקט ריכטיק ווי איינער אַזוי דער צווייטער, איז אַ סימן אַז זיי האָבן זיך אויפגערעט און האָבן אָנגעשריבן אויף פּאַפּיר און אויסגע'חזרט זיי זאָלן קלאָר זיין אַזוי ווי אשרי איז דאָס פאַלש, דערפאַר איז דער תנא מדייק דוקא אם „נמצאו“ ד. ה. אויב דער אינהאַלט, דער תוך פון דער זאַך שטימט בייביידן גלייך, ניט די ווערטער, ווייל ווען ביידנס ווערטער שטימט איז אַבעווייז אַז מ'האָט זיך צונויפגערעט. ביי אַזאַ געשיכטע וואָס יעדערינס ספּור האָט גיוועהרט בערך אַ האַלב שעה האָט דאָס קיינער ניט געקאָנט געדיינקען אַזוי ריכטיק, נאָר זיין שאַרפער זכרון האָט דערשפּירט, אַז זיי האָבן איינער אויף דעם אַנדערן ניט פאַרביטן איין וואָרט, איז דאָס אַבעווייז אַז זיי האָבן זיך אויפגערעט, און די ווערטער „עדי שקר“ וואָס איז אַרויס פון זיין הייליקע מויל, האָט אויף זיי געוואָרפן אַ שרעקלעכן פּחד, אַז זיי האָבן זיך מודה געווען, אַז זיין פריינדס שונא האָט זיי געדונגען. געוויינטליך האָבן זיי געכאַפּט זייער פּסק פאַר דעם גרויסן פאַרברעך וואָס זיי האָבן געוואָלט טאָן.

אויך זעהען מיר פון דעם, ווי ווייט ער האָט געציילט די אותיות פון דער משנה, עס זאָל ניט זיין קיין איבעריקער וואָרט, און דער וואָרט וואָס קומט אויס פאָרלויפיק איבעריק, אַז מיר באַטראַכטן גרינדליך, זעען מיר וואָס פאַר אַ טייערן למוד מיר לערנען פון אים.

— די חז"ל זאָגן (קדושין כט) אויף דעם פסוק „ושננתם לבניך“, דו זאָלסט די תורה שאַרף איינלערנען דיינע קינדער און אויך דיינע תלמידים, דער רב רופט זיך פאָטער (אבי אבי רכב ישראל ופרשיו) און ד תלמידים רופן זיך קינדער אַז עס וועט קומען למעשה זאָלן זיי ניט דאַרפן קלערן, נאָר גלייך ענטפערן קלאָרע

ד'בורים

דבורים. ובפרט אין דעם ענין פון פקוח נפש, דאַרף זיין דער דין קלאָר, מ׳זאָל ניט דאַרפן קלערן, ווייל אין די צייט פון קלערן קען אַריינקומען חלילה אין אַ סכנה, ווי דער גאון ז״ל האָט דאָס געלערנט מיט זיינע תלמידים אַזוי פינקטליך, זעען מיר אַרויס פון דער געשיכטע, וואָס אַ גרויסער רב האָט דערציילט.

ר׳ חיים וואָלאָזינער ז״ל פלעגט גאַנץ אָפט קומען קיין ווילנע פאָרלייגן פאַרן גאון ז״ל זיינע ספקות, איין מאָל קומט אַ פשוטער ייד צו ר׳ חיים און זאָגט, רבי גייט אַריבער געוואָר ווערן צו אייער ברודער ר׳ זלמן, מיר דאַכט, אַז ער איז נעבעך געווירט פון זינען. וואָס האָסטו געזען פון אים? (פרעגט ר׳ חיים פאַרוואונדערט), צוועלף אַזייגער היינטיקן פרייטאָג־צונאַכט איז ער אַריינגעלאָפן צו מיר אין שטוב אין היילע קאַטקעס, אָן אַ היטל, אין איין זאָק, די אַנדער פוס אַ באָרווישע און אַיינגעריסן דעם אַרבל פון העמד פונקט ווי איין משוגענער, און זאָגט צו מיר גיט מיר אייער ליכט איך דאַרף האָבן, און האָט אַרויסגעכאַפּט אום שבת די נאַכט־ליכט וואָס האָט געברענט, און אַרויסגעלאָפן פון שטוב מיט די ליכט אין האַנט. איז ניט ריכטיק אַז ער איז חלילה אַראָפּ פון זינען?—זייט רואיק, ענטפערט ר׳ חיים, מיין זלמן ווייס וואָס ער האָט געהאַט צו טאָן.

ר׳ חיים איז אַריבער צו אים, געפינט ער אים לערנענדיק מיט גרויס דבקות, וואָס איז מיט דיר געוועזן פאַר אַ מעשה היינטיקן פרייטאָג־צונאַכט? פרעגט ר׳ חיים — צוועלף אַזייגער אַז איך האָב זיך שוין אויסגעטאָן און געגאַנגען אָפּרוען—ענטפערט ר׳ זלמן, הער איך ווי מען שרייט „ראַטעוועט ברידער"! איך לויף אַרויס, זאָגט איינער, מיין פרוי גייט צו קינד און אין שטוב איז פינסטער, קיינער איז ניטאָ אַחוץ מיין פרוי, זי האָט זיך גאָר ניט גערעכנט אויף דעם, איך דאַרף לויפן נאָך איין אַקושערן און האָב ניט וועמען צו לאָזן אין שטוב. וואו עס האַלט ביי פקוח נפש (זאָגט ר״ז) איז קיין צייט ניטאָ זיך אָנצוטאָן. מיין ליכט האַלט שוין ביין אויסגיין דערזע איך פון ווייטן דורך אַ פענסטער עס ברענט אַ גרויסע ליכט,

לויף

לויף איך אַהין, לויפנדיק האָט דער ווינט אַראָפּגעבלאָזן מיין יאַר־מעלקע פון קאָפּ, איז קיין צייט ניטאָ צו גיין זוכן איר, ווען עס האַלט ביי פקוח נפשות, אַריינגייענדיק אין שטוב האָט זיך פאַר־צעפּעט מיין אַרבל פון העמד אָן אַ נאָגל, ניט האָבנדיק קיין צייט אָפּצוצעפּענען, האָב איך אָפּגעריסן דעם אַרבל, געכאַפּט די ליכט און אַריין צו די קינפּעטאָרן, געוואַרט דאָרטן ביז וואַנענט דער מאַן האָט געבראַכט די אַקושאָרן, דאַן בין איך געגאַנגען שלאָפן. דאָס איז די געשיכטע פון נעכטיקע נאַכט.

עס איז צו באַוואונדערן די אויסגערעכנטקייט אויף יעדער זאַך בעת מעשה, אַז פקוח נפש דאַרף [געטאָן ווערן מיט גרויס זריזות, אַז עס איז ניטאָ קיין צייט זיך אָנצוטאָן אַפילו די צווייטע זאָק, עס איז ניטאָ קיין צייט צו גיין זוכן די יאַרמאָלקע, עס איז ניטאָ קיין צייט אָפּצוצעפּענען דעם אַרבל, ווען עס האַלט ביי פקוח נפש אויף סעקונדן.

א קורצע ביאָגראַפיע פון מיר (בן ציון אלפס) זעלבסט.

חכמינו ז״ל זאָגן אין פרקי אבות „והוי זנב לאריות״, אַלזאָ האָב איך דאָ געפונען אַ פּאַסענדן אָרט, שרייבן אייניגע ווערטער וועגן מיין לעבענס־געשיכטע, מ׳זאָל לערנען פון דעם, ווי השי״ת צאָלט יעדערן מדה כנגד מדה. און וועל ניט מעלים זיין די אייניגע פעלערן, וואָס איך בין לא עליכם דורכגעפאַלן, בכדי מ׳זאָל לערנען זוי צו זיין פאָרזיכטיג.

איך בין געבאָרן אין ווילנא (ר״ח כסלו שנת ה׳ תרי״א) לאבי הרב הגדול ר׳ ירמי׳ עקיבא ב״ר צבי ז״ל, הנקרא „נאַוואַהרדקער מתמיד״ (שבימי בחרותו למד שם), זיין התמדה איז געווען אָן לשער. סיפר לי הזקן הנכבד ר׳ מרדכי ז״ל, שהי׳ שמש דקלויז ר׳ ליב אליעזר׳ס (שאבי ז״ל למד שם בתמידות), אַזוי ווי פרייטאָג קערט מען די קלויז, האָט מיין פאָטער ז״ל ניט געוואָלט האָבן קיין בטול, פלעגט ער פרייטאָג זומער דאַוונען גאַנץ פרי און אַרויפ־גיין אויף די שיילקע איבערן קלויז און לערנען פון פרי ביז ליכט בענטשין (לערך 17 שעה) בלא שוחה בטלה. הסתפק עצמו במועט

ולמד

ולמד כל ימיו בשמחה, און פלעגט גאַנץ אָפּט איבער׳חזרן ש״ס אין 8 חדשים, הכלל כל ימיו לא פסק פומיה מגרסא. זיין ערליכקייט בין אדם לחבירו איז געווען אֵין לשער, ער האָט מקיים געווען „יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך. איך געדיינק לאחר פטירת אמי הצדקת*) האָט ער פאַרקויפט די זילבער פון שטוב און אונז געשיקט אַיינצאָלן די חובות וואָס האָט געקומט אין די בּתי מסחר וואו זי פלעגט האַנדלען, און האָט אונז שטריינג אָנגעזאָגט מ׳זאָל זעען אויב עס שטימט אונזער בוך מיט זייערן. האָט מיין עלטערער ברודער געזאָגט מיט אַ שמייכל, אַז ביי איין סוחר אין בוך איז מער מיט $1^1/_2$ קאָפּ., האָט דער פאָטער ז״ל גענומען $1^1/_2$ קאָפּ. און בעזאָגט מיט אַ ריינע תמימות, גייט קינדער גיט אָפּ די $1^1/_2$ קאָפּ. חכמינו ז״ל זאָגן „דין פרוטה כדין מאה״, זיינען מיר געגאַנגען בגזרת כבוד אב און אָפּגעצאָלט, איז פון דעם געווען אַ גרויסער קדוש שם שמים.

די קליינע געשיכטע האָט געמאַכט אויף מיין ווייכע הערצעלע אַ גרויסן רושם, אַז כל ימי בין איך געווען זהיר ניט צו פאַרנעמען אַ פרעמדן גראָשן, און קרוב 50 יאָר וואָס איך בין געווען אַ סוחר און השי״ת האָט מיר אייניגע מאָל געשטעלט צום עקזאַמען צו וועל איך אויסהאַלטן ערליכקייט, און הודות לה׳ איך האָב אויסגעהאַלטן עקזאַמען (ווי מען זאָגט) מיט אַ גאָלדענעם מעדייל, די גוטע פרוכט האָט געוואַקסן פון דעם קליינעם וואָרצעלע וואָס דער פאָטער ז״ל האָט אַיינגעפלאַנצט, אַז מ׳דאַרף פאַרקויפן כלי בית אום צו באַצאָלן לייטן עד פרוטה אחרונה.

הרב ר׳ וועלוועלע (מ״מ דמתא ווילנא) האָט געזאָגט אויף זיין הספד בזה הלשון: „אני לצלע נכון״ אַ שטאָט־מגיד איז אָנגעבּרייט צו אַ בראָך, אַז עס ווערט נפטר חלילה איין אדם גדול רופט

מען

---

*) שרה אסתר בת הרב ר׳ יה שע העשיל פאַנאַר ז״ל, זי האָט זיך מוסר נפש געווען פאַר אהבת התורה, און האָט אים ניט געלאָזן זיך פאַרנעמען אַ סך אין מסחר בכדי ער זאָל קענען שטענדיג לערנען אליין און לערנען מיט זיינע אייגענע קינדער

מען דעם שטאָט־מגיד מספיד זיין, עס איז דאָך ניט מעגליך איך זאָל קענען אַלעמען ריכטיג, הער איך ווי מ׳דערציילט מיר יענעמס מדות, ווייס איך וואָס צו זאָגן, אָבער אַייך ר׳ ירמי׳ עקיבא האָב איך גוט געקאָנט און זאָג אויף אַייך, איר זייט געווען כל ימיכם „אַ יגע בתורה ועמלו בתורה". ונפטר בווילנא (יוד מר חשוון תרכ"ו) טרם מלאות לו חמשים שנה, ונרשם על מצבתו טורים אחדים.

רב תורה ומוסר דברי ירמיהו
רבים שמעו דורש עקיבא
לתלמידים רב וליראים חבר
לעבודת האל הי׳ רץ כצבי
ביוד מר חשוון עלה ה׳כור"ת, תנצב"ה.

נאָך בר מצוה, אַז איך בין אַרויס מישיבת אחי הגדול ר׳ שרגא פייווש ז"ל, האָט דער פאָטער ז"ל געלערינט מיט מיר (2 יאָר) גמרא ותוספות און אלפס מיט רא"ש, ביז זיין פטירה, שפת המדינה און למודי חול האָט ער געדונגען פאַר מיר אַלערער אַ קריסט (ניט די גלוחים, בכדי שלא אלמוד מדרכיהם). בעצת ר׳ וועל־וועלע ווילנער שטאָט־מגיד ז"ל און הרב ר׳ דניאל אוהבים נאמנים פון מיין פאָטער ז"ל האָב איך געטאָן אַ שדוך עם בת תלמיד חכם גדול ר׳ מרדכי ב"ר חיים ז"ל טראָקער, שהי׳ בחייו אוהב נאמן לאבי ז"ל (ונזכר שמו לברכה עם מעט חדושי תורתו בהקדמת העבודה תמה), די מחותנסטע הצדקה מרים מאַריאַשע בת ר׳ אברהם אבא ז"ל איז געווען אַ גרויסע אוהבת תורה, האָט זי מיר אַוועקגעשיקט לערנען אין איישישאָק. נאָכער ר"ח תמוז תרכ"ז (כשהייתי $16^1/_2$ שנים) נכנסתי לחופה עם בתה נחמה. זי האָט מיר געגעבן קעסט 4 יאָר על שולחנה בכל טוב. יהי שמה לברכה.

אין משך פון קעסט האָב איך געלערענט אין ביהמ"ד הגר"א ז"ל, די ערשטע צייט האָב איך געלערענט בשקידה רבה ש"ס מיט אלפס ווי דער פאָטער ז"ל האָט מיר געלערינט בחייו, נאָר ווי עס ווייזט אויס שמעקט דאָס דעם שטן ניט, אַז אַ יונגער מאַן און נאָך אבן

גדולים

גדולים לערינט בשקידה, עס קען דאָך פון אים אַרויסוואַקסן אַ גדול בתורה, האָט ער זיך מישב גיוועזן מיר אָפּציען פון התמדה, נו, ווי אַזוי? הייסן מיר גיין אין טעאַטער אָדער שפּילן אַ קערטל, דאָס האָט ער פאַרשטאַנען אַז עס וועט ניט גיין, איז ער צוגעטראָטן צו מיר מיט אדבר מצוה*), ווי אַזוי קענסטו צוזעען אַז די פּרושים לומדי תורה פון גאונ׳ס קלויז גייען ווינטער נאַקעט, מ׳דאַרף זיי מאַכען וואַרימע בגדים. הכלל איך נאַרעלע האָב זיך געלאָזט אָנריידן און גענומען צוזאַמענמאַכען און באַקליידען אייניגע פון זיי מיט וואַרימע בגדים און שיך. נאַכער האָט ער מיר צוגעשיקט נאָך אדבר מצוה, אַזוי ווי דער ראש ישיבה פון מיילערישע קלויז איז קראַנק אויפן האַרצן, דאַרף מען אים זעען דעם זומער אַ דאַטשע, בקצור דער שטן האָט מיר ביסלעכווייס אָפּגעפירט פון התמדת התורה און נאַכער מיט נאָך אַזעלכע מצות ביז וואַנענט די 4 יאָר קעסט זיינען צוועקגעפלויגן, און איך בין געבליבן אַיין אייפּאַכער יונגער מאַן, ניט ווי עס האָט זיך פריהער אַרויסגעוויזן**).

ענדע קעסט ווי איך דאַרף אַרויסגיין פון אהל התורה אין עולם המסחור, האָב איך מיר באַרעכענט, אַזוי ווי דעם ערשטן בריליאַנט פון ירושת אבות, היינו שקידת התורה האב איך פאַרלארן

---

*) וזהו כונת חז״ל שאמרו (ברכות סא) יצה״ר דומה לזבוב ויושב בין שני מפתחי הלב, היינו פעם יטה דרך שמאל להסית לדבר עבירה ופעם יטה דרך ימין להסית לדבר מצוה, בכדי להרחיקו משקידת התורה.

**) הגאון נצי״ב מוולאָזין ז״ל שרייבט אין העמק דבר על התורה (שמות לג, יא) בעת אַ יונגער מאַן לערענט און וויל דערגיין אַ ציל, קלאָר זיין ש״ס ופוסקים, טאָר ער זיך ניט פאַרנעמען אין קיין מצוה (שאפשר ליעשות ע״י אחרים), ווייל דאָס איז נאָר מעשה שטן, אים אָפּצוציען פון שקידת התורה, אז ער וועט גרייכען זיין ציל, דאַן קען ער עוסק זיין אין גמילות חסדים אויך, ומביא שם ירושלמי קדושין ר׳ אבהו האָט געשיקט זיין זון פון קיסרין קיין טברי׳ לערנען, האָט ער זיך דערוואוסט, אַז ער איז דאָרטען עוסק אין גמלות חסד, האָט ער אים געשריבן „האם אין קברים בקסרין שלחתיך לטברי׳?״ אָבער אַזוי ווי איך האָב דאָס ניט געוואוסט האָט מיר דער שטן אַריינגעכאַפּט אין זיין נעץ, און בין געבליבן אַ קליינער מענטש אין ידיעת התורה. ישמעו ישרים, ויזהרו לבלי להלכד ברשתו.

לאָרן, לאָמיר לפחות היטן ניט פאַרלירן דעם צווייטן ברילאַנט, וואָס דער פאָטער ז"ל איז געווען אַ חובב ציון בכל נפשו ומאודו, ער פלעגט מארח זיין בביתו אנשי ירושלים און אָנשטעלן נאָז און אויערן הערן ספורים פון ארץ הקדושה, און אַז איך בין געווען אַ קינד, האָב איך געהערט ווי ער האָט איין מאָל געזאָגט, מ'דאַרף ליקווידירן דעם געשעפט און קויפן אַפּאָר פערד און פאָרן קיין עה"ק ירושלים (דאַן איז נאָך קיין באַן ניט געווען) בכן האָב איך זיך באַטראַכט אַז קליינע געשעפטען קען מען פירען אויך אין ירושלים, מ'דאַרף דען פאָרן אין ירושלים אויף דער עלטער שטאַרבן? אין געגענטייל מ'דאַרף פאָרן אין דער יוגענד לעבען, און אַזוי ווי איך האָב גירשת פון פאָטער ז"ל די מדה פון זריזות, איז גערעט און געטאָן, גלייך אַוועקגעפאָרן, איך האָב דאָרטן געפונען דעם מצב פיל בעסער ווי איך האָב אויסגערעכענט. איך האָב דאָרטן פאַרזאַמט 2 יאָר (תרל"ב, תרל"ג) און געשריבן צו מיין פרוי זי זאָל קומען צו מיר, נאָר הצליח מעשה שטן אַז זי האָט דאָ געמאַכט אַ געשעפט און עס איז אַוועק בהצלחה, האָט זי ניט געוואָלט קומען און איך האָב געמוזט מיט אַ ביטער האַרץ אַרויספאָרן פון ירושלים האמיתי נאָך ירושלים דליטאָ.

אמנם זכות ישיבת ירושלים האָט אין מיר ערוועקט אַ גייסט פון חנוך בנים לתורה, און אַזוי ווי דער רבי יעקב ראש ישיבה הנ"ל איז נסתלק געוואָרען קודם נסיעתי לירושלים און עס איז געבליבן איין אלמנה מיט יתומים, האָבן מיר געמאַכט עטלעכע רובל און געגעבן די אלמנה זי זאָל האַנדלען, און דעם בן-יחיד האָב איך צוגענומען און געגעבן אים לערנען. אין אָנפאַנג איז מיר אַרויף אויפן זינען, אַזוי ווי איך געדיינק, אַז אין ווילנער ת"ת איז געווען פיל מחלקות פון אלף-בית ביז אַ בלאַט גמרא, כמה וכמה בני עניים האָבן געלערנט אין תלמוד תורה פון אלף בית נאַכער אַריין אין ישיבות און נאַכער אַרויס רבנים, האָב איך גערעכענט אַז היינט איז אויך אַזוי, איך פיר אַוועק דעם 8-יאָריקן קינד וואָס האָט שיין אויסגעלערנט חומש און התחלת גמרא. איך געפין אַז די

ת"ת

ת"ת איז אמדבר שמם, די העכסטע מחלקה איז טרוקענע חומש אָן רש"י און נאָר ביז פ' משפטים, אַזוי האַלט מען זיי ביז בר־מצות נאָכער גיט מען זיי אין אַ שול שטודירן אָדער צו בעל־מלאכות, היינט אַז דער יתום איז שוין קלאָר תורה און התחלת גמרא וועט ער זיך וואַלגערן 5 יאָר אין תלמוד תורה ביז וואַנען ער וועט פאַרגעסן וואָס דער פאָטער האָט מיט אים איינגעלערענט, אין תלמוד תורה איז געשטאַנען אַ שאַפע מיט צענדליגע זאַק חומשים ויקרא, במדבר און דברים, ווייל בראשית און שמות האָט מען געלערענט איז צוריסען געוואָרען און די איבעריגע וואָס מ'לערענט ניט איז גאַנץ *).

איך בין אַוועק מיט אַ ביטערע האַרץ פון תלמוד תורה און אָפגעגעבען דעם קינד אין אַ חדר צו אַ גוטן רבי. און האָב געצאָלט מכיסי שכר למוד און נאָך פון ירושלים האָב איך אָפגעשיקט שכר למוד פאַרן קינד. דער זכות האָט מיטגעבראַכט, אַז עס איז אין מיר נתעורר געוואָרען אַ דאגה פאַר בני עניים.

קומענדיג פון ירושלים עה"ק האָב איך אָנגעהויבען צו גע־בען בני עניים אין חדרים און אויך געמאַכט באַזונדערע חדרים מיטן נאָמען „תורת חסד" און האָב אויסגעהאַלטען כמה יאָרן איינינע הונדערט קינדער ושכר למודם הי' מעט משלי והשאר נדבות פון גוטע מענטשן. אין איינינע יאָר אַרום האָבען זיך איידעלע מענטשין מתקנא געווען און אויך געמאַכט חדרים „תורת אמת" און נאָך און נאָך. פון מיינע קינדער וואָס איך האָב געשטיצט, זיינען במשך הזמן אַרויס כמה בעלי בתים מופלגים אויך רבנים.

בשנת תרע"ה בהיותי לרגל מסעי בעיר קיפּרעוויץ (סמוך למאָסקווא) און געזאָגט שבת אין ביהמ"ד, גיט מיר דער רב העיר שלום

---

*) אין מעשה אלפס אַ בריף פון יהודית צו איר ברודער איגנאַץ אַסימי־לאַטאָראָוויץ אין שטעטיל שרירות' לבו'שאָק (דולער גוב.) האָב איך געשריבען אַ שרעקלעכע בקירת אויף די ביי־מאָדישע הנהגות פון תלמוד תורה (צד 15 בהערה) און דאָס האָט געמאַכט אַ גרויסע ווירקונג, אַז די ת"ת האָט זיך פיל אויסגעבעסערט, ע"ש ותמצא נחת.

שלום מיט אַ שמייכל, איך וועל אַייך אויסזאָגען אַ סוד, וואָס אַייך וועט הנאה טאָן (זאָגט ער צו מיר), איך בין פון אַייערע בני עניים וואָס איר פלעגט שטיצען מיט שכר למוד, און אַלעס הכרת טובה, וועל איך אַייך זאָגן אַ גוט וואָרט, „הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים". יעדער קינד בילדותו איז טייער ביין פאָטער, נאָר נאָך איצטיגע ביטערע צייט, ווייס מען ניט וואָס דער סוף וועט זיין, אויב „לי אפרים" ער וועט בלייבען מיינער אויף שטענדיג אָדער מער ניט ווי „ילד שעשועים" אָנשפילן זיך מיט אים בילדותו, אָבער נאכער ווייס מען ניט וואו ער קומט אַהין, אם לנו או לצרינו חלילה. דאָס איז זייער אַ טייערער וואָרט.

איך האָב געהאַט בילעטן פון אַמעריקע וואָס מיינע געהאָדעוועטע בני עניים האָבן מיר געבעטן אויף זייערע שמחות.

פיל יתומים פון די בני עניים פלעגן נעכטיגען ביי מיר אין שטוב, צום פרימאָרגען פלעג איך דאַרפען ריין מאַכען וואָס אַנדערע זיינען אויפגעשטאַנען נאָס, אייניגע פלעג איך נעמען אין מרחץ. פון שלעכטן זאָרט „קנאה", האָט אַ שלעכטער מענטש מיר מוסר געוועזן למלכות און מ'האָט מיר אַרעסטירט. הכלל איך האָב געהאַט פון זיי ווי מען זאָגט קאַלט און וואַרים, נאָר הרב ר' יעקב יאָזעף ז"ל (שהי' אז מ"מ בווילנא) פלעגט מיר טרייסטן מיט די ווערטער „ודע לפני מי אתה עמל" האָב איך זיך געפאַסט מוטה און אַלעס אַריבערגעטראָגען, איך פלעג מיר אויסרעכענען וויפל טרחה און עגמת נפש אשר אין לשער האָבן דאָס עלטערן פון גדול בנים, און ניט אַלעמען גילט אָפּ צו האָדעווען זיי לפי רוח התורה און איך האָב ב"ה כמה הונדערט קינדער כמחז"ל „כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו", אַלזאָ צו האַנדלען אַזאַ גרויסע מציאה איז כדאַי כל הטרחות שבעולם ווי איך האָב דאָס אַרומגעשריבען באריכות אין סדור (וצאצאי עמך בית ישראל).

גדולים וטובים ווערן נתפעל אויף דעם זכות, וואָס השם יתברך שמו האָט מיר מזכה געוועזן, אַז בחיי איז אויסגעדרוקט געוואָרען קרוב 50 חבורים מיינע, און פיל פון זיי זיינען איבערגעדרוקט

איבערגעדרוקט געוואָרן העכער 10 מאָל, ונתפשטו בכל תפוצות ישראל, אנשים שאינם מכירים אותי רעכענען אַז אלפס מוז זיין זייער אַ וויכטיגער מענטש, אַ שפּאַס אַזאַ זכיה, דאָס פּאַסט פּאַר אַ צדיק יסוד עולם ווי רבנו החסיד בעל חפץ חיים ה׳ יאריך ימיו.

איך וועל אייך אָבער מגלה זיין דעם סוד איך בין אַ פּשוטער איד ווי מען זאָגט אויף זשאַרגאָן „איין איד פון אַ גאַנץ יאָר״, אמנם נתן אלקים שכרי פּאַר די טרחה און צער פון די בני עניים, וואָס איך האָב געגעבן לערנען, און מיינע חבורים איז מיר אויך אָנגעקומען דורך אַ גרויסן צער. היינו אין אַ יאָר אַרום קומענדיג פון ארץ ישראל און האָב מצליח געווען אין געשעפט האָט מען מיר בגנב׳ט אַז איך בין געבליבען בחסר כל, איין טרייסט האָב איך געהאַט, אַז די חובות וואָס מיר קומט פון לייטען קענען דעקען דאָס וואָס איך בין שולדיג לייטען. און אַזוי ווי מיין פאָטער ז״ל האָט מיר געלערענט, אַז אַ פרעמדער גראָשן איז טרייף, האָב איך גלייך באַשלאָסען ליקווידירען דעם געשעפט און גלייך אויסצאָלען חובות, בכדי צו בלייבען אַ ריינע נשמה, וברם זכור לטוב חברתי אשת בריתי (נחמה עליה השלום) וואָס זי איז אויך געווען געהאָדעוועט פון אירע עלטערן צו זיין ערליך, האָבן מיר גלייך ליקווידירט דעם געשעפט און אויסגעצאָלט אַלעמען עד פרוטה אחרונה, און אַזוי ווי איך בין געבליבען על קרן הצבי, האָט השי״ת מזמין געווען אַז איך בין אָנגעקומען בשנת תרל״ד אין בית דפוס הידוע של ר׳ יהודא ליב מ״ץ ע״ה, דאָרטען בין איך געוואָר געוואָרען דעם עלינט פון אונזער פאָלק, ער רופט זיך „עם הספר״ ער וויל לייענען ספרים אויף די שפּראַך וואָס ער פאַרשטייט און האָט נעבאַך ניט וואָס, ער מוז זעטיגין זיין דורשט ווינטערדיגען אָוועגד און שבת זיו״ט מיט די זשאַרגאָנישע ביכלעך אשר רובם מלאים עגבים ורעל זמינות. דאָס האָט מיר געפלאָגט דעם געוויסן, בין איך אַרויס דער ערשטער און געדרוקט דיזען קליינעם ספר׳ל אבן שלמה (כמ״ש בהקדמתי הקטנה). אַז איך האָב באַמערקט, אַז דער עולם לייענט אים מיט אַפּעטיט, האָב איך אַרויסגעגעבען נאָך 2 קליינע

חוברות

חוברות צוואת הרמב"ם און לקח טוב לר' אברהם יג"ל (שהתחיל איש צדיק להעתיקו וחפץ בעילום שמו ואני גמרתיו), נאַכער האָב איך גענומען מעתיק זיין דעם „ספר היראה לרבנו יונה" ער איז מיר געווען זייער חביב ווייל נאָר ער איז מיר געבליבען פון גרויסן אַלמער ספרים יקרי ערך פון מיין פאָטער ז"ל. וכאשר יצא לאור הדפוס, וראיתי כי טוב הוא, האָב איך אָנגעהויבן מעתיק זיין דעם שערי תשובה לר"י (והרב ר' אברהם ז"ל מ"ץ דאנטאָקאָל סייע לי בהעתקתו), נאַכער האָב איך אָנגעהויבען שרייבן די חלקים מעשה אלפס „אַ ווירקלעכע הערצלעכע ליבע" צו דעם איינציגען (ה' אחד) וועלכען מ'דאַרף ליבן (ואהבת את ה"א), און אַז איך האָב געזען אַז דער עולם לייענט, האָב איך גענומען שרייבן ס' אוצר התורה על חומש און אויף סדור תפלה און מחזור ועוד ועוד עד אשר הגיעו בע"ה קרוב לחמשים חוברות.

יעצט קערן מיר זיך צוריק שרייבן וועגן ר' זלמעלען דעם גאונס תלמיד.

הגאון הגדול בעל שאגת ארי' איז אַמאָל אַיינגעשטאַנען ביי ר' חיים וואָלאָזענערס פאָטער, הערט ער ווי ר' חיים (וואָס איז דאַן אַלט געווען 14 יאָר) פרעגט זיין 7-יאָריקן ברודער ר' זלמעלען, ווי קען טרעפן ביי אידען אַיין עם הארץ, אָדער אַזוי ניט קיין אדם כשר, די גמרא זאָגט דאָך אַז עס גייט אַוועק דריי דורות וואָס זעען זיך איינע די אַנדערע: אַ זיידע, אַ פאָטער און אַיין אייניקל תלמידי חכמים, הערט שוין די תורה ניט אויף פון זייערע קינדער, זי קומט שוין אין איר שטענדיגע אַכסניא, היינט ווי באַלד אונזערע עלטערן אברהם, יצחק ויעקב האָבן זיך געזען איינע די אַנדערע און זיינען געווען אַלע תלמידי חכמים און צדיקים, דאַרף דאָך די תורה ניט אויפהערן פון זייערע קינדער?

ענטפערט דער זיבן-יאָריקער קינד ר' זלמעלע, די גמרא זאָגט דען, אַז זייערע דורות מוזען זיין תלמידי חכמים? זי זאָגט דאָך נאָר אַז די תורה קומט צו איר אכסניא ד. ה. זייערע אייניק-לעך רופען זיך די אכסניא פון תורה, היינט לאָמיר זעען דער שטייגער פון איין אורח ווי ער קומט פון וועג גייט ער גלייך צו

די

די אכסניא וואָס ער איז געוואוינט שטענדיג, איז אויב דער בעל אכסניא נעמט אים צו פאַר אַ גוטן גאַסט איז גוט. ווען אָבער ער קלאַפּט און קלאַפּט אין טיר און מען עפענט אים ניט, גייט ער אַוועק אין אַ צווייטע אכסניא.

דאָס גלייכן ווען די עלטערן גרייטען צו דעם קינד צו תורה, אָדער ער אַליין אַז ער קומט צום שכל גרייט ער זיך צו התמדת התורה, קומט די תורה צו איר אכסניא און ער איז זוכה לכתר התורה, ווען אָבער די עלטערן גיבן אָפּ דעם קינד אין דער יוגענט אין די וועלטלעכע שולן וואָס דאָרטן איז דער עיקר די וועלטלעכע חכמות, וואָס בילדן נאָר דעם מוח, און חכמת התורה, וואָס זי בילדעט אויך די האַרץ אויסראָטען פון איר אַלע זווערסטע (בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין), דאָס איז אין דיזע שולן אטפל שבטפלים, כמעט ווי אַ פינפטע ראָד צום וואָגן און דעם קינדס האַרץ ווערט פול מיט תאוות העולם, ווערט די תורה ווייט פון אים.

דרום זאָגט די משנה והתקן עצמך ללמוד תורה, גרייט זיך צו אָנצונעמען דעם טייערין גאַסט, די תורה, מיט אַ פריינדלעכן פנים, שאינה ירושה „לך" הגם די תורה איז ביי אידן ווי אַ ירושה (מורשה קהלת יעקב), דאָס איז נאָר ביי די גאַנצע פאָלק בכלל, ד. ה. עס וועט ניט אויסגיין די תורה ביי דאָס פאָלק, ווי השי"ת האָט אונז פאַרשפּראָכן „כי לא תשכח מפי זרעו", אָבער נאָר צו דעם וואָס נעמט איר אָן פאַר אַ גוטן גאַסט, און גרייט צו פאַר איר אַ שיינעם צימער אין האַרצן, ער ראַמט אויס פון האַרצן אַלע תאוות ותשוקות ווי די משנה זאָגט „במעוט שינה, במעוט תענוג, במיעוט שיחה" דער איז זוכה באַקומען די טייערע ירושה. די תורה מערקט אונז אָן אויף דעם מיט אירע הייליגע ווערטער, והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה, די פייגעלאַך, ד. ה. די קליינע קינדערלעך דאַרפן פון יוגענט אָן שטיין אויף דעם כפורת וואָס דאָרטן ליגט די תורה, און זייערע פליגעלעך דאַרף זיין פאַרשפּרייט אין דער הויך, שטרעבן צו אהבת ה׳ דאַן וועלן זיי זיין אַ ליכט פאַר דאָס פאָלק, אַז קול ה׳ וועט שיינען דורך זיי צו דאָס פאָלק (ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים).

זיין

זיין אהבת התורה איז געווען איבער נאַטירליך. דער גאון זצ״ל האָט אַמאָל געזאָגט פאַר ר׳ שאולקען אדבר חדוש אין אַ פסוק, פון התפעלות אויף די שאַרפקייט פון דעם חדוש האָט ר׳ שאולקע דאָס איבערגעחזרת עטלעכע מאָל, האָט דער גאון זצ״ל אָנגעהויבן וויינען, וואו איז ר׳ זלמן, ער פלעגט איבערחזרן אַזאַ זאַך מאה פעמים ואחד.

זיין מדה פון „אוהב את הבריות ומקרבן לתורה״ איז געווען הפלא ופלא, רבנו חיים ז״ל מוואָלאָזין, האָט דערציילט, ר׳ זלמן פלעגט אויפוועקן פאַרטאָג זיין משרת לערנען מיט אים, אַמאָל האָט דער משרת זיך געפוילט אויפצושטיין, האָט ר׳ זלמן אים צוגע־טראָגן נעגל־וואַסער און די מלבושים מיט די שיך און האָט אים אָנגעהויבן שטראָפן מיט ווייכע רייד המושכין לבו של אדם בעבותות אהבה לאביו שבשמים, הער מיין קינד, עצלות און נאכלעסיגקייט במעשה המצות איז זייער אַ גרויסער פעלער, שטעל זיך פאָר, אין אַ ווינטערדיגע נאַכט, אַ שלעכטע פאַגאָדע. אין אַ זיסן שלאָף, ווען מ׳וואָלט דיר זאָגן, אַז אויפן גאַס ליגט אַ בייטל גאָלדערנע רענדלעך, דו קענסט דאָס אויפהייבן קיינער זאָל ניט זען, וואָלסטו געוויס אויפגעשטאַנען בזריזות און געלאָפן ווי אַ בליץ און ניט געקוקט וואָס אויפן גאַס איז בלאָטע, אויפן ספק טאָמער ועסטו דאָס אויפ־הייבן, וואָס דאָס איז הבל הבלים, לא במותו יקח הכל, אפשיטא אַז מ׳דאַרף זיך מזרז זיין, קל כנשר ורץ כצבי טאָן דעם רצון הבורא ית״ש, וואָס דער מסחר התורה איז יקרה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה, ווי דוד המע״ה זאָגט טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, און זי גיט לעבען בעוה״ז ובעוה״ב, און די ווייכע און זיסע רייד וואָס איז אַרויס פון זיין הייליגע ריינע האַרץ מיט איין אמתת אהבה, האָבן ניט געפעלט זייער ציל און צוגעצויגן דעם משרת האַרץ צו אהבת התורה. זיין אהבת התורה בקדושה ובטהרה האָט אַרויפגעשיינט אויף יעדערן וואָס האָט אים געזען ופשיטא אויף זיינע בני בית, זיין פרוי די צדקת פלעגט פיל מאָל זיצן לעבען אים אַ גאַנץ פרייטאָג־צו־נאַכט ניט שלאָפן כדי ער זאָל קענען לערנען לאור הנר, מקיים זיין דברי חכמים (שאמרו לא יקרא בליל שבת יחידי לאור הנר שמא יטה).

בעת לערנען איז ער געווען כמעט אויסגעטאָן פון קערפּער, ר׳ ליבעלע ר׳ בער׳ס האָט אַמאָל געלערינט מיט אַ חבר טור מיט ב״י, איז זיי פאַרגעקומען אַ ספק אין אַ דין, האָבען זיי דאָס מציע געווען פאַר ר׳ זלמעלען, וואָס ער איז דאַן געווען ביי זיי אין שטוב, איז ער אַרומגעגאַנגען איבערן שטוב און געזאָגט אויס־ווייניג אַ גאַנצען עמוד דעם לשון פון טור און בית יוסף וואָס פון דאָרטען האָט ער זיי ערקלערט זייער ספק, מיט אַזאַ אהבה ושמחה אַז ער האָט ניט געשפּירט ווי ער האָט זיך פאַרשטאָכען די פוס מיט אַ נאָגל און עס האָט געגאָסען בלוט.

איין מאָל איז ער געפאָרען פון ווילנאָ קיין וואָלאָזין ווינטער אין אַ סליטען, האָט דער פערד אַ שטאַרקן לאָף געטאָן איז ר׳ זלמן אַרויסגעפאַלן פון סליטען און דער בעל עגלה האָט ניט באַמערקט און אַוועקגעפאָרן ווייט. נאָכער אַז ער האָט זיך אַרומגעזען אַז ר׳ זלמן איז ניטאָ האָט ער פאַרקערעוועט דעם סליטען צוריק און געפונען אַז ר׳ זלמן זיצט און לערנט און עס האָט אויף אים אָנ־געשנייט, ער האָט ניט געשפּירט די קעלט מיטן שניי מחמת זיין אַריינלייג אין לערנען, דאָס גלייכן ווי חז״ל דערציילן אויף הלל הנשיא דעם פרייטאָג־צו־נאַכט וואָס ער האָט ניט געהאַט וואָס צו־געבען דעם שומר, ער זאָל אים אַריינלאָזען אין בית המדרש הערן תורה פון שמעיה ואבטליון, איז ער אַרויף אויפן דאַך און געלייגט זיך אויפן פענסטער און געהערט לערנענדיג אַ גאַנצע נאַכט, עס האָט אויף אים אָנגעשנייט אַ קופּע שניי און ער האָט ניט געשפּירט.

שבת ויו״ט ביים עסין פלעגט ער חזרן מיט זיין פרוי און קליינע טאָכטער אַלע מצות התורה וועלכע זיינען זמן גרמא, וואָס נשים זיינען פטור און וועלכע זיינען שלא הזמן גרמא וואָס נשים זיינען אויך חייב און די מצות לא תעשה וואָס אין אַלע זיינען נשים חייב, האָט ער דאָס שטענדיג געחזרת מיט זיי מיט די כּללים ופרטים, אַז זיין טאָכטער הגם זי איז געבליבן פון אים 7 יאָר אַלט, האָט דאָס אויף איר געווירקט אַז זי איז קלאָר געווען אַלע מצות וואָס אַ אשה איז אויך חייב מיט אַלע פּרטים ודקדוקים.